

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง "การศึกษาการจัดการจัดกิจกรรมเสรีของครูอนุบาล สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร" โดยผู้วิจัยนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ดังนี้

ตอนที่ 1 การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

- 1.1 ปรัชญาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
- 1.2 หลักการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
- 1.3 การจัดประสบการณ์และกิจกรรมระดับก่อนประถมศึกษา
  - 1.3.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์และกิจกรรมระดับก่อนระดับประถมศึกษา
  - 1.3.2 หลักการจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล
  - 1.3.3 จุดประสงค์ของการจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล
  - 1.3.4 การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
  - 1.3.5 การจัดกิจกรรมและตารางกิจกรรมประจำวัน
  - 1.3.6 บทบาทครูในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล
  - 1.3.7 แนวการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กวัยอนุบาล

ตอนที่ 2 กิจกรรมเสรี

- 2.1 ความหมายและขอบข่ายของกิจกรรมเสรี
- 2.2 จุดประสงค์ของกิจกรรมเสรี
- 2.3 หลักการจัดกิจกรรมเสรีในห้องเรียน
- 2.4 แนวการจัดกิจกรรมเสรี
- 2.5 รูปแบบการจัดกิจกรรมเสรีในห้องเรียน
- 2.6 เทคนิคการจัดศูนย์การเรียนรู้และกิจกรรมเล่นตามมุม
- 2.7 แนวการประเมินกิจกรรมเสรี
- 2.8 บทบาทครูในการจัดสภาพแวดล้อม
- 2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

1.1 ปรัชญาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในหลาย ๆ ประเทศนั้นจัดขึ้นตามปรัชญาของนักจิตวิทยาพัฒนาการ นักการศึกษาต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไปมานานกว่า 200 ปีจนถึงปัจจุบัน ปรัชญาการศึกษาที่เป็นที่ยอมรับและมีการนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ได้มีการกล่าวถึงนักการศึกษาหลายท่าน ดังจะขอยกตัวอย่างให้เห็นดังนี้ (ราสี ทองสวัสดิ์, 2542)

1.1.1 เปสตาลอซซี (Pestalozzi, 1746-1827) นักการศึกษาชาวสวิส เป็นผู้ริเริ่มเรื่องการเตรียมความพร้อม เขาเชื่อว่าความรักเป็นพื้นฐานที่สำคัญและจำเป็นในการพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย และสติปัญญา เขาเชื่อในความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กไม่ว่าจะเป็นด้านความสนใจ ความต้องการ หรือระดับความสามารถของการเรียนรู้ เปสตาลอซซี เป็นต้นความคิดในเรื่องของการเตรียมความพร้อม และเห็นว่าเด็กไม่ควรถูกบังคับให้เรียนรู้ด้วยการท่องจำ แต่ต้องใช้เวลาและประสบการณ์แก่เด็กในการทำความเข้าใจ

1.1.2 เฟรอบเอล (Froebel, 1782-1852) ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งการอนุบาลศึกษา แนวคิดของเขาเป็นที่ยอมรับและนิยมกันมากจนถึงปัจจุบัน เฟรอบเอลมีความเชื่อว่าครูควรส่งเสริมพัฒนาการตามธรรมชาติของเด็กให้เจริญขึ้นด้วยการกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรี โดยใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือ เพราะการเล่นเป็นการทำงานและเรียนรู้ของเด็ก

1.1.3 กีเซล (Gesell, 1880-1961) นักการศึกษาชาวเยอรมัน ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างตัวชี้บ่งพฤติกรรมที่ปรากฏในเด็กแต่ละระดับอายุ กีเซลยังคงเน้นแนวคิดของความแตกต่างระหว่างบุคคล

1.1.4 เพียเจต์ (Piaget, 1896-1980) นักการศึกษาชาวอเมริกันเชื้อชาติสวิส เจ้าของทฤษฎีพัฒนาการด้านสติปัญญา เขาเชื่อว่าเด็กวัย 2-7 ปี สติปัญญากำลังพัฒนาอยู่ในขั้นก่อนปฏิบัติการ (Pre-Operational Stage) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กวัย 4-6 ปี เป็นวัยที่พัฒนาการทางภาษาเป็นไปในลักษณะยังเข้าใจความหมายของคำและเรื่องราวยังไม่แจ่มแจ้ง ดังนั้น จึงควรได้เรียนรู้ผ่านการสัมผัส สำนวญ ทดลองและลงมือกระทำต่อวัตถุด้วยตนเอง

1.1.5 อิริคสัน (Erikson, 1902-1994) เจ้าของทฤษฎีพัฒนาการทางบุคลิกภาพโดยเน้นว่า บุคลิกภาพของคนเราจะสามารถพัฒนาไปได้ดี ถ้าเด็กได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ตนพอใจ

ในแต่ละช่วงอายุ ทำให้การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เริ่มให้ความสำคัญกับพัฒนาการด้าน อารมณ์-จิตใจ สังคม

1.1.6 เอลคายด์ (Elkind, 1987) นักการศึกษาชาวอเมริกัน เน้นให้เห็นอันตรายของการเร่งเด็กให้เรียนรู้แต่เล็กเกินไป เขาเชื่อว่าเด็กควรได้มีโอกาสเล่นและเลือกกิจกรรมการเล่นด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เด็กอยู่ในสังคมที่เต็มไปด้วยความเครียดได้

การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในประเทศไทยได้มีการนำแนวคิดของนักการศึกษา นักจิตวิทยาต่าง ๆ มาผสมผสานและปรับใช้เป็นแนวการจัดประสบการณ์ระดับก่อนประถมศึกษา โดยมุ่งพัฒนาที่ตัวเด็กเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับสาระสำคัญในแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ที่มีจุดมุ่งหมายที่การพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง และให้ความสำคัญแก่การจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา (วราภรณ์ รักวิชัย, 2542) ดังนั้น รัฐบาลจึงส่งเสริมการศึกษาด้านนี้มากขึ้น เปิดโอกาสให้หน่วยงานทั้งที่เป็นของรัฐและเอกชนเข้ามาดำเนินการจัด และเน้นให้การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาเป็นการศึกษากภาคบังคับ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537)

หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 เป็นหลักสูตรที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา และส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีประสิทธิภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งประเทศ สามารถนำไปปรับใช้ได้กับเด็กทุกประเภท ทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษในทุกหน่วยงาน รวมทั้งปรับให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

ปรัชญาการจัดการศึกษา

ปรัชญาการจัดการศึกษาเป็นเป้าหมายสูงสุดของการจัดการศึกษา กำหนดไว้ว่า "เป็นการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูเด็กบนพื้นฐานที่สนองความต้องการของเด็กที่ต้องการความรัก ความอบอุ่น ความเข้าใจ และความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาทางด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างสมดุลต่อเนื่องไปพร้อมกันทุก ๆ ด้าน ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้จะเป็นประสบการณ์ตรงที่หลากหลายเหมาะสมกับวัย ความแตกต่างระหว่างบุคคล และบริบทของสังคมที่เด็กอาศัยอยู่ ทั้งนี้เป็นไปเพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้ และมีความสุขกับการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน โดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่างบ้าน สถานศึกษา และชุมชน เพื่อพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณค่าต่อไป"

ปรัชญาการจัดการศึกษาจะกล่าวถึงสาระสำคัญ 5 ประการ

1. เน้นการจัดการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดูที่สนองความต้องการของเด็ก
2. ต้องได้รับการพัฒนาการครบทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างสมดุลและต่อเนื่อง
3. จัดประสบการณ์ตรงและหลากหลาย เหมาะสมกับวัย ความแตกต่างระหว่างบุคคล และสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่
4. จัดให้เรียนรู้อย่างมีความสุข
5. อาศัยความร่วมมือระหว่างบ้าน สถานศึกษา และชุมชนในการจัด

1.2 หลักการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

ขอบข่ายของหลักการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา (ราชินี ทองสวัสดิ์, 2542)

1. มุ่งพัฒนาเด็กโดยองค์รวมโดยผ่านการเล่น
การพัฒนาเด็กโดยองค์รวม หมายความว่า เด็กได้รับการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ และสติปัญญา การพัฒนาเด็กจะทำได้ดีจากกิจกรรมการเล่น
2. ยึดปรัชญาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา
3. จัดให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก
เด็กในวัยก่อนประถมศึกษาจะต่างจากระดับประถมศึกษาทั้งด้าน ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนก็จะแตกต่างกันไป เช่น

3.1 ด้านร่างกาย

- ไม่บังคับให้เขียนหนังสือ เพราะการเขียนจะทำได้ดีต่อเมื่อกล้ามเนื้อนิ้วมือแข็งแรงที่จะสามารถจับดินสอแล้วขีดเขียนไปในทิศทางที่ต้องการได้และใช้มือและตาให้สัมพันธ์กันได้
- การออกกำลังกายจะไม่เป็นแบบประถมศึกษาแต่จะได้รับการเล่นกลางแจ้งอย่างอิสระ
- รับประทานอาหารครบ 5 หมู่ เนื่องจากเป็นระยะที่จะช่วยพัฒนาสมองได้

3.2 ด้านอารมณ์-จิตใจ

- กิจกรรมที่จะช่วยพัฒนาอารมณ์-จิตใจได้ดีที่สุดสำหรับเด็กวัยนี้จะเป็นกิจกรรมที่เหมาะสม เช่น ศิลปะศึกษาและการเล่นอย่างอิสระ
- การจัดทำตารางกิจกรรมโดยจัดช่วงเวลาให้เหมาะสมกับลักษณะของกิจกรรมและวัยของเด็ก จะช่วยพัฒนาอารมณ์-จิตใจได้เป็นอย่างดี

3.3 ด้านสังคม

- ให้โอกาสเด็กได้เล่นร่วมกันอย่างอิสระจะช่วยให้เด็กได้มีโอกาสร่วมตัวเข้ากับเพื่อน ๆ
- ให้เด็กได้ทำกิจกรรมศิลปะศึกษาอย่างอิสระ จะช่วยพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าแสดงออกและความเชื่อมั่นในตนเอง

ฯลฯ

3.4 ด้านสติปัญญา

- ให้โอกาสได้ความเข้าใจพื้นฐานทางภาษา คณิตศาสตร์ จากการทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะทำท่าประกอบการเล่นหรือท่อง คำประพันธ์ และจะให้อ่านขีดเขียนเมื่อเด็กมีความพร้อมที่จะทำ
- ให้เด็กทำงานศิลปะศึกษาอย่างอิสระและคอยให้กำลังใจจะช่วยให้เด็กมีโอกาสคิดสร้างสรรค์ ทั้งนี้เนื่องจากว่าการพัฒนาในเรื่องนี้จะทำได้ดีในช่วงก่อน 6 ขวบ
- ฝึกการตอบคำถามปลายเปิดเพื่อพัฒนาการคิดของเด็ก ๆ

ฯลฯ

4. คำนี้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

เด็กแต่ละคนจะมีความแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย อารมณ์ ใจ สังคม และสติปัญญา การจัดประสบการณ์เป็นแบบเดียวกันสำหรับทุกคน เช่น ให้เด็กในชั้นอนุบาลอ่านเขียน ก-ข ให้ได้ทุกคน ให้บวกเลขอย่างง่าย ๆ ให้ทำแบบฝึกหัดบวกเลขแบบประโยคสัญลักษณ์ ฯลฯ เป็นต้น นักการศึกษาได้พบว่า เด็กบางคนจะมีอายุตามพัฒนาการไม่เท่ากับอายุตามปฏิทิน การที่คงจะกำหนดให้เรียนได้เท่ากันย่อมไม่เป็นผลดี ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงควรเป็นดังนี้

4.1 ครูยอมรับว่าเด็กมีความแตกต่างกัน

4.2 จัดกิจกรรมที่จะให้โอกาสแก่เด็กได้พัฒนาตามความสามารถของตน โดยมุ่งเน้นกิจกรรมที่กระบวนกรมากกว่าการจำเนื้อหาได้

4.3 จัดกิจกรรมให้เด็กได้ทำเป็นรายบุคคลให้มากที่สุด (ประมาณร้อยละ 75 ของกิจกรรมทั้งหมด)

4.4 การประเมินพัฒนาการ จะประเมินเด็กเป็นรายบุคคลโดยการสังเกตพฤติกรรมระหว่างทำกิจกรรมแทนการวัดความรู้ความจำด้วยข้อสอบ

4.5 การส่งเสริมพัฒนาการยังด้วย เมื่อพบว่าเด็กมีความล่าช้าจะไม่นำมาสอนซ่อมเสริมแบบเด็กโต ๆ แต่จะทำโดย

- (1) จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย
- (2) ใช้เทคนิคพิเศษช่วย
- (3) ให้ความรักความเอาใจใส่
- (4) ให้คำชมเชยเมื่อเด็กพัฒนาขึ้น

ฯลฯ

5. จัดประสบการณ์ในรูปกิจกรรมที่บูรณาการ จะช่วยให้เด็กได้รับการพัฒนาครบทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา

6. จัดกิจกรรมอย่างสมดุล

การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษาที่ยังประโยชน์แก่เด็กอย่างดี ควรจะได้คำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ยึดเด็กเป็นสำคัญ กล่าวคือ จะต้องเหมาะกับวัยและสอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการของเด็กวัยนี้

2. กิจกรรมที่จัดควรจะมีทั้งสงบและได้เคลื่อนไหว ในการจัดในแต่ละวัน กิจกรรมทั้งสองอย่างนี้ควรจะได้จัดสลับกันซึ่งจะช่วยให้เด็กได้พักผ่อนไปในตัว

3. กิจกรรมที่จัดควรมีทั้งในห้องเรียนและกลางแจ้ง

4. กิจกรรมที่จัดควรมีทั้งรายบุคคล กลุ่มเล็ก และกลุ่มใหญ่ในปริมาณต่อไปนี้

ให้ปฏิบัติเป็นรายบุคคลร้อยละ 75

ให้ปฏิบัติเป็นกลุ่มเล็กร้อยละ 15

ให้ปฏิบัติเป็นกลุ่มใหญ่ร้อยละ 10

5. จัดกิจกรรมที่มีทั้งเด็กเป็นผู้ริเริ่มและครูเป็นผู้ริเริ่ม

7. ปลูกฝังความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ

1.3 การจัดประสบการณ์และกิจกรรมระดับก่อนประถมศึกษา

1.3.1 ความหมายของการจัดประสบการณ์และกิจกรรมระดับก่อนประถมศึกษา

ภรณ์ คุรุทันะ (2540) กล่าวถึง แนวคิดเรื่องการจัดประสบการณ์ว่า คำว่า ประสบการณ์มีความหมายครอบคลุมถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยเจตนาหรือไม่มีเจตนาก็ได้ หากแต่เด็กซึ่งเป็นผู้รับประสบการณ์นั้นได้มีการเรียนรู้ สะสมความรู้ ความสามารถ และความรู้สึกต่าง ๆ ไว้ในตนเอง โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ จากบุคคลใกล้ชิด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2531) กล่าวถึงการจัดประสบการณ์ว่า หมายถึง ขอบข่ายที่ครูจะต้องจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้พัฒนาตามวัยในทุก ๆ ด้าน โดยมีไขจะให้อ่านเขียนได้ตั้งในระดับประถมศึกษา แต่เป็นการปูพื้นฐาน หรือพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ เช่น ทักษะการสังเกต โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5

ราตี ทองสวัสดิ์ และคนอื่น ๆ (2529) ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์ไว้ว่า หมายถึง การจัดกิจกรรมตามแผนการจัดประสบการณ์และการจัดสภาพแวดล้อม ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนให้กับเด็กวัยอนุบาล โดยให้ได้รับประสบการณ์จากการเล่น ลงมือปฏิบัติ ซึ่งทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ดี และเพื่อเป็นการส่งเสริมพัฒนาการให้ครบทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2526) ให้ความหมายของการจัดประสบการณ์และกิจกรรมว่า รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก ซึ่งหมายถึง การจัดวัสดุ อุปกรณ์ สิ่งจำลอง และสื่ออื่น ๆ ที่มีลักษณะและคุณสมบัติเหมาะสม อันจะเป็นสถานการณ์ที่กระตุ้นให้เด็กทำกิจกรรม

กล่าวโดยสรุป การจัดประสบการณ์และกิจกรรมส่งเสริมเด็กอนุบาล หมายถึง การจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายใน และภายนอกห้องเรียน เพื่อส่งเสริมพัฒนาการของเด็กอนุบาลทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ในรูปแบบของการบูรณาการ โดยใช้สื่อต่าง ๆ ให้เด็กได้ปฏิบัติจริง ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5

1.3.2 หลักการจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กก่อนประถมศึกษา

NAEYC (National Association for the Education of Young Children) ชี้แนะแนวทางว่า แนวการจัดการเรียนการสอนระดับปฐมวัยให้กับเด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 8 ปี ควรเน้นแนวความคิดเรื่อง ความเหมาะสมของพัฒนาการ (Bredenkamp, 1987 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537) ดังนี้

1. ความเหมาะสมของอายุ งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง พัฒนาการของมนุษย์ ชี้ให้เห็นว่า มนุษย์เราในช่วงอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 8 ปี จะมีการเปลี่ยนแปลงและเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ดังนั้น ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับจึงมีความสำคัญมากต่อพัฒนาการของเด็ก ซึ่งครูจะต้องเตรียมสิ่งแวดล้อมรวมทั้งประสบการณ์ที่เหมาะสมให้กับเด็กวัยนี้

2. ความเหมาะสมแต่ละบุคคล เด็กแต่ละคนมีความเป็นหนึ่งในตนเอง จะมีรูปแบบอัตราการเจริญเติบโต บุคลิกภาพ แบบของการเรียนรู้ และพื้นฐานทางด้านครอบครัว ในแต่ละส่วนแตกต่างกัน ดังนั้น การจัดประสบการณ์และความสัมพันธ์ผู้ใหญ่จะให้กับเด็กแต่ละคน ควรแตกต่างกันด้วย การเรียนในวัยเด็กเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ระหว่างความคิดของเด็กและประสบการณ์กับวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ความคิด และคนทั่ว ๆ ไป ประสบการณ์ทั้งหลายเหล่านั้น ควรจัดให้เหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละคน ที่มีพัฒนาการที่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ NAEYC (1987) ได้ตั้งเกณฑ์ในการจัดประสบการณ์โดยทั่วไป ซึ่งมีหลักการจัดดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมให้เด็กเจริญงอกงามในทุก ๆ ด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และใช้วิธีการแบบบูรณาการ จัดประสบการณ์โดยเน้นที่การเรียนรู้ของเด็กให้เกิดจากการผสมผสาน มิใช่เกิดจากการเรียนเนื้อหาที่เฉพาะเจาะจง

2. การวางแผนแนวการจัดประสบการณ์ ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานการสังเกตของครู การจดบันทึกข้อมูล ความสนใจเฉพาะของเด็กแต่ละคน รวมทั้งความก้าวหน้าทางพัฒนาการของเด็ก โดยใช้เกณฑ์คำนึงถึงความเหมาะสมของอายุ ข้อมูลของเด็กแต่ละคนที่เกี่ยวกับความต้องการ จุดเด่น และความสนใจ

3. การวางแผนการจัดประสบการณ์ วิธีการเรียนรู้เน้นหลักการมี ปฏิสัมพันธ์ โดยการที่ครูจัดเตรียมสภาพแวดล้อมให้เด็กใช้การสำรวจอย่างกระตือรือร้น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ กลุ่มเพื่อน และวัสดุอุปกรณ์ สำหรับการประเมินนั้นใช้เกณฑ์ตัดสินจากการที่เด็กทำกิจกรรมด้วยตนเอง มิใช่เกิดจากการตัดสินความถูกต้องจากผู้ใหญ่

4. การจัดกิจกรรมและสื่อการเรียนรู้เน้นในรูปของจริง เป็นรูปธรรมและสัมพันธ์กับชีวิตจริงของเด็ก ในขณะที่เด็กจำเป็นต้องสัมผัสทดลองกับสิ่งของต่าง ๆ ได้เล่นกับเพื่อน ในที่สุดจากประสบการณ์ เด็กจะเกิดความคิดรวบยอด เกิดการพัฒนา เรียนรู้สัญลักษณ์ ภาษา ที่ละน้อย ๆ ความเข้าใจในเรื่องรูปธรรมทางด้านสัญลักษณ์จะมีเพิ่มขึ้น

5. การจัดเตรียมประสบการณ์ การเรียนรู้ให้กับเด็กนั้น ให้คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านความสนใจและความสามารถมากกว่าความแตกต่างของช่วงอายุปฏิทิน ครูควรจัดวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีความยากง่าย และสลับซับซ้อนต่างกัน

6. การจัดเตรียมกิจกรรมและวัสดุอุปกรณ์หลาย ๆ แบบ ครูควรเตรียมและรู้จักเพิ่มความยาก ความสลับซับซ้อน และการท้าทายในการจัดกิจกรรม ทั้งนี้โดยให้เด็กเป็นผู้ลงมือกระทำด้วยตนเอง ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ ครูควรฟัง สังเกต และอธิบายสิ่งต่าง ๆ ให้เด็กเข้าใจ รวมทั้งการช่วยให้เด็กรู้จักใช้คำถามและให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ

7. ผู้ใหญ่ควรเตรียมโอกาสสำหรับเด็กในการให้เด็กทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกตามความสนใจและทำงานโดยอิสระ หรือทำงานเป็นกลุ่มย่อย

8. ผู้ใหญ่ควรจัดเตรียมประสบการณ์ต่าง ๆ วัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งเครื่องมือให้กับเด็กทุกกลุ่มอายุ ทุกวัฒนธรรม โดยไม่แบ่งแยกเพศ ให้รู้จักยอมรับความแตกต่างและความเหมือนกับบุคคลอื่น

9. ผู้ใหญ่ควรจัดเตรียมเวลาสำหรับการพักผ่อน และการทำกิจกรรมให้เหมาะสมในวันหนึ่ง ๆ เช่น การฟังนิทาน ฟังบทร้อยกรอง ฟังดนตรี กิจกรรมก่อนการรับประทานอาหาร และการนอนหลับพักผ่อน

10. ผู้ใหญ่ควรจัดประสบการณ์กลางแจ้งให้กับเด็กทุกกลุ่มอายุ โดยให้ยึดหลักในการจัดกิจกรรมเพื่อบริหารกล้ามเนื้อใหญ่ เรียนรู้สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายนอกห้องเรียนที่อยู่รอบ ๆ ตัว ทั้งนี้ครูต้องวางแผนการจัดกิจกรรมไม่ใช่เพียงแต่มุ่งให้เด็กใช้พลังงานเท่านั้น

ภรณ์ คุรุรัตน์ (2523) ได้กล่าวถึงเป้าหมาย และหลักการจัดกิจกรรมและประสบการณ์สำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา สรุปได้ดังนี้

การจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้เด็กระดับก่อนประถมศึกษา มีเป้าหมายเพื่อกระตุ้นให้เด็กได้พัฒนาไปในรูปแบบที่พึงประสงค์ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ครูหรือผู้ดูแลเด็กจึงควรมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุที่มาของ พฤติกรรม และลักษณะพัฒนาการโดยทั่วไป เพื่อเป็นพื้นฐานในการจัดประสบการณ์ที่จะส่งเสริมพัฒนาการ

ดังกล่าว โดยให้สอดคล้องกับความพร้อม วุฒิภาวะ ความสนใจ ความต้องการ และความสามารถของเด็ก ตลอดจนป้องกันหรือแก้ไขพฤติกรรมที่อาจเป็นปัญหาได้อย่างเหมาะสม

หลักการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้กับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. การสร้างประสบการณ์ต้องเหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความต้องการ และความสนใจของเด็ก
2. การจัดประสบการณ์ต้องดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของเด็ก
3. การจัดประสบการณ์ต้องสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสฝึกฝนตนเองให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น
4. การจัดประสบการณ์ต้องเหมาะกับสภาพเศรษฐกิจ อุปกรณ์การจัดควรเป็นอุปกรณ์ที่หาได้ในท้องถิ่นนั้น ไม่จำเป็นต้องซื้อหามาทั้งหมด อาจนำวัสดุท้องถิ่นมา ดัดแปลงทำเป็นอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) ได้กล่าวถึงหลักการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ไว้ดังนี้

1. มุ่งเน้นให้เด็กพัฒนาทุกด้าน คือ ด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา มิได้มุ่งเน้นให้เด็กเรียนรู้เนื้อหาวิชา แต่ต้องให้การพัฒนาคุณลักษณะดังต่อไปนี้
  - 1.1 พัฒนาการรับรู้ และประสาทสัมผัส
  - 1.2 พัฒนาการสื่อสาร โดยการฟัง การพูด (ภาษา ท่าทาง คำพูด)
  - 1.3 พัฒนาด้านบุคลิกภาพ
  - 1.4 มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
  - 1.5 มีการตัดสินใจได้ถูกต้อง
  - 1.6 รู้จักคิดวางแผนในการทำกิจกรรม
  - 1.4 มีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
  - 1.5 มีการตัดสินใจได้ถูกต้อง
  - 1.6 รู้จักคิดวางแผนในการทำกิจกรรม
  - 1.7 มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
  - 1.8 เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และสามารถปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

อย่างมีความสุข

1.9 มีความรัก ซินชม และภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่งดงาม
ของชาติ

1.10 มีคุณธรรม จริยธรรม

2. จัดกิจกรรมและประสบการณ์ในลักษณะบูรณาการขึ้นเป็นหน่วย การ
สอนแทนการสอนเป็นรายวิชา

3. จัดประสบการณ์โดยมุ่งเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้เด็กได้
พัฒนาเต็มตามความสามารถของแต่ละคน

4. ในการพัฒนาจะยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ครูจะไม่เป็นผู้นำในการทำ กิจ
กรรมแต่จะเป็นผู้ควบคุมกิจกรรม อำนวยความสะดวกแก่เด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมเต็มที่

หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 (กรมวิชาการ, 2540) มี
สาระสำคัญ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก อายุ 3-6 ปี ดังนี้

หลักการ เป็นการจัดโดยยึดหลักการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาแก่เด็ก
อายุ 3-6 ปี ทุกคน ทั้งเด็กปกติ เด็กด้อยโอกาส และเด็กพิเศษ เพื่อให้เด็กพัฒนาทั้งทางร่างกาย
อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ผ่านกิจกรรมการเล่นที่เหมาะสมกับวัย และความแตกต่าง
ระหว่างบุคคล โดยบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและ
เป็นการร่วมมือกันระหว่างบ้าน สถานศึกษา และชุมชน โดยมุ่งให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับ
วัยและความแตกต่างของแต่ละบุคคลทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติปัญญา และมี
คุณลักษณะที่พึงประสงค์ 10 ประการดังนี้

1. มีสุขภาพดี เจริญเติบโตตามวัยและมีพฤติกรรมอนามัยที่เหมาะสม
2. ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กได้อย่างคล่องแคล่วและประสาน

สัมพันธ์กัน

3. ร่างกาย แข็งแรง มีความสุข และความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
4. มีคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบ
5. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับสภาพและวัย
6. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมใน

ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

7. รักธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมในท้องถิ่น และความเป็นไทย
8. ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย

9. มีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหาให้เหมาะสมกับวัย และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ

10. มีจินตนาการ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

พัฒนา ชัชพงศ์ (2531) ได้ประมวลหลักการจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมไว้ ดังนี้

1. เป็นการปูพื้นฐานให้กับเด็ก โดยคำนึงถึงความสามารถและความเหมาะสมกับวัยของเด็กเป็นหลัก การจัดกิจกรรมปูพื้นฐานทักษะทางการเรียนรู้เป็นการฝึกการใช้ประสาทสัมผัส เช่น

กิจกรรม ปิดตาชิมน้ำเชื่อม น้ำเกลือ น้ำมะนาว ให้เด็กบอกความแตกต่างของน้ำแต่ละแก้ว เป็นการฝึกทักษะการเรียนรู้ ความแตกต่างของรสและการรับรู้รสเปรี้ยวหวาน เค็ม

2. บูรณาการหน่วยประสบการณ์เข้าด้วยกัน การจัดการศึกษาปฐมวัยไม่ได้แบ่งเป็นรายวิชา แต่จัดรวมกัน (บูรณาการ) เป็นหน่วยประสบการณ์ โดยแต่ละหน่วยจะประมวลทุกวิชาให้เด็กได้เรียนรู้

การบูรณาการ หมายถึง การจัดรูปแบบกิจกรรมสร้างเสริมประสบการณ์ โดยยึดตัวเด็กเป็นศูนย์กลาง และนำสิ่งที่เด็กต้องการจะเรียนรู้ในทุกด้านมาลำดับความสำคัญของประสบการณ์จัดให้เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการและชีวิตของเด็ก หลักการบูรณาการที่เหมาะสม คือ

2.1 ยึดตัวเด็กเป็นสำคัญ เน้นเรื่องเด็กที่สนใจและใกล้ตัวเด็ก ให้เด็กได้มีโอกาสทำกิจกรรม อาจเป็นรายบุคคลหรือกลุ่ม ความยากง่ายของกิจกรรมควรมีปะปนกัน

2.2 สอดคล้องกับพัฒนาการ เด็กปฐมวัยมีความสนใจในสิ่งแวดล้อมรอบตัว ฉะนั้น จึงเลือกสิ่งแวดล้อมรอบตัวที่เด็กคุ้นเคยมาให้เด็กได้เรียนรู้

2.3 ให้ประสบการณ์กว้างขวาง เมื่อเด็กพบเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง เด็กมีโอกาสได้ประสบการณ์หลายด้านพร้อมกัน ดังนั้น การจะช่วยให้เด็กได้ประโยชน์เต็มที่ จึงน่าจะจัดประสบการณ์แก่เด็กในรูปบูรณาการ

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักการจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัยก็คือ ต้องเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการทุกด้าน เหมาะสมกับวัย ความสามารถ เปิด

โอกาสให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง มีการบูรณาการหน่วยประสบการณ์ต่าง ๆ โดยเน้นเรื่องที่ได้สนใจ และยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในการจัดประสบการณ์

1.3.3 จุดประสงค์ของการจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็ก วัยอนุบาล

ในการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่เด็ก มีจุดประสงค์เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

1. พัฒนาการด้านร่างกาย
  - 1.1 เพื่อพัฒนาร่างกายให้เจริญเติบโตตามวัย
  - 1.2 เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อใหม่ กล้ามเนื้อเล็กและประสาทสัมผัส
  - 1.3 เพื่อปลูกฝังนิสัยที่ดีในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง
2. พัฒนาการด้านอารมณ์จิตใจ
  - 2.1 เพื่อให้มีสุขภาพจิตดี มีอารมณ์ร่าเริงแจ่มใส
  - 2.2 เพื่อให้รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเอง
  - 2.3 เพื่อปลูกฝังคุณธรรม และจริยธรรม
  - 2.4 เพื่อส่งเสริมให้มีวินัยในตนเองและมีความรับผิดชอบในงานที่ได้

รับมอบหมาย

3. พัฒนาการด้านสังคม
  - 3.1 เพื่อให้รู้จักตนเอง และบุคคลที่ใกล้ชิด
  - 3.2 เพื่อให้รู้ถึงความสำคัญของครอบครัว สังคมและชุมชนของตน
  - 3.3 เพื่อปลูกฝังให้มีสังคมนิสัยที่ดี
  - 3.4 เพื่อปลูกฝังให้เกิดความสนใจ มีบทบาทในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม

และธรรมชาติ

4. พัฒนาการด้านสติปัญญา
  - 4.1 เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการใช้ภาษาในการสื่อความหมาย
  - 4.2 เพื่อให้รู้จักสังเกต โดยการใช้ประสาทสัมผัสและใช้ในการคิด
  - 4.3 เพื่อพัฒนาการและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์
  - 4.4 เพื่อปลูกฝังนิสัยรักการเรียนรู้

อย่างมีเหตุผล

หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 (อายุ 3-6 ปี) (กรมวิชาการ, 2540) ได้กำหนดจุดมุ่งหมายให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสมกับวัย และความแตกต่างของแต่ละบุคคล ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยให้เด็กมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ 10 ประการ ดังนี้

1. มีสุขภาพดีเจริญเติบโตตามวัย และมีพฤติกรรมอนามัยที่เหมาะสม
2. ใช้กล้ามเนื้อใหญ่และกล้ามเนื้อเล็กได้อย่างคล่องแคล่ว และประสานสัมพันธ์กัน
3. ร่าเริง แจ่มใส มีความสุข และความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
4. มีคุณธรรมและจริยธรรม มีวินัยในตนเอง และมีความรับผิดชอบ
5. ช่วยเหลือตนเองได้เหมาะสมกับสภาพและวัย
6. อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
7. รักษาธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมในท้องถิ่น และความเป็นไทย
8. ใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้เหมาะสมกับวัย
9. มีความสามารถในการคิด การแก้ปัญหาได้เหมาะสมกับวัย และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ
10. มีจินตนาการและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

1.3.4 การจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

มีนักการศึกษา นักจิตวิทยาหลายท่านเสนอความคิดว่า การเรียนรู้ของคนไม่ได้เกิดจากการที่คนอื่นสร้างให้ แต่เป็นการที่คนคนนั้นสร้างขึ้นมาจากกระบวนการภายใน เช่น เพียเจท์ (Piaget) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของคนไว้โดยสรุป ดังนี้ (วัฒนามัคคสมัน, 2542) เพียเจท์ เชื่อว่า การเรียนรู้ของคนเกิดจากกระบวนการใหม่ ๆ ภายในตัวเด็ก 2 กระบวนการ คือ การจัดโครงสร้างทางความคิดภายใน (Organization) และการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม (Adaptation) หรือปรับความสมดุลของสมอง เขาเชื่อว่าคนเรามีโครงสร้างความรู้อยู่ในสมองอยู่แล้ว เมื่อเกิดประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก ด้วยประสาทสัมผัสใด ๆ ก็ตาม คนก็จะรับรู้ประสบการณ์นั้น แล้วส่งประสบการณ์นั้นเข้าไปในสมอง เข้าไปเปรียบเทียบกับโครงสร้างความรู้เดิมที่มีอยู่ ถ้าประสบการณ์ใหม่สอดคล้องกับโครงสร้างความรู้เดิมที่มีอยู่แล้วก็จะเกิดกระบวนการดูดซึม (Assimilation) เข้าไปเป็นโครงสร้างความรู้ที่มั่นคงยิ่งขึ้น หากประสบการณ์

ใหม่ที่รับเข้ามา มีความแตกต่างจากโครงสร้างความรู้เดิม ก็จะมีการตรวจสอบเพื่อปรับโครงสร้างความรู้เดิมให้เป็นโครงสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมา (Accomodation) จนสามารถผสมผสานความคิดใหม่นั้นให้กลมกลืนเข้ากันได้กับความคิดเก่า สภาพเช่นนี้ก่อให้เกิดความสมดุล (Equilibration) กระบวนการที่เด็กมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและทำให้เกิดสภาวะที่สมดุลนี้ จะนำไปสู่การพัฒนาสติปัญญาจากชั้นหนึ่งไปสู่อีกชั้นหนึ่งจนถึงขั้นสูงสุด คือ ขั้นใช้ความสามารถทางสมองในการแก้ปัญหา (Operation) จากความเชื่อนี้เอง ประกอบกับการที่นักคิด นักการศึกษา นักจิตวิทยาท่านอื่น ๆ ได้ทำการศึกษาและมีผลการศึกษาที่สอดคล้องและยืนยันความคิดนี้ต่อ ๆ มา

หลักการสำคัญในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

1. ผู้เรียนเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง เพื่อจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ได้ ต้องจัดสภาพต่าง ๆ เพื่อให้เด็กได้เป็นผู้สร้างความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง หรือเกิดจากการตรวจสอบการค้นพบด้วยตัวเอง

2. ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง โดยอาศัยข้อมูลหรือประสบการณ์ประสาทสัมผัสทั้งหมดรับรู้มา แล้วส่งข้อมูลหรือประสบการณ์เหล่านั้นเข้าสู่สมอง การที่เด็กจะมีโอกาสได้รับข้อมูลหรือประสบการณ์กับสิ่งใด ๆ อย่างมากมายเพียงพอ เพื่อส่งเข้าไปสมองนั้น เด็กจะต้องมีโอกาสดำเนินการสิ่งนั้น ๆ ด้วยตัวเอง

3. เรื่องที่เรียนสอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจเหมาะสมกับวัย การที่ผู้เรียนจะลงมือปฏิบัติกิจการใด ๆ อย่างมีความสุข มีความสนใจ ตั้งอกตั้งใจ ประสาทสัมผัสทุกส่วนของร่างกายเปิดรับข้อมูลอย่างเต็มที่นั้น เรื่องที่เรียนจะต้องเป็นเรื่องที่เด็กสนใจ เป็นเรื่องที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็กเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับวัย สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก ซึ่งจะช่วยให้เด็กสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันของตนเองได้

4. เรื่องที่เรียนเป็นเรื่องที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คือ การจัดการเรียนการสอนในสิ่งที่มีความหมายต่อเด็กและเด็กสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถประยุกต์องค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ในการดำรงชีวิตได้

5. การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ และสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว เช่น ผู้ใหญ่ ครู เพื่อน บุคคลเหล่านี้จะให้ข้อมูลสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์และจากการทำงานร่วมกัน การเรียนรู้ของเด็กจะเกิดขึ้นในสภาวะที่เด็กเผชิญกับปัญหาที่ท้าทายแต่ไม่สามารถคิดแก้ปัญหาได้โดยลำพัง (Zone of Proximal Development) เมื่อได้รับการแนะนำช่วยเหลือจาก

ผู้ใหญ่ หรือจากการทำงานร่วมกับเพื่อนที่มีประสบการณ์มากกว่า เด็กจะสามารถแก้ปัญหาได้ และเกิดการเรียนรู้

แนวคิดการจัดการศึกษาที่จะให้เกิดการเรียนรู้สูงสุดนั้นเป็นการเรียนรู้ที่ไม่ได้เน้นเนื้อหาสาระ หรือยึดยึดความรู้อันใหญ่โตคิดว่าจำเป็นให้เป็นการเรียนที่คำนึงถึงวุฒิภาวะ ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน ตลอดจนความต่อเนื่องเชื่อมโยงกับความรู้เดิม ประสบการณ์เดิม สอดคล้องกับพัฒนาการ สภาพแวดล้อมของผู้เรียน บทเรียนจะต้องสนุก สนองความสนใจของผู้เรียน ไม่ยึดเยียด กัดดันผู้เรียน การเรียนแต่ละชั้นตอนมุ่งพัฒนาและส่งเสริมกระบวนการคิด มีกิจกรรมหลากหลาย โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะ หรือช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจค้นหาคำตอบ หรือเป็นผู้สร้างโอกาสทางเลือกให้กับผู้เรียนตามความถนัดและความสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนได้ค้นพบความสามารถของตนเอง และพัฒนาตามศักยภาพให้สูงสุด บทบาทและพฤติกรรมการสอนของครู มีส่วนสำคัญในการเรียนรู้ เพราะครูสามารถจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะเด็กปฐมวัย ทักษะการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานที่ดีที่สุด คือ การสอนให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการคิด คิดที่มีเหตุผล คิดวิเคราะห์ การเริ่มต้นการคิดของเด็กปฐมวัย คือ การที่เด็กได้รู้จักรับรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 กิจกรรมการเรียนการสอนควรจะเป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้มีโอกาสลงมือปฏิบัติจริงโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 กิจกรรมนั้นมีความสำคัญ มีความหมายต่อผู้เรียน ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้ บทบาทของครูจะเป็นผู้สนับสนุนและเป็นแหล่งความรู้ของผู้เรียนอย่างมีคุณค่า สามารถจัดสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับผู้เรียนและมีการประเมินผลพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง (วรภรณ์ รักวิชัย, 2542)

1.3.5 การจัดกิจกรรมและตารางกิจกรรมประจำวัน

การจัดกิจกรรมและประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาล จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การเลือกกิจกรรมที่จะนำมาจัดในแต่ละวันจึงต้องให้ครอบคลุมสิ่งต่อไปนี้ (กรมวิชาการ, 2540)

1. การพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่ การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่วในการใช้อวัยวะต่าง ๆ จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระกลางแจ้ง เล่นเครื่องเล่นสนาม เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี ฯลฯ

2. การพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็ก การประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา จึงควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัส

เล่นเกมต่อภาพ ฝึกช่วยตนเองในการแต่งกาย หยิบจับชิ้นส้อม ใช้อุปกรณ์ศิลปะ เช่น สีเทียน กรรไกร พู่กัน ดินเหนียว ฯลฯ

3. การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และเห็นความสวยงามของสื่อต่าง ๆ รอบตัว อาจจัด กิจกรรมโดยใช้ศิลปะเป็นสื่อ ใช้การเคลื่อนไหวและจังหวะตามจินตนาการ ให้ประดิษฐ์สื่อต่าง ๆ อย่างอิสระตามความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็ก เล่นบทบาทสมมุติในมุมเล่นต่าง ๆ เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นบล็อก ฯลฯ

4. การพัฒนาการคิด เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนก เปรียบเทียบจัดหมวดหมู่ เรื่องลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กได้ สนทนา อภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เชิญวิทยากรมาพูดคุยกับเด็ก ค้นคว้าจากแหล่งข้อมูล ต่าง ๆ ทดลอง ทักษะศึกษา ประกอบอาหาร หรือจัดให้เด็กได้เล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัย อย่างหลากหลาย ฝึกการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ หรือรายบุคคล

5. การส่งเสริมให้เด็กได้เลือกและตัดสินใจ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจ เลือกเล่นหรือทำกิจกรรมอย่างเสรีตามความสนใจ และความต้องการของตนเอง จึงควรจัด กิจกรรมให้เด็กได้เล่นตามมุมเล่น หรือมุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน

6. การส่งเสริมลักษณะนิสัยและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อให้เด็กมี สุขนิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสมและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองได้ใน กิจกรรมประจำวัน มีนิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัด กิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้ปฏิบัติกิจวัตร ประจำวันอย่างสม่ำเสมอ เช่น การรับประทานอาหาร การพักผ่อนนอนหลับ การขับถ่าย การทำความสะอาดร่างกาย การเล่น และการทำงานร่วมกับ ผู้อื่น การปฏิบัติตามกฎ กติกา ข้อตกลงของส่วนรวม การเก็บของเข้าที่ เมื่อเล่นหรือทำงานเสร็จ ฯลฯ

การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเด็กวัย แรกเกิดถึง 6 ปี เป็นระยะที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม สติ ปัญญา ดังนั้น การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล จึงควรยึดหลักการดังนี้ (กรมวิชาการ, 2540)

1. กิจกรรมที่จัดควรคำนึงถึงตัวเด็กเป็นสำคัญ เด็กแต่ละคนมีความสนใจแตกต่างกัน จึงควรจัดให้มีกิจกรรมหลายประเภทที่เหมาะสมกับวัย ตรงกับความสนใจและความต้องการของเด็กเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเลือกตามความสนใจและความสามารถ

2. กิจกรรมที่จัดควรมีทั้งกิจกรรมที่ให้เด็กทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ ควรเปิดโอกาสให้เด็กริเริ่มกิจกรรมด้วยตนเองตามความเหมาะสม

3. กิจกรรมที่จัดควรมีความสมดุล คือ ให้มีทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน กิจกรรมที่ต้องเคลื่อนไหวและสงบ กิจกรรมที่เด็กริเริ่มและครูริเริ่ม

4. ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมควรเหมาะสมกับวัย มีการยืดหยุ่นได้ตามความต้องการและความสนใจของเด็ก เช่น

วัย 3 ขวบ มีความสนใจช่วงสั้นประมาณ 8 นาที

วัย 4 ขวบ มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 12 นาที

วัย 5 ขวบ มีความสนใจอยู่ได้ประมาณ 15 นาที

5. กิจกรรมที่จัดควรเน้นให้มีสื่อของจริงให้เด็กได้มีโอกาส สังเกต สำรวจ ค้นคว้า ทดลอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น ๆ และผู้ใหญ่

คนทั่วไปมักจะคิดว่าการสอนเด็กเล็ก ๆ นั้น มีวิธีการไม่แตกต่างไปจากเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เพราะเด็กจะมีอายุต่างกันเพียง 1-2 ปีเท่านั้น แท้จริงแล้วเด็กทั้ง 2 กลุ่ม มีความแตกต่างกันหลายด้าน เช่น ภาษา การคิด ความเข้าใจ ช่วงความสนใจ การใช้มือ และตาให้สัมพันธ์กัน ฯลฯ ดังนั้น กิจกรรมที่จัดให้แก่เด็กวัยนี้จึงมีหลักการดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539)

1. จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กวัยนี้ หมายถึง ทั้งสาระของกิจกรรมและเวลาที่ใช้จัด ดังตารางกิจกรรมประจำวัน ที่ปรากฏในแผนการจัดประสบการณ์ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

กิจกรรม	(3-4 ปี)	(4-6 ปี)
กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ	15 นาที	20 นาที
กิจกรรมสร้างสรรค์และเล่นตามมุม	60 นาที	60 นาที
กิจกรรมในวงกลม	10 นาที	20 นาที
การเล่นกลางแจ้ง	30-40 นาที	40-60 นาที
การรับประทานอาหารกลางวัน	45 นาที	45 นาที
การนอน	120 นาที	120 นาที
เกมการศึกษา	10-15 นาที	20-30 นาที

2. จัดกิจกรรมโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง หมายความว่า การจัด กิจกรรมจะต้องคำนึงถึงจิตวิทยาและพัฒนาการของเด็กวัยนี้ กล่าวคือ กิจกรรมที่จัดจะต้องสอดคล้องกับ ความต้องการ ความสนใจ ความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคล จากหลักการที่กล่าวมา จึงเป็นตัวกำหนดว่ากิจกรรมที่จัดควรมีลักษณะดังนี้

2.1 การจัดกิจกรรมการเล่น เด็กวัยนี้จะเรียนรู้จากการเล่น กิจกรรมการเล่นจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาทุกด้าน โดยเฉพาะพัฒนาการด้านอารมณ์ - จิตใจ ให้เป็นคน แจ่มใสเบิกบาน ช่วยให้ปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ เป็นต้น

2.2 การจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ไว้ในตารางกิจกรรมประจำวัน เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่สนองต่อความสนใจของเด็กและช่วยพัฒนาเด็กได้ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

2.3 การจัดกิจกรรมเสรี ซึ่งหมายถึง กิจกรรมที่ให้โอกาสเด็กได้ ทำตามความต้องการ ความสนใจของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ กิจกรรม สร้างสรรค์ การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง เป็นต้น จากการทำกิจกรรมลักษณะนี้ จะช่วยให้เด็ก ได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

3. จัดให้มีกิจกรรมทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน

4. จัดให้มีกิจกรรมสงบ และเคลื่อนไหว หรือออกกำลังกาย กิจกรรมสงบ ได้แก่ ฟังการเล่านิทาน ฟังเพลง ดูภาพหนังสือนิทานอย่างเงียบ ๆ เป็นต้น ส่วนกิจกรรมเคลื่อนไหวหรือ ออกกำลังกาย ได้แก่ การเคลื่อนไหวตามจังหวะ การเล่นในห้องเรียน การเล่นนอกห้อง การ ทัศนศึกษา เป็นต้น

5. จัดให้มีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำทั้งเป็นรายบุคคล กลุ่ม ย่อย และกลุ่มใหญ่ โดยมุ่งให้ทำกิจกรรมเป็นรายบุคคลให้มากที่สุด คือ ร้อยละ 75 กลุ่มย่อยร้อยละ 15 และกลุ่มใหญ่ ร้อยละ 10 ดังรายละเอียดต่อไปนี้คือ

5.1 กิจกรรมเป็นรายบุคคล เช่น กิจกรรมเสรี กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะ (ในสวนที่เสรี) การเล่นตามมุม กิจกรรมกลางแจ้ง

5.2 กิจกรรมกลุ่มย่อย เช่น กิจกรรมประกอบอาหาร กิจกรรม ศิลปะ การเล่านิทาน เกมการศึกษา

5.3 กิจกรรมกลุ่มใหญ่ เป็นกิจกรรมที่ทำเหมือนกันทั้งชั้น เช่น กิจกรรมใน วงกลม การรับประทานอาหาร การนอนในเวลากลางวัน

การจัดกิจกรรม ครูควรยึดถือ "ข้อควรปฏิบัติ" (Do's) และข้อที่ "ไม่ควรปฏิบัติ" (Don'ts) ดังต่อไปนี้คือ (สิริมา วิทยุอนันตพงศ์, 2538)

ข้อควรปฏิบัติ	ไม่ควรปฏิบัติ
<p>เป้าหมาย (Goals)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ส่งเสริมเป้าหมายของเด็กเป็นรายบุคคล ● ไม่จำกัดขอบเขตการเรียนรู้ของเด็กเก่ง ● มั่นใจว่าเด็กทุกคนจะทำได้สำเร็จ ● ส่งเสริมความมั่นใจของเด็กรายบุคคล ● ส่งเสริมการสร้างสรรคในทุก ๆ วิชา ● จำแนกความสามารถที่แตกต่างของเด็กได้ 	<ul style="list-style-type: none"> ● ปลดปล่อยเด็กเก่งต้องรอเด็กอื่น ๆ ● ตั้งเป้าหมายในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ ● ให้เด็กทั้งกลุ่มปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน ● คาดหวังหรือตั้งบรรทัดฐานเท่ากัน ● สันนิษฐานเอาว่า เด็กมีความต้องการเหมือน ๆ กัน ● ตั้งเป้าหมายเพียงอย่างเดียวสำหรับเด็กทั้งกลุ่ม ● ตัดสินศักยภาพของเด็กล่วงหน้า
<p>วิธีสอน (Methods)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● ให้นักเรียนรายบุคคล ● ให้เด็กได้พูด ● จัดกลุ่มที่สนใจในเรื่องเดียวกัน ● จัดกลุ่มให้ช่วยกันหาคำตอบ ● จัดกลุ่มที่มีความต้องการไม่ตรงกันบางครั้ง ● จัดศูนย์การเรียนหลาย ๆ ศูนย์ ● จัดตารางสำหรับทำกิจกรรมเป็นรายบุคคล ● ให้เด็กเรียนรู้ตามวิธีการของตนเอง 	<ul style="list-style-type: none"> ● สอนให้รู้จักคิด เมื่อเด็กไม่เข้าใจ ● ให้เด็กที่เก่งใช้วิธีลัด ● ให้นักเรียนทุกคนเหมือน ๆ กัน ● พูดเองตอบเอง ● จัดกลุ่มตายตัว ● ให้เด็กทำกิจกรรมธรรมดา ๆ ● ให้เด็กทุกคนปฏิบัติเหมือน ๆ กัน ● ให้เด็กทุกคนทำงานเหมือนกันทุก ๆ ขั้นตอน

ข้อควรปฏิบัติ	ไม่ควรปฏิบัติ
<p>การประเมินผล (Evaluation)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● พูดคุยกับเด็กเป็นรายบุคคล ● ตั้งเป้าหมายเกี่ยวกับเวลาอย่างยืดหยุ่น ● ไม่ยึดถือการกำหนดระดับชั้นเรียน ● ทดสอบเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย ● จัดทำบันทึกความต้องการ ความสนใจ และ ความเจริญงอกงามของเด็กเป็นรายบุคคล 	<ul style="list-style-type: none"> ● พูดคุยกับเด็กเป็นกลุ่มเท่านั้น ● ให้คะแนนหรือตรวจผลงานทุกชิ้น ● กำหนดเวลาทำกิจกรรมทุกชนิดอย่างตายตัว ● ยึดมั่นกับคะแนนที่ให้เด็ก ● ประเมินผลเด็กทุก ๆ คน ด้วยแบบประเมินอย่างเดียวกัน

1.3.5 บทบาทครูในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัยอนุบาล

กิจกรรมที่จัดขึ้นมาสำหรับเด็กอนุบาลจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับบทบาทของครูที่มีต่อการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของเด็ก ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้กำหนดบทบาทครูในการจัดกิจกรรมและส่งเสริมประสบการณ์สำหรับเด็กอนุบาลไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2539)

- การตั้งใจฟังเมื่อเด็กพูด สนใจต่อคำถามของเด็ก ชมเชย ยกย่อง ผลงานของเด็ก ไม่เปรียบเทียบเด็กกับคนที่มีความสามารถมากกว่า และให้โอกาสเด็กเล่น และทำกิจกรรมด้วยตนเองอย่างอิสระและสร้างสรรค์

- ควรมีบุคลิกภาพที่ดี พูดจาสุภาพ มีระเบียบ สะอาด ไม่ลำเอียง
- สนทนากับเด็ก ให้เด็กเล่าเรื่อง ส่งเสริมให้เล่นบทบาทสมมติ
- พาเด็กไปศึกษานอกสถานที่
- มีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กเป็นอย่างดี
- จัดวัสดุอุปกรณ์ในการทำกิจกรรมให้เด็กอย่างเหมาะสม
- มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำ และดัดแปลงสื่อที่ใช้ในการสอน
- จัดสถานที่และบรรยากาศให้เหมาะสมและดึงดูดความสนใจของเด็ก
- ครูควรจะนำสิ่งที่เด็กควรรู้มาสู่ห้องเรียน

- ทดสอบพัฒนาการของเด็กอยู่เสมอ ถ้าพบสิ่งผิดปกติ ก็ให้จัดกิจกรรมมาแก้ไข
- พัฒนาการจัดกิจกรรมให้ทันสมัยอยู่เสมอ
- จัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคลและ สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก
- จัดประสบการณ์หรือกิจกรรมที่ไม่มีความโน้มเอียงไปในเพศใดเพศหนึ่ง
- เป็นผู้สังเกตในการทำกิจกรรมของเด็ก
- เป็นผู้ให้คำแนะนำและประเมินผลในกิจกรรมนั้น ๆ
- รู้จักการดัดแปลงกิจกรรม เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย
- เป็นผู้จัดและเก็บอุปกรณ์ในระยะแรก ๆ
- เป็นผู้กระตุ้นให้เด็กสนใจกิจกรรมอยู่เสมอ
- เป็นผู้สาธิตในการทำกิจกรรมที่ถูกต้องให้กับเด็ก

1.3.7 แนวการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กวัยอนุบาล

การจัดกิจกรรม ประสบการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กนั้น ครูต้องเข้าใจถึงพัฒนาการขั้นต่าง ๆ ตลอดจนความต้องการของเด็กในขั้นของพัฒนาการนั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก สุจินดา ขจรรุ่งศิลป์ (2542) ได้สรุปแนวการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นแนวทางสำหรับครู ในการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กวัย 3-6 ปี โดยไล่จากอายุน้อยไปสู่อายุมากในพัฒนาการแต่ละด้าน สรุปไว้ดังนี้

สรุปพัฒนาการของเด็กปฐมวัยและการจัดกิจกรรมที่สนองต่อพัฒนาการของเด็ก
พัฒนาการทางร่างกาย

พัฒนาการทางร่างกาย	ความต้องการของเด็ก	แนวการจัดกิจกรรมของครู
เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ขณะเดียวกันก็อ่อนล้าง่าย แสดงความเหนื่อยล้าด้วยอาการหงุดหงิด	กิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหว ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ช่วงเวลาการพัก ต้องการใช้พลังงาน	จัดกิจกรรมกลุ่มและเดี่ยวที่สลับกัน ระหว่างกิจกรรมเคลื่อนไหวเร็วและช้า (สงบ) ครูต้องเตรียมการสำหรับปัญหาที่อาจเกิดขึ้น จัดการเล่นอิสระ และการวิ่งเล่นกลางแจ้ง หรือในที่ ๆ มีบริเวณกว้าง

พัฒนาการทางร่างกาย	ความต้องการของเด็ก	แนวการจัดกิจกรรมของครู
ช่วงความสนใจสั้น เบื่อหน่ายต่อการทำ กิจกรรมที่ใช้เวลานาน ๆ	ต้องการทำกิจกรรมที่ น่าสนใจ และการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่หลากหลาย	ครูจัดกลุ่มการเล่นที่มีรูปแบบต่าง ๆ จัดตารางกิจวัตรที่มีการยืดหยุ่นได้ จัดกิจกรรมพิเศษที่น่าสนใจ ครูต้อง คำนึงถึงช่วงเวลากิจกรรมนั้นต้องสั้น และถี่
การควบคุมการทำงาน ของกล้ามเนื้อมัดใหญ่ เกิดขึ้นเร็วกว่าการทำงาน ของกล้ามเนื้อมัดเล็ก	ต้องการการเคลื่อนไหวและ การมีประสบการณ์ตรงจาก การลงมือปฏิบัติจริง การได้ จับต้องสัมผัส	จัดกิจกรรมกลุ่มและรายบุคคลที่มี การใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่และ กล้ามเนื้อมัดเล็ก เช่น กิจกรรม เคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมก่อให้เกิด การทำงานประสานกันระหว่าง กล้ามเนื้อมือและตา
มีความอ่อนตัวและยืดหยุ่น ของร่างกายกระโหลก ศีรษะยังมีความอ่อนตัว	ต้องการกิจกรรมที่ก่อให้เกิด ทักษะของการทำงาน ประสานกันของร่างกาย ส่วนต่าง ๆ	ครูจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับขีด ความสามารถของการเคลื่อนไหว กำหนดความชัดเจนของพฤติกรรม ที่เหมาะสมในการเล่นและทำ กิจกรรมการกำหนดเงื่อนไข ระเบียบ ในชั้นเรียน
เด็กผู้หญิงจะมีทักษะใน การทำงานของกล้ามเนื้อ ดีกว่าเด็กชาย	การทำงานด้วยกล้ามเนื้อที่ เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน	จัดกิจกรรมที่ต้องมีการทำงาน ประสานกันของอวัยวะส่วนต่าง ๆ ความยากง่ายของกิจกรรมหลาย ๆ ระดับ และหลีกเลี่ยงการเปรียบเทียบ หรือการแข่งขันกันระหว่างเด็กหญิง และเด็กชาย

พัฒนาการทางร่างกาย	ความต้องการของเด็ก	แนวการจัดกิจกรรมของครู
มีความสนใจในการลงมือปฏิบัติจริงและการเคลื่อนไหวมากกว่าการนั่งฟังหรือการคิดหมกมุ่น	โอกาสของการมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติจริง	ไม่มีการย่ำถึงคุณภาพของผลงานหรือชิ้นงานที่ต่อเนื่องจากกิจกรรมหลักเสี่ยงการเปรียบเทียบผลงานกิจกรรมทุกอย่าง ไม่จำเป็นต้องมีผลงานเสมอ ไม่ควรแข่งงวดกับเด็กให้ทำกิจกรรมอย่างสมบูรณ์ในทุกกิจกรรม ให้สนทนาหรือถามถึงคุณค่าของกิจกรรม
สายตาค่อนข้างยาวเริ่มมองเห็นสิ่งของเล็ก ๆ ตีขึ้น	หลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ทำให้สายตาเครียด	หลีกเลี่ยงการจัดกิจกรรมที่ต้องใช้สายตาจัดอย่างพิจารณา เช่น การลอกจากกระดาน จัดเตรียมแว่นขยายสำหรับมองสิ่งเล็ก ๆ ตัวหนังสือสำหรับเด็กต้องใหญ่และชัดเจน

พัฒนาการทางอารมณ์และสังคม

พัฒนาการทางอารมณ์และสังคม	ความต้องการของเด็ก	แนวการจัดกิจกรรมของครู
เริ่มแสดงออกถึงความชอบใช้มือข้างที่ถนัด	ฝึกฝนการควบคุมกล้ามเนื้อเล็ก	จัดกิจกรรมที่หลากหลายที่ต้องใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กของมือทั้งสองข้าง หลีกเลี่ยงการบังคับเด็กให้ใช้มือข้างใดข้างหนึ่งตามที่ผู้ใหญ่ต้องการ
สามารถช่วยเหลือตนเองได้มากขึ้น	ฝึกฝนให้พึ่งพาตนเองเป็น	จัดกิจกรรมให้เด็กได้พัฒนาทักษะที่จำเป็นในการดูแลตนเอง ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้และแลกเปลี่ยนทักษะจากกันและกันในระหว่างเพื่อนให้เด็กมีการรับผิดชอบในตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ สนทนาและพิจารณากับเด็กถึงข้อปฏิบัติ (กฎ ระเบียบ) ที่สัมพันธ์กับสุขภาพที่ดี

พัฒนาการทาง อารมณ์และสังคม	ความต้องการของเด็ก	แนวการจัดกิจกรรมของครู
รู้จักรังสดี รู้จักความ พอเพียง	การมีประสบการณ์ที่เกี่ยว พันกัน การรอกงามของการ รับรู้ถึงการพึ่งพาตนเอง	ครูชื่นชมการแสดงออกถึงความ ต้องการของเด็กอย่างถูกต้อง และ การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์อย่าง ประนีประนอม ครูต้องคอยส่งเสริม ชมอย่างเหมาะสม ให้ความรัก ความ อบอุ่น และมีความอดทน ขณะเดียว กันครูต้องเตรียมกิจกรรมอย่าง หลากหลายที่เด็กสามารถเลือกได้ ตามความสนใจของเด็ก
กระตือรือร้นที่จะค้นหา ความสัมพันธ์ทางสังคม และเข้าร่วมทุก ๆ กิจกรรม ที่จะร่วมได้	ประสบการณ์ที่ส่งเสริมความ สนใจ โดยตัวเด็กและการ ริเริ่มโดยตัวเด็กเอง	ครูต้องมีความเชื่อใจในความต้องการ ที่จะเรียนรู้โดยตัวเด็กเอง ครูจัด กิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้เด็ก เลือกทำกิจกรรมตามความสนใจ ครูมีกรอบของการจัดกิจกรรมที่ แน่นอน ชัดเจน แต่ภายใต้กรอบนั้น เด็กมีอิสระในการเลือก
ต้องการความสนใจจาก เพื่อนและผู้ใหญ่มีความ ต้องการเป็นที่หนึ่ง	มีการยกย่องให้เป็นที่รู้จัก การเป็นที่ยอมรับ การมี สถานะในกลุ่ม ความปรารถนา ที่จะเป็นที่สมหวังหรือสม ความคาดหมาย	ให้ความรัก ความเอาใจใส่สำหรับ เด็กทุกคนอย่างเป็นกิจวัตร ให้ความ ช่วยเหลือและใส่ใจเด็กเป็นรายบุคคล ตามความจำเป็น จัดกิจกรรมอย่าง พอเพียงที่เด็กแต่ละคนสามารถ หมุนเวียนในการทำกิจกรรมได้ทุก กิจกรรม ใช้หลักของความยุติธรรม หรือความเสมอภาคในการดำเนินการ กิจวัตรประจำวัน (เช่น การจัดเรียง ลำดับตามอักษรนำของชื่อเด็ก) จัด เวลาให้เด็กมีโอกาสดำเนิน ประสบการณ์กับเพื่อน

พัฒนาการทางอารมณ์และสังคม	ความต้องการของเด็ก	แนวการจัดกิจกรรมของครู
มีการแสดงออกของความรู้สึกอย่างเปิดเผย มีความขัดแย้งเป็นระยะเวลาสั้นๆ	การประสบความสำเร็จในการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ความรู้สึกมั่นคงและปลอดภัย	ส่งเสริมให้มีการตระหนักถึงความรู้สึกของเด็กคนอื่น มีการกำหนดความคาดหวังและกฎระเบียบที่ชัดเจน กฎระเบียบหรือกฎเกณฑ์ต้องมีเหตุและผลที่มาของกฎนั้น แนะนำเด็กให้คงไว้ซึ่งการควบคุมตนเองเมื่อจำเป็น ติดตามอย่างใกล้ชิดเสมือนว่าสถานการณ์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา
จินตนาการ	มีปฏิสัมพันธ์กับความคิดและคำพูดของเพื่อน ทดลองเล่นบทบาทต่าง ๆ ต้องการความช่วยเหลือเหลือให้สามารถล่องลอยการกลัวอย่างไม่มีเหตุผล	ส่งเสริมและให้เวลาแก่เด็กในการเล่นตามจินตนาการ ให้เด็กประสบความสำเร็จ โดยการสังเกตคนอื่น ๆ ปลอดภัยเด็กด้วยคำพูด จัดกิจกรรมประจำวัน ที่ให้ความรู้สึกมั่นคง โดยการจัดอย่างเรียบง่ายและชัดเจน เชื่อมโยงระหว่างความจริงและจินตนาการ ด้วยนิทาน ภาพยนตร์และดนตรี ฯลฯ

พัฒนาการทางสติปัญญา

พัฒนาการทางสติปัญญา	ความต้องการของเด็ก	แนวการจัดกิจกรรมของครู
เริ่มตระหนักถึงบทบาททางเพศของตน	หลีกเลี่ยงการยึดติดรูปแบบระหว่างอาชีพและเพศ	จัดกิจกรรมสำหรับทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย ให้แนวคิดว่าคุณทุกคนเป็นคนเช่นเดียวกัน ไม่ว่าคุณ ๆ นั้นจะมีอาชีพอะไร สนทนาแสดงความคิดเห็นถึงอาชีพต่าง ๆ ที่เปิดกว้างทั้งสำหรับเพศหญิงและเพศชาย

พัฒนาการทางสติปัญญา	ความต้องการของเด็ก	แนวการจัดกิจกรรมของครู
มีการตระหนักถึงสิทธิของผู้อื่น อาจใช้ความรุนแรงทางร่างกายในการตัดสินปัญหาความขัดแย้ง	ต้องการได้รับความสนใจจากเพื่อน	ครูส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและให้เกิดการมองเห็นคุณค่าในตนเองโดยการเสริมแรงทางด้านบวกเมื่อเด็กสามารถยุติการทะเลาะได้ ครูเข้าแทรกในเหตุการณ์ที่จำเป็นเท่านั้น กำหนดพฤติกรรมที่ต้องการแยกเด็กออกจากสิ่งกระตุ้นเมื่อจำเป็น ขอมรับเด็กคือตัวเด็ก โดยไม่ติดอยู่ในพฤติกรรมเด็ก
กระตือรือร้นที่จะปฏิบัติตามความคาดหวังของสังคม	การเห็นพ้องของผู้ใหญ่	ครูกำหนดเงื่อนไขให้เด็กเลือกเมื่อจำเป็นให้การแนะนำดูแลอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง
เปลี่ยนเพื่อนบ่อย ๆ ยังไม่มีกลุ่มเพื่อนที่แน่นอน	ต้องการเล่นและทำงานในกลุ่มเล็ก ๆ	จัดกิจกรรมที่เป็นทั้งรายบุคคลและกลุ่มเล็ก สังเกตการแยกตัวหรือถูกแยกตัวของเด็ก ช่วยเด็กในการคบเพื่อนถ้าจำเป็น จัดกลุ่มการเล่นใหม่เมื่อจำเป็น
มักจะแสวงหาความพอใจอย่างทันทีทันใด มีความลำบากในการตัดสินใจเมื่อมีตัวเลือกมาก ๆ	การได้ตัดสินใจอย่างสมเหตุสมผล	จำกัดตัวเลือกเท่าที่จำเป็นเพื่อก่อให้เกิดความรับผิดชอบโดยปราศจากความกดดันที่เกิดจากต้องตัดสินใจยากหรือสับสนจากการที่มีสิ่งให้เลือกมากเกินไป
เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัส เรียนรู้ได้ดีที่สุดจากการมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติจริง	การเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัส	จัดการเรียนรู้ที่เป็นประสบการณ์ตรง โดยการลงมือปฏิบัติจริง

พัฒนาการทางสติปัญญา	ความต้องการของเด็ก	แนวการจัดกิจกรรมของครู
สนใจใคร่รู้ข้อความต่าง ๆ ฉลาก ป้ายโฆษณา	การเพิ่มพูนชุมชนทรัพย์ ประสบการณ์และภาษา (คำศัพท์)	จัดให้เด็กมีประสบการณ์ตรงโดยการ สำรวจสิ่งแวดล้อม เพิ่มพูนข้อมูล ความรู้ ข่าวสาร และสามารถแบ่งปัน ประสบการณ์ ความคิดเห็นกับผู้อื่น ครูใช้นิทาน รูปภาพ ทัศนศึกษา โทรทัศน์ ฯลฯ เป็นสื่อในการเพิ่มพูน ประสบการณ์ ครูใช้สัญลักษณ์ ป้ายฉลาก ข้อความที่ชัดเจนที่บ่ง บอกถึงสิ่งของและประสบการณ์ที่ เด็กพบเห็น เช่น ครูเขียนชื่อของ สถานที่ ๆ ไปทัศนศึกษา ตลอดจนสิ่ง ที่พบเห็น
เด็กจะคิดถึงสิ่งที่เฉพาะหน้า โดยเฉพาะจะคิดถึงสิ่งที่ เป็นประสบการณ์ที่กำลัง ประสบอยู่ หรือเหตุการณ์ ที่ผ่านมาไม่นาน	ต้องการประสบการณ์เรียนรู้ ที่หลากหลาย	จัดสิ่งแวดล้อมที่เป็นประสบการณ์ เพื่อกระตุ้นความสนใจของเด็ก ครู ดำเนินการสอนและสนทนาแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นระหว่างครูกับ เด็ก และเด็กกับเด็ก โดยเชื่อมโยง จากประสบการณ์ที่ผ่านมาด้วยกัน
มีความอยากรู้อยากเห็น เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มีจินตนาการและช่าง ประดิษฐ์	ต้องการข้อมูลความรู้ และ โอกาสของการได้สำรวจ	ครูจัดเวลาให้เด็กได้ดำเนินกิจกรรมที่ นำโดยตัวนักเรียนเอง ขณะเดียวกัน ครูมีการยืดหยุ่นในการยอมให้เด็กใช้ สื่อ วัสดุต่าง ๆ แลกออกไปจากที่ ครูกำหนดไว้เดิม

พัฒนาการทางสติปัญญา	ความต้องการของเด็ก	แนวการจัดกิจกรรมของครู
มีการตอบสนอง เดียวกันก็เขว หรือ วอกแวกได้อย่างง่ายดาย	หลีกเลี่ยงการแทรกแซงหรือ การรบกวนเมื่อเด็กกำลังเกิด การเรียนรู้บางอย่างเต็มตัว	จัดช่วงเวลาที่นานพอที่จะให้เด็กได้ ทำงานที่สนใจอย่างจดจ่อจนสำเร็จ ครูควรจัดสภาพห้องเรียนที่ดึงดูด ความสนใจของเด็กให้รวมไปอยู่ใน เรื่องใดเรื่องหนึ่ง และทำสิ่งนั้นจน สำเร็จ
ช่างพูด	ต้องการเป็นที่ยอมรับ ผูกฝน การแสดงออก ต้องการเป็น ผู้พูดพอ ๆ กับการเป็นผู้ฟัง	ครูส่งเสริมให้เด็กฝึกทักษะการฟัง และการพูดในกิจกรรมกลุ่มใหญ่ กลุ่มเล็ก และกิจกรรมเดี่ยว สนับสนุน ช่วงเวลาที่เด็กกำลังแบ่งปันด้วยการ เล่าประสบการณ์ให้กลุ่มฟัง ครูต้อง นั่งฟังด้วยความตั้งใจเพื่อเป็น ตัวอย่างของผู้ฟังที่ดี
มีความสนใจในสิ่งที่เป็น ปัจจุบันและสิ่งที่เกิดขึ้น อย่างไม่คาดฝัน สนใจ เรียนรู้ในสภาพที่เป็นจริง และถูกต้อง ตามคำถาม ที่มีเป้าหมายและตรง ประเด็น	ต้องการคำตอบที่เด็กถาม	ครูจัดประสบการณ์ที่เชื่อมโยงกับสิ่ง ที่เด็กรู้แล้วตอบคำถามด้วยคำตอบ ง่าย ๆ และยกประเด็นปัญหาเกี่ยวกับเด็ก จากนั้นกระตุ้นให้เด็กคิดเกี่ยวกับสิ่ง นั้นในระดับที่สูงขึ้น ครูสามารถพูดว่า "ครูยังไม่รู้" และช่วยกันกับเด็กใน การค้นหาคำตอบนั้น
สามารถพูดประโยคใน รูปแบบต่าง ๆ ได้มากขึ้น การออกเสียงชัดเจนขึ้น สามารถใช้คำพูดสื่อออก ถึงความคิดได้ถูกต้อง	ต้องการสื่อออกถึงทักษะใน การใช้ภาษาและการฝึกฝน การใช้ภาษาที่สละสลวยขึ้น การได้ยินและการใช้ภาษา หลาย ๆ รูปแบบ	ส่งเสริมให้มีการสนทนากัน ครูเป็น ตัวอย่างการใช้ภาษาที่ถูกต้องทั้งหลัก ไวยากรณ์และหลักการใช้ภาษา ช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ในการสื่อภาษา

พัฒนาการทางสติปัญญา	ความต้องการของเด็ก	แนวการจัดกิจกรรมของครู
ลอกเลียนแบบพฤติกรรมและความสนใจแบบผู้ใหญ่ (เช่น งานอดิเรก การอ่าน การชอบหนังสือ)	ต้องการรับรู้และการสัมผัสกับรูปแบบตัวอย่างต่าง ๆ ที่ต้องการเลียนแบบ	เชิญผู้ปกครอง ผู้ใหญ่ในอาชีพต่าง ๆ หรือนักเรียนในชั้นเรียนที่โตกว่ามาเป็นแขก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมของการดึงชุมชนเข้าสู่โรงเรียน และครูสามารถโยนไปสู่กิจกรรมการเรียนรู้อย่างมากมายหลังจากที่แขกกลับไปแล้ว

การจัดกิจกรรมและประสบการณ์สำหรับเด็กวัยอนุบาลมีสิ่งสำคัญที่ควรยึดเป็นหลัก คือ ควรมีตารางกิจกรรมประจำวัน เพื่อช่วยให้ครูและเด็กทราบว่าในแต่ละวันจะทำกิจกรรมอะไร เมื่อใด และอย่างไร (เยาเวพา เดชะคุปต์, 2528) ซึ่งกิจกรรมสำหรับเด็กอนุบาลสามารถนำมาจัดลงในตารางกิจกรรมประจำวันได้หลายรูปแบบ กรมวิชาการ (2539) ได้เสนอ หลักการในการจัดกิจกรรมลงในตารางกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

1. จัดกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนในอัตราส่วนที่เหมาะสม
2. กิจกรรมที่ต้องใช้ความคิด ทั้งในกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ไม่ควรใช้เวลาเกินกว่า 20 นาที
3. กิจกรรมที่เด็กมีอิสระเลือกเล่นเสรี เช่น การเล่นตามมุม การเล่นกลางแจ้ง เด็กมักจะสนุกสนานเพลิดเพลิน ไม่เบื่อง่าย อาจใช้เวลาประมาณ 40-60 นาที
4. กิจกรรมควรมีความสมดุลระหว่างกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่กับกล้ามเนื้อเล็ก และกิจกรรมที่ใช้กำลังกับไม่ใช้กำลัง จัดให้ครบทุกประเภท กิจกรรมที่ต้องออกกำลังกาย ควรจัดสลับกับกิจกรรมที่ไม่ต้องออกกำลังมากนัก เพื่อเด็กจะได้ไม่เหนื่อยมากเกินไป

ตัวอย่างตารางกิจกรรมประจำวัน

08.00 - 08.30 น.	รับเด็ก
08.30 - 08.45 น.	เคารพธงชาติ สวดมนต์
08.45 - 09.00 น.	ตรวจสุขภาพ ไปห้องน้ำ
09.00 - 09.20 น.	กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ
09.20 - 10.20 น.	กิจกรรมสร้างสรรค์และกิจกรรมเสรี
10.20 - 10.30 น.	พัก (ของว่างเช้า)

10.30 - 10.45 น.	กิจกรรมเสริมประสบการณ์ (กิจกรรมในวงกลม)
10.45 - 11.30 น.	กิจกรรมกลางแจ้ง
11.30 - 12.00 น.	พัก (รับประทานอาหารกลางวัน)
12.00 - 14.00 น.	นอนพักผ่อน
14.00 - 14.20 น.	เก็บที่นอน ล้างหน้า
14.20 - 14.30 น.	พัก (ช่องว่างป้าย)
14.30 - 14.50 น.	เกมการศึกษา
14.50 - 15.00 น.	เตรียมตัวกลับบ้าน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้กำหนดตารางกิจกรรมประจำวันเพื่อเป็นแบบอย่าง แต่สามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม ดังนี้

08.30 - 08.45 น.	รับเด็กเป็นรายบุคคล ตรวจสอบภาพ บันทึกคำพูดเด็ก พาไปห้องน้ำ
08.45 - 09.00 น.	เคารพธงชาติและสวดมนต์
09.00 - 09.10 น.	สนทนาข่าวและเหตุการณ์
09.10 - 09.30 น.	การเคลื่อนไหวและจังหวะ
09.30 - 10.30 น.	กิจกรรมสร้างสรรค์ และเล่นตามมุม
10.30 - 10.40 น.	พัก (รับประทานอาหารว่าง)
10.40 - 11.00 น.	กิจกรรมในวงกลม
11.00 - 11.30 น.	เล่นกลางแจ้ง
11.30 - 12.30 น.	พักรับประทานอาหาร
12.30 - 14.00 น.	นอนพักผ่อน
14.00 - 14.20 น.	เก็บที่นอน ล้างหน้า
14.20 - 14.30 น.	พัก (รับประทานอาหารว่าง)
14.30 - 14.45 น.	เกมการศึกษา
14.45 - 15.00 น.	สรุป

หมายเหตุ หากมีเหตุการณ์อื่นที่เด็กสนใจ ครูอาจนำมาสอนได้ทันที หรือหากครูประสงค์จะพาเด็กไปศึกษานอกสถานที่ ก็อาจงดกิจกรรมประจำวันในช่วงนั้น และพาเด็กไปได้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

กล่าวโดยสรุป แนวการจัดประสบการณ์ในแต่ละวันจะประกอบด้วย กิจกรรมหลัก 6 กิจกรรม ซึ่งอาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงาน ได้แก่ กิจกรรมเคลื่อนไหว และจังหวะ กิจกรรมสร้างสรรค์ (ศิลปะศึกษา) กิจกรรมเสรี (เล่นตามมุม) กิจกรรมเสริมประสบการณ์ (กิจกรรมในวงกลม หรือกิจกรรมกลุ่ม) กิจกรรมกลางแจ้ง และเกมการศึกษา

หลักสูตร ก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 (อายุ 3-6 ปี) (กรมวิชาการ) ได้เสนอแนะกิจกรรมที่ควรจัดให้เป็นประจำทุกวัน ได้แก่

1. กิจกรรมเสรี

กิจกรรมเสรีเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอิสระตามมุมเล่น มุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์ หรือมุมธรรมชาติศึกษา มุมบ้าน มุมร้านค้า เป็นต้น มุมต่าง ๆ เหล่านี้ เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรี ตามความสนใจและความต้องการของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มย่อย นอกจากให้เด็กเล่นตามมุมแล้ว อาจให้เด็กเลือกทำกิจกรรมที่ครูจัดเสริมขึ้น เช่น เกมการศึกษา เครื่องเล่นสัมผัส กิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทต่าง ๆ

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา
2. ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านภาษา
3. ส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน
4. ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ
5. ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการสำรวจ การสังเกต และการทดลอง
6. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักรอคอย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และให้อภัย
7. ส่งเสริมให้มีทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์
8. ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหา การคิดอย่างมีเหตุผลเหมาะสมกับวัย
9. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิด วางแผน และตัดสินใจในการทำ กิจกรรม
10. ส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ครู และสิ่งแวดล้อม

2. กิจกรรมสร้างสรรค์

กิจกรรมสร้างสรรค์ เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กแสดงออกทางอารมณ์ ความรู้สึก ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ โดยใช้ศิลปะ เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การฉีก-ตัด-ปะ การพิมพ์ภาพ การร้อย การประดิษฐ์ หรือวิธีการอื่นที่เด็กได้คิดสร้างสรรค์และเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่น การเล่นพลาสติกสร้างสรรค์ การสร้างรูปจากกระดาษนีกมุด ฯลฯ

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และจินตนาการ
2. ให้เกิดความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ผ่อนคลาย ความเครียด
3. ส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อมือ และพัฒนาประสาทสัมผัส

ระหว่างมือ กับตา

4. ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษา
5. ฝึกทักษะการสังเกต การคิด และการแก้ปัญหา
6. ส่งเสริมการแสดงออก และมีความมั่นใจในตนเอง
7. ส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น
8. ส่งเสริมการปรับตัวในการทำงานร่วมกับผู้อื่น
9. ส่งเสริมคุณธรรมในด้านความอดทน การรอคอย ความ เอื้อ

เพื่อเมื่อแม่ ความรับผิดชอบ และความมีวินัยในตนเอง

3. กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหว ส่วน ต่าง ๆ ของร่างกายอย่างอิสระตามจังหวะ โดยใช้เสียงเพลง คำคล้องจอง เครื่องเคาะจังหวะ และอุปกรณ์อื่น ๆ มาประกอบการเคลื่อนไหว เพื่อส่งเสริมให้เกิดจินตนาการ ความคิด สร้างสรรค์ เรียนรู้จังหวะและความคุมการเคลื่อนไหวของตนเองได้

จุดประสงค์

1. พัฒนาอวัยวะทุกส่วนให้มีความสัมพันธ์ในขณะเคลื่อนไหว
2. ให้เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลายความตึงเครียดทั้งร่างกาย

และจิตใจ

3. ฝึกให้เกิดทักษะในการฟังดนตรี หรือจังหวะต่าง ๆ
4. พัฒนาภาษา ฝึกฟังคำสั่ง ข้อตกลง และปฏิบัติตามได้
5. ฝึกความจำและเสริมสร้างประสบการณ์
6. พัฒนาด้านสังคม การปรับตัวและความร่วมมือในกลุ่ม

7. ส่งเสริมการกล้าแสดงออก ความเชื่อมั่นในตนเอง และความ
 คิดริเริ่มสร้างสรรค์

8. ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี

4. กิจกรรมเสริมประสบการณ์

กิจกรรมเสริมประสบการณ์เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กได้พัฒนา
 ทักษะการเรียนรู้ ฝึกการทำงานและผู้ร่วมกันเป็นกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ กิจกรรมที่จัดมุ่งฝึกให้เด็ก
 ได้มีโอกาสฟัง พูด สังเกต คิด แก้ปัญหา ใช้เหตุผลและฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความคิดรวบยอด เกี่ยว
 กับเรื่องที่เรียน โดยจัดกิจกรรมด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น สนทนา อภิปราย สาธิต ทดลอง เล่นนิทาน เล่น
 บทบาทสมมติ ร้องเพลง ท่องคำคล้องจอง ศึกษาออกสถานที่ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ ฯลฯ

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมการใช้ภาษาในการฟัง พูด และการถ่ายทอดเรื่องราว
2. กล้าแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
3. ฝึกมารยาทในการฟัง พูด
4. รู้จักแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้จากการค้นพบด้วยตนเอง
5. ส่งเสริมการเรียนรู้และทักษะพื้นฐาน
6. ปฏิบัติให้มีคุณธรรม จริยธรรม
7. รู้จักปรับตัวในการเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่น

5. กิจกรรมกลางแจ้ง

กิจกรรมกลางแจ้งเป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้มีโอกาสออกไปนอก
 ห้องเรียนเพื่อออกกำลังกาย เคลื่อนไหวร่างกาย และแสดงออกอย่างอิสระ โดยยึดความสนใจและความ
 สามารถของเด็กแต่ละคนเป็นหลัก กิจกรรมกลางแจ้งที่ควรจัดให้เด็กได้เล่น เช่น เครื่องเล่น
 สนาม การเล่นทราย การเล่นน้ำ การเล่นสมมติในบ้านตุ๊กตา หรือบ้านจำลอง มุมช่างไม้ อุปกรณ์
 กีฬา เกมการละเล่น ฯลฯ

จุดประสงค์

1. พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสาน
 สัมพันธ์ของอวัยวะต่าง ๆ
2. ส่งเสริมให้มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี
3. ส่งเสริมให้เกิดความสนุกสนาน ผ่อนคลายความเครียด
4. รู้จักปรับตัว เล่น และทำงานร่วมกับผู้อื่น
5. เรียนรู้การระวังรักษาความปลอดภัยทั้งของตนเองและผู้อื่น

6. รู้จักการตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง
7. ส่งเสริมให้มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมรอบตัว
8. พัฒนาทักษะการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น การสังเกต การเปรียบเทียบ

เทียบ การจำแนก ฯลฯ

6. เกมการศึกษา

เกมการศึกษา เป็นเกมการเล่นที่ช่วยพัฒนาสติปัญญา มีกฎเกณฑ์กติกาบ่อย ๆ เด็กสามารถเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มได้ ช่วยให้เด็กรู้จักสังเกต คิดหาเหตุผล และเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสี รูปร่าง จำนวน ประเภท และความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับพื้นที่ระยะทาง เกมการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัย 3-6 ปี เช่น เกมจับคู่ แยกประเภท จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับ โดมิโน ลอตโต ภาพตัดต่อ ต่อตามแบบ ฯลฯ

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมการสังเกต จำแนกและเปรียบเทียบ
2. ส่งเสริมการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือและตา
3. ส่งเสริมการคิดหาเหตุผล และตัดสินใจแก้ปัญหา
4. ช่วยให้เกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้
5. ปลูกฝังให้มีคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ความซื่อสัตย์ ฯลฯ

ระเบียบวินัย ความเอื้อเฟื้อแบ่งปัน ความซื่อสัตย์ ฯลฯ

นอกจากกิจกรรมที่ครูควรนำมาจัดให้กับเด็กดังกล่าวแล้วนั้น ครูมี กิจกรรมอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมากที่มีประโยชน์และเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งครูสามารถจัดเป็นกิจกรรมเสริมเพื่อช่วยให้เด็กมีความสนใจมากขึ้น หรือให้ง่ายแก่การเข้าใจในเนื้อหา เช่น การเล่านิทาน เพลง คำคล้องจองการใช้สื่อการเรียนการสอนอื่น ๆ เช่น สไลด์ วิดีทัศน์ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ การใช้หุ่นชนิดต่าง ๆ เป็นต้น โดยในการจัดกิจกรรมอาจจะจัดผสมผสานกันกับกิจกรรมตามตารางกิจกรรมประจำวัน หรือใช้เวลาอื่นตามความเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529)

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมสำหรับเด็กอนุบาลควรยึดเด็กเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ กิจกรรมที่จัดควรมีความเหมาะสมกับพัฒนาการและความต้องการตามธรรมชาติของเด็ก ครูผู้สอนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากในการที่จะหาแนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก

ตอนที่ 2 กิจกรรมเสรี

การจัดประสบการณ์สำหรับเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจกรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา(กรมวิชาการ, 2540)ดังนั้น กิจกรรมที่จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สูงสุดนั้นจะต้องเป็นกิจกรรมที่เด็กสนใจลงมือค้นคว้ากระทำด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้ชี้แนะและสนับสนุน คอยช่วยเหลือในขณะที่เด็กทำกิจกรรม (วราภรณ์ รัทวิชัย, 2542)

2.1 ความหมายและขอบข่ายของกิจกรรมเสรี

กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำตามความสามารถของตน และครอบคลุมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก มีหลายรูปแบบ กิจกรรมจะสนองตอบความอยากรู้อยากเห็นของนักเรียน ให้โอกาสนักเรียน เล่น เรียนรู้ จับต้อง กระทำอย่างอิสระเสรี ตามมุมต่าง ๆ ในห้องเรียน บางครั้งเราอาจเรียกเป็นศูนย์การเรียนรู้ หรือมุมกิจกรรม ได้แก่ มุมบ้าน มุมหมอ มุมคณิตศาสตร์ มุมวิทยาศาสตร์ มุมหนังสือ มุมบล็อก มุมเกมการศึกษา ฯลฯ เป็นต้น (วราภรณ์ รัทวิชัย, 2542)

กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมที่อาจประกอบด้วยสมาชิกกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ที่มาเล่นร่วมกัน หรือต่างคนต่างเล่น โดยมีสื่อเป็นตัวชักนำให้เกิดความสนใจ ซึ่งกิจกรรมเสรีบางครั้ง ครูอาจเรียกว่า การเล่นตามมุม ได้แก่ มุมบ้าน มุมหนังสือ มุมธรรมชาติ มุมบล็อก มุมเกมการศึกษา ฯลฯ (พัฒนา ชัชพงศ์, 2542)

กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กเล่นอย่างอิสระตามมุมเล่น มุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ที่จัดไว้ภายในห้องเรียน เช่น มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมวิทยาศาสตร์ หรือมุมธรรมชาติ มุมบ้าน มุมร้านค้า เป็นต้น มุมต่าง ๆ เหล่านี้ เด็กมีโอกาสเลือกเล่นได้อย่างเสรีตามความต้องการ และความสนใจของเด็ก ทั้งเป็นรายบุคคล และรายกลุ่มย่อย นอกจากให้เด็กเล่นตามมุมแล้ว อาจให้เด็กเลือกทำกิจกรรมที่ครูจัดเตรียมขึ้น เช่น เกมการศึกษา เครื่องเล่นสัมผัส กิจกรรมสร้างสรรค์ประเภทต่าง ๆ (กรมวิชาการ, 2540)

กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อให้เด็กได้เพิ่มพูนทักษะ และพัฒนาส่วนต่าง ๆ ของเด็กกิจกรรมดังกล่าวจะจัดในรูปของกิจกรรมย่อย และกิจกรรมรายบุคคล กิจกรรมเสรีเปิดโอกาสให้เด็กเลือกตัดสินใจที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามลำดับก่อน-หลัง ตามความสนใจ ได้แก่ มุมบล็อก มุมบ้าน มุมศิลปะ เกมการศึกษา กิจกรรมศิลปะ กิจกรรมฝึกทักษะทางภาษา ทักษะทางคณิตศาสตร์ ฯลฯ เป็นต้น (สถาบันราชภัฏสวนดุสิต, 2540)

กิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้ทำตามความต้องการ ความสนใจของแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกัน กิจกรรมประเภทนี้ ได้แก่ การเล่นตามมุม กิจกรรมสร้างสรรค์ การเล่นกลางแจ้ง เป็นต้น จากการทำงานลักษณะนี้จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมเสรี หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นตามมุมเล่น มุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกเล่นอย่างอิสระ ตามความสนใจของเด็กทั้งเป็นรายบุคคล และรายกลุ่มย่อย เพื่อให้เด็กได้พัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

2.2 จุดประสงค์ของกิจกรรมเสรี

1. ส่งเสริมพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา
2. ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านภาษา
3. ส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน
4. ส่งเสริมให้เด็กพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ
5. ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองจากการสำรวจ สังเกต และการทดลอง
6. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักปรับตัว อยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักรอคอย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และให้อภัย
7. ส่งเสริมให้มีทักษะพื้นฐานทางคณิตศาสตร์
8. ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหา การคิดอย่างมีเหตุผล เหมาะสมกับวัย
9. ส่งเสริมให้เด็กรู้จักคิด วางแผน และตัดสินใจในการทำกิจกรรม

10. ส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ครู และสิ่งแวดล้อม (กรมวิชาการ, 2540)

ศูนย์การเรียนรู้กิจกรรมเสรี เป็นวิธีการเพื่อสนองความต้องการของเด็ก แต่แฝงไว้ซึ่งการศึกษาที่เด็กจะได้รับประสบการณ์พื้นฐานการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังต่อไปนี้ (ลัดดา นิละมณี, 2531)

1. เพื่อให้โอกาสเด็กได้ทดลอง คิดค้นคว้า เกิดความริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเพลิดเพลิน และแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องวิตกกังวล
2. เพื่อฝึกทักษะในการเตรียมความพร้อม ด้านประสาทสัมผัสทางมือและตา เกิดพัฒนาการทางการตัดสินใจ การมีเหตุผล การรู้ขนาด จำนวนสี และรูปร่างลักษณะ ฝึกเชาวน์ปัญญา อันจะนำหรือเตรียมเด็กไปสู่การอ่าน การเขียน และคิดเลขในขั้นต่อไป
3. เพื่อฝึกการทำงานเป็นหมู่ เรียนรู้สิทธิและหน้าที่ ความรับผิดชอบของตนและเพื่อนภายในสังคมเล็ก ๆ และให้รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย
4. เพื่อฝึกเด็กให้รู้จักการเล่น การเก็บรักษาอุปกรณ์เครื่องเล่นให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อย สะอาด และครบถ้วน
5. เพื่อเป็นวิธีการให้เด็ก ๆ ได้รับความรัก ความอบอุ่น การปกป้องรักษา การอบรมดูแล และการให้ความปลอดภัยที่จะอยู่ร่วมกันในสถานศึกษาได้อย่างเป็นสุข
6. เพื่อเป็นวิธีการส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ จิตใจ ร่างกาย สติปัญญา และสังคมครบทุกด้านพร้อมกันในโอกาสเดียวกันแก่เด็กทุกคน
7. เพื่อเป็นวิธีการปูพื้นฐานประสบการณ์ ความรู้สำหรับเด็กให้มีความพร้อมทุกด้าน สามารถช่วยตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับวัย พร้อมทั้งจะไปศึกษาต่อให้สอดคล้องกับการศึกษาระดับประถมศึกษาหลักสูตรใหม่ได้อย่างเป็นสุข
8. เพื่อเป็นวิธีการที่ช่วยให้ครูทราบและเข้าใจปัญหา ความคับข้องใจที่มีอยู่ในใจของเด็ก ซึ่งเด็กไม่สามารถระบายออกมาเป็นคำพูดได้ และสามารถคลี่คลายปัญหาให้แก่เด็กแต่ละคน
9. เพื่อเป็นวิธีการที่ช่วยให้ครูสามารถสังเกตความสนใจ และประเมินผลพัฒนาการพร้อมพฤติกรรมของเด็กแต่ละคน พร้อมทั้งจะรายงานในสมุดรายงานประจำตัวเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

10. เพื่อเป็นวิธีการช่วยให้ครูตื่นตัวอยู่เสมอที่จะค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม สํารวจแหล่งวัสดุอุปกรณ์และคิดค้นสื่อการสอนใหม่ ๆ ขึ้น เพื่อส่งเสริมความพร้อมทางการเรียนรู้ให้แก่เด็ก

11. เพื่อเป็นวิธีการช่วยลดการสูญเปล่าทางการศึกษาในปัญหาเด็กเรียนช้าชั้นประถมศึกษาปีที่ 11

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (2532) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนแบบศูนย์การเรียน มีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กมีประสบการณ์ตรง ด้วยการทำกิจกรรมด้วยตนเอง ดังนั้น ภายในศูนย์การเรียนแต่ละศูนย์จึงมีลักษณะที่เป็นสัดส่วนและเหมาะสมกับธรรมชาติของศูนย์นั้น ๆ จะมีวัสดุอุปกรณ์ที่เด็กสามารถที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยมี จุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้เด็กมีโอกาสเลือกเรียน จึงควรมีกิจกรรมที่หลากหลาย
2. เพื่อให้เด็กได้เรียนจากประสบการณ์ตรง โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยให้เด็กเรียนรู้จากการค้นพบ
3. เพื่อสร้างความรู้สึกรักของควมใ้วางใจตนเอง และความสามารถในการเรียนรู้ทักษะด้านต่าง ๆ
4. เพื่อส่งเสริมทักษะการใช้ภาษา และความคิดในการติดต่อสื่อสาร
5. เพื่อส่งเสริมความคิดจินตนาการ ควรมีกิจกรรมให้เด็กได้เล่น และแสดง บทบาทสมมติ
6. เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การคิด และการแก้ปัญหา โดยใช้วัสดุที่มีความ หลากหลาย
7. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ดีของทักษะการเคลื่อนไหว
8. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมโดยการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับผู้อื่นขณะทำกิจกรรมในศูนย์การเรียนต่าง ๆ
9. เพื่อฝึกให้เด็กมีความรับผิดชอบต่อกลุ่ม
10. เพื่อให้เด็กรู้จักดูแลและรักษาวัสดุอุปกรณ์อยู่เสมอ
11. เพื่อฝึกทำงานกลุ่มให้ได้สำเร็จ
12. เพื่อช่วยให้เด็กได้ค้นพบและอธิบายการเรียนรู้จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำในศูนย์การเรียนได้

การจัดการเรียนการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ เด็กจะมีโอกาส

1. เรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงของตนเอง
2. สร้างความเชื่อมั่นในตนเองและประสบความสำเร็จจากการทำงานต่าง ๆ
3. ผูกการตัดสินใจในการรู้จักเลือกทำกิจกรรมต่าง ๆ
4. เรียนรู้กระบวนการคิดและแก้ปัญหาด้วยการใช้อุปกรณ์ชนิดต่าง ๆ
5. พัฒนาทักษะพื้นฐานที่ดีในการรู้หนังสือ (Literacy Development) เช่น ทักษะการพูด ฟัง อ่าน และเขียน จากการทำงานต่าง ๆ ในศูนย์การเรียนรู้
6. พัฒนาทักษะทางสังคมในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้อื่น
7. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับผิดชอบในการทำงานกลุ่มย่อยในการทำกิจกรรม
8. รู้จักใช้และระวังรักษาอุปกรณ์ในการเรียนด้วยศูนย์การเรียนรู้
9. ผูกการทำงานเป็นกลุ่ม และการทำงานด้วยตนเอง

2.3 หลักการจัดกิจกรรมเสรีในห้องเรียน

ลัดดา นิลละมณี (2531) ได้เสนอแนะข้อควรสังเกตหลักการจัดตั้งศูนย์กิจกรรมในห้องศูนย์การเรียนรู้กิจกรรมเสรี ระดับเด็กวัยก่อนประถมศึกษา ไว้ดังนี้

ศูนย์กิจกรรมที่ควรจัดให้อยู่ ณ มุมห้อง ทั้ง 4 มุม ตามตัวอย่างแผนผังศูนย์การเรียนรู้กิจกรรมเสรี แบบที่หนึ่งและแบบที่ 2 นั้น ได้แก่

1. ศูนย์หนังสือ ควรจัดให้อยู่ ณ มุมห่างไกลจากเสียงรบกวน แต่มีโซฟาแยกออกไปจัดไว้โดดเดี่ยวเสียต่างหาก
2. ศูนย์บ้าน เป็นศูนย์กิจกรรมที่ใหญ่กว่าศูนย์อื่น ๆ สามารถจัดกิจกรรมได้กว้างขวาง สวยงาม ควรจัดอยู่ ณ มุมซึ่งเด็กสามารถมองเห็นสะดุดตาตั้งแต่หน้าประตูห้องศูนย์การเรียนรู้ ขวนใจให้เด็กอยากเข้าไปเล่น
3. ศูนย์ไม้บล็อก เป็นศูนย์กิจกรรมที่จะเกิดเสียงดังบ้างเป็นครั้งคราว อาจเนื่องด้วยเด็กได้ฟังทลายสิ่งก่อสร้างของเขาเอง เพื่อสร้างสิ่งใหม่ขึ้นแทน หรืออาจฟังทลายลงมาด้วยเหตุอื่น ๆ เช่น สร้างให้สูงขึ้นไปมาก หรือการก่อสร้างขาดความสมดุล เป็นต้น ฉะนั้นควรจัดให้อยู่ ณ มุมหนึ่ง ห่างจากศูนย์กิจกรรมที่ต้องการความเงียบ เช่น ศูนย์หนังสือ ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัส เป็นต้น

4. **ศูนย์ดนตรี** เป็นศูนย์ที่ย่อมจะมีเสียงดัง อันเกิดจากเสียงร้องเพลงของเด็ก กับเสียงของเครื่องดนตรีเคาะเขย่าให้เป็นจังหวะ ฉะนั้นควรจัดเครื่องเล่น เคาะจังหวะให้พอสมควร และจัดให้อยู่มุมหนึ่งห่างจากศูนย์กิจกรรมที่ต้องการความเงียบ

หมายเหตุ

ศูนย์หนังสือ ศูนย์บ้าน และศูนย์ดนตรี มีทางเข้า-ออก ได้ทางเดียว ยกเว้น ศูนย์ไม้บล็อก มีเพียงพรมน้ำมันเป็นอาณาเขต ศูนย์กิจกรรมอื่น ๆ ควรจัดให้อยู่ ณ ทุกด้านโดยรอบห้อง จะเหลือบริเวณเนื้อที่กลางห้องเป็นที่ว่างสำหรับเด็กเรียนเตรียมเตรียมประสบการณ์ชีวิตบูรณาการในระบบที่หนึ่ง เมื่อเด็กเรียนในระบบที่หนึ่งแล้ว ก็จะเหลือเนื้อที่ว่างกลางห้องสำหรับเด็กเคลื่อนไหวเพื่อเลือกประกอบกิจกรรมด้วยตนเองในระบบที่สอง ศูนย์กิจกรรมทุกศูนย์ จะจัดกิจกรรมแนวต่าง ๆ ไว้บนโต๊ะ ยกเว้นศูนย์กิจกรรมวาดรูประบายสีน้ำ-พู่กัน ซึ่งตั้งกระดานขาหยั่งไว้ให้เด็กยืนระบายสี โต๊ะสำหรับเด็กประกอบกิจกรรมกลุ่มที่เหมาะสมนั้น ควรใช้โต๊ะรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 60×120×50 เซนติเมตร พื้นหน้าโต๊ะขัดด้วยฟอรั่มกำสียีนตา และไม่สะท้อนแสง ช่วยให้ง่ายแก่การทำความสะดวก ไม่ควรมีคานไม้หรือเหล็กที่ขาโต๊ะสำหรับวางเก้าอี้หรือเพื่อยึดขาโต๊ะ เพียงใช้หูช้างเหล็กแบนยึดไว้ที่มุมบนของขาโต๊ะ ก็ช่วยให้โต๊ะมีความแข็งแรงเพียงพอ จะช่วยให้การเก็บเก้าอี้เข้ากับโต๊ะของเด็กสะดวกและไม่เกิดเสียงดัง ประโยชน์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือใช้เป็นโต๊ะครู วางสื่อการสอนขณะสอนเตรียมสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตบูรณาการและครูสามารถใช้โต๊ะชนิดนี้สร้างเวทีเชิดหุ่นในห้องเรียนได้สะดวกและรวดเร็ว จัดเก้าอี้ที่นั่งมีพนักพิงให้เด็กใช้นั่งที่โต๊ะ โต๊ะละ 6 คนได้พอเหมาะพอดี ขนาดเก้าอี้สูงจากพื้น 25 เซนติเมตร พื้นที่นั่งกว้าง 28 เซนติเมตร ยาว 30 เซนติเมตร ความสูงของเก้าอี้จากพื้นถึงพนัก 50 เซนติเมตร หลังจากเลิกกิจกรรมแล้ว อาจใช้โต๊ะและเก้าอี้ชุดนี้เป็นโต๊ะอาหารสำหรับเด็กด้วยก็ได้

ศูนย์กิจกรรมแนวต่าง ๆ ที่จัดตั้งไว้บนโต๊ะ ได้แก่

1. **ศูนย์ปั้น** เด็กมักจะมีวิธีเล่นหลายวิธี เช่น การคลึง ดบ ๆ แตะ ๆ นวด ดึง ทบ เด็ด บีบ หั่น ม้วน ต่อติด เป็นต้น ย่อมจะมีเสียงดังรวมอยู่ด้วย จึงน่าจะจัดโต๊ะกิจกรรมนี้ไว้ใกล้กับศูนย์ดนตรี และศูนย์ไม้บล็อก หรืออยู่ห่างจากกิจกรรมที่ต้องการความเงียบ

2. **ศูนย์งานกระดาษ หรือศูนย์กิจกรรมพิเศษ**

2.1 **ศูนย์งานกระดาษ** ศูนย์กิจกรรมนี้ประกอบด้วย การฉีก การตัดและการม้วน และพับกระดาษเส้น จำเป็นต้องใช้กรรไกรสำหรับกิจกรรมการตัดและการม้วนพับ

กระดาษเส้น ควรจัดให้ห่างจากศูนย์หนังสือ เพื่อป้องกันการทำลายหนังสือ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ โดยไม่จำเป็น

2.2 ศูนย์กิจกรรมพิเศษ ศูนย์กิจกรรมนี้ประกอบด้วย การเล่นเกมประติมากรรม ด้วยเศษวัสดุ การเล่นเกมกับสีแบบต่าง ๆ การเล่นเกมแฉ่งผสมสี หรือการเล่นเกมโคลนด้วยนิ้วมือ การเล่นเกมกับน้ำ การเล่นเกมกับทราย ศูนย์กิจกรรมนี้ควรอยู่ใกล้ประตูทางออก สะดวกแก่เด็กและครูที่จะไปทำความสะอาดมือได้ง่ายและรวดเร็ว โดยไม่ผ่านศูนย์กิจกรรมอื่นซึ่งอาจเปื้อนไปด้วย

3. ศูนย์สีเขียว อาจจัดตั้งศูนย์กิจกรรมนี้ไว้ห่างไกลจากเสียงอึกทึก เพื่อให้เด็กมีสมาธิในการวาดภาพระบายสี

4. ศูนย์ทักษะ อาจจัดตั้งศูนย์กิจกรรมนี้ไว้ใกล้กับศูนย์ที่ต้องการความเงียบ เพื่อให้เด็กมีสมาธิ ฝึกใช้มือเล่นเกมกับเครื่องเล่นประเภทส่งเสริมคณิตศาสตร์ และภาษาไทย และฝึกเขียนจากบัตรงาน คณิตศาสตร์และภาษาไทย เมื่อเด็กถึงขั้นพร้อมที่จะฝึกได้แล้ว

5. ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัส ศูนย์กิจกรรมนี้เด็กต้องการสมาชิกในการเล่น ควรจัดไว้ใกล้กับศูนย์กิจกรรมที่ต้องการความเงียบพอสมควร

6. ศูนย์สีน้ำ-พู่กัน อาจจัดตั้งศูนย์กิจกรรมนี้ไว้ใกล้กับศูนย์ดนตรี เมื่อเด็กได้ยินเสียงเพลง หรือจังหวะ อาจช่วยให้เด็กนึกวาดภาพระบายสีตามเสียงเพลงและจังหวะดนตรีด้วยก็ได้

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (2532) กล่าวถึง การจัดห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ควรคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งใหม่ และฝึกฝนทักษะที่เรียนมาแล้ว ดังนั้น ครูอาจเตรียมกิจกรรมที่เด็กเคยทำแล้ว เพื่อการฝึกซ้ำ และกิจกรรมใหม่เพื่อเป็นการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ

2. ควรมีการกำหนดพฤติกรรมของเด็กในขณะที่ทำกิจกรรม เช่น สามารถนั่งทำกิจกรรมบนโต๊ะ หรือบนพื้นในศูนย์เล่นสัมผัส ต้องการการเคลื่อนไหวได้ในขณะทำกิจกรรมในศูนย์บ้าน ระดับเสียงควรจะเงียบหรือเบาในศูนย์หนังสือ เป็นต้น

3. ควรกำหนดเนื้อที่ที่จะจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ เช่น ศูนย์ไม้บล็อก อาจต้องการเนื้อที่ในการทำกิจกรรมมากกว่าศูนย์หนังสือ เนื่องจากเด็กต้องการเนื้อที่ในการเล่นสร้างด้วยไม้บล็อก จึงมักจะจัดให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ใหญ่ เด็ก ๆ จะได้เข้าไปเล่นได้หลายคน จัดเป็นศูนย์การ

เรียนที่ส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันขณะเด็กเล่นอยู่ในศูนย์ ขณะเดียวกันศูนย์หนังสือจะเป็นบริเวณสงบที่กำหนดเนื้อที่ไว้น้อยกว่า เพื่อให้เด็ก ๆ จำนวนไม่มากเข้าไปนั่งอ่านหนังสือเงียบ ๆ

4. ควรมีการวางแผนให้มีเนื้อที่เพียงพอสำหรับการเคลื่อนไหว และมีทางเดินนำไปยังศูนย์ต่าง ๆ อย่างชัดเจน ใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์ในการทำกิจกรรม และไม่จำเป็นต้องมีโต๊ะและเก้าอี้สำหรับศูนย์การเรียนรู้ทุกศูนย์ เพราะเด็กเล็กในวัยนี้ชอบการเคลื่อนไหว เช่น ขอบนั่งและนอนบนพื้นเพื่อดูหนังสือภาพ หรือเล่นต่อไม้บล็อก

5. ไม่ควรปล่อยให้เนื้อที่ว่างตรงกลางห้องมากเกินไป เพื่อป้องกันการที่เด็กจะวิ่งจากมุมห้องหนึ่งไปยังอีกมุมหนึ่ง การกำหนดตำแหน่งศูนย์การเรียนรู้จึงไม่จำเป็นจะต้องเอาศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ไปชิดผนังห้องหมด อาจจะจัดบริเวณกลางห้องก็ได้ เพื่อใช้พื้นที่ให้เป็นประโยชน์และป้องกันการวิ่งไปมาของเด็ก

6. ควรจัดเวลาให้การทำกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้ สามารถดำเนินไปได้อย่างเพียงพอ โดยปกติเด็ก ๆ ควรได้มีเวลาประมาณ 45 นาทีถึง 1 ชั่วโมง ในการเข้าศูนย์การเรียนรู้ แต่ละครึ่ง

7. ควรจัดให้ศูนย์การเรียนรู้ที่มีระดับเสียงดัง อยู่ห่างไกลจากศูนย์ที่เงียบหรือมีการใช้ระดับเสียงต่ำกว่า เช่น ศูนย์ไม้บล็อกกับศูนย์หนังสือ และจัดศูนย์ที่มีระดับเสียงปานกลางอยู่ระหว่างศูนย์ดังกล่าว เช่น ศูนย์ศิลปะ หรือศูนย์คณิตศาสตร์ นอกจากนี้ศูนย์ไม้บล็อกควรมีพรมปู เพื่อลดความดังบริเวณที่เด็กเล่นต่อบล็อก

8. ควรจัดให้ศูนย์ศิลปะอยู่ใกล้กับแหล่งน้ำ เช่น อ่างล้างมือ หรือใกล้ห้องน้ำ ถ้าไม่มีห้องน้ำในห้องเรียน ศูนย์นี้ควรอยู่ใกล้ประตู

9. ศูนย์ไม้บล็อก ไม่ควรอยู่ติดประตูหรือทางเดินเข้าออก เนื่องจากอาจเกิดอุบัติเหตุขณะที่เด็กเดินผ่านและสะดุดชิ้นส่วนไม้บล็อกที่เด็กอื่นกำลังเล่นอยู่

10. ควรส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับเพื่อน ๆ ส่งเสริมการใช้ภาษา การพูดคุย ช่วยเหลือกันระหว่างทำกิจกรรม หรือให้เด็ก ๆ สอนกันเองในบางกิจกรรม

11. ส่งเสริมพัฒนาการในการรู้หนังสือ (Emergent Literacy Development) ให้เด็กได้พัฒนาการเรียนรู้ภาษาเขียน (Print) อย่างมีความหมาย เช่น มีกระดาษให้เด็กได้เขียนชื่อกิจกรรมที่ทำเสร็จหรือได้แต่งเรื่องราวเองจากบัตรคำสัง ครูติดป้ายชื่อศูนย์และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูจัดไว้ในศูนย์การเรียนรู้ หรืออุปกรณ์ของใช้ในห้องเนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในเหตุการณ์ประจำวันของเด็กที่จะได้ใช้และเห็นอยู่เสมอ จึงเป็นการเรียนรู้ภาษาเขียนจากสภาพแวดล้อม

ตัวอย่างมีความหมายและเป็นธรรมชาติ โดยที่ไม่ต้องเน้นการสอนอ่าน เขียน อย่างเป็นแบบแผน เช่น การใช้แบบฝึกเหมือนในระดับประถมศึกษา

2.4 แนวการจัดกิจกรรมเสรี

กรมวิชาการ (2540) ได้เสนอแนวการจัดกิจกรรมเสรีไว้ดังนี้

1. แนะนำมุมเล่นใหม่ให้เด็กรู้จัก และเสนอแนะวิธีใช้ / เล่นเครื่องเล่นบางชนิด เช่น แวนขยาย เครื่องชั่ง เครื่องเล่นล้มผ้าบางชนิด ฯลฯ
2. เด็กและครูร่วมสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับการเล่น เช่น
  - ไม่นำของเล่นแต่ละมุมมาปนกัน
  - เก็บของเล่นเข้าที่ทุกครั้ง เมื่อจะเปลี่ยนไปเล่นของเล่นชนิดอื่น
  - ตกลง สัญญา ก่อนหมดเวลาเล่น เพื่อเตรียมเก็บของเข้าที่ เช่น การบอกเตือนด้วยวาจา การใช้เพลง ฯลฯ
3. ครูเปิดโอกาสให้เด็กคิด วางแผน ตัดสินใจเลือกเล่นอย่างอิสระในมุมเล่น หรือเลือกทำกิจกรรมที่จัดขึ้นตามความสนใจของเด็กแต่ละคน ขณะเด็กเล่น / ทำงาน ครูอาจชี้แนะ และมีส่วนร่วมในการเล่นกับเด็กได้ หากพบว่าเด็กต้องการความช่วยเหลือและคอยสังเกตพฤติกรรมการเล่นของเด็ก พร้อมทั้งจดบันทึกพฤติกรรมที่น่าสนใจเพื่อดูว่าเด็กมีพัฒนาการแต่ละด้านเป็นอย่างไร
4. เตือนให้เด็กทราบล่วงหน้าก่อนหมดเวลาเล่น ประมาณ 5-10 นาที
5. ให้เด็กเก็บของเล่นเข้าที่ให้เรียบร้อยทุกครั้งเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม

ลัดดา นิลละมณี (2531) กล่าวถึงการปฐมนิเทศเด็กวัยก่อนประถมศึกษา ก่อนใช้ ศูนย์การเรียนรู้กิจกรรมเสรีว่า วิธีการที่ครูประจำศูนย์การเรียนรู้กิจกรรมเสรีควรปฏิบัติต่อเด็กในระยะเริ่มแรกก่อนให้เด็กเข้าไปเล่นในศูนย์การเรียนรู้กิจกรรมเสรีนั้น ด้วยวิธีการให้เด็กทุกคนเข้าแถวเรียงหน้ากระดาน ณ กลางห้องศูนย์การเรียนรู้ แล้วเริ่มแนะนำ ชี้แจงด้วยเทคนิคการสาธิตวิธีเล่นให้เด็กทราบทุกศูนย์กิจกรรม ซึ่งตั้งอยู่รอบห้อง โดยให้เด็กกลับตัวและหันมองตาม ณ ศูนย์ กิจกรรมที่ครูกำลังพูดแนะนำชี้แจงหรือสาธิต ดังนี้

1. เรามีเครื่องเล่นอะไรบ้างในห้องนี้ แนะนำให้ทราบที่ละศูนย์กิจกรรม
2. สาธิตวิธีเล่นแต่ละศูนย์กิจกรรมเท่าที่จำเป็นโดยสังเขป เครื่องเล่นบางชนิด เด็กสามารถเข้าใจ และใช้ความคิดในการเล่นกับเครื่องเล่นได้เอง

3. ครูจะอนุญาตให้เด็ก ๆ เลือกเล่นได้ตามใจชอบ โดยให้สังเกตแผ่นบัตรประจำ ศูนย์กิจกรรมที่กำหนดจำนวนไว้แล้วว่า ให้เด็ก ๆ เข้าไปเล่นในศูนย์กิจกรรมนั้นได้จำนวนกี่คน

3.1 ถ้าศูนย์กิจกรรมใดมีเด็กเล่นอยู่ครบแล้ว ควรไปเลือกเล่นที่ศูนย์กิจกรรมอื่น ซึ่งมีที่ว่างให้เล่นได้ ใครเลือกเก้าอี้นั่งได้ก่อนก็ได้เล่นก่อน ศูนย์กิจกรรมใดไม่มีเก้าอี้ เช่น ศูนย์ไม้บล็อก ศูนย์ดนตรี ศูนย์บ้าน ใครเลือกเข้าไปก่อนครบจำนวนพอดีก็เล่นได้ก่อน ไม่อนุญาตให้เด็ก ๆ เข้าไปเล่นเกินจำนวนที่กำหนดในแผ่นบัตรประจำศูนย์กิจกรรม หรือไปยืนมุงกันที่ศูนย์ใดศูนย์หนึ่งที่มีเพื่อน ๆ เล่นกันอยู่ครบแล้ว

3.2 เมื่อเล่นของเล่นใดเสร็จแล้ว ให้เก็บของเล่นนั้นให้เรียบร้อย แล้ววางไว้ที่เดิม ถ้านั่งเก้าอี้ให้ลุกขึ้นจากเก้าอี้ เก็บเก้าอี้เข้าที่ให้เรียบร้อย ถ้ามีผลงานจะต้องเอามาอวดครู ให้ถือไว้ก่อน แล้วหยิบไม้สีประจำศูนย์กิจกรรมนั้นมาด้วย 1 ไม้ นำไปเสียบในกรวยที่มีเครื่องหมายประจำตัว และชื่อของตนก่อนแล้วจึงนำผลงานมาอวดครูได้ เสร็จแล้วนำผลงานไปแขวนที่ราวแขวนภาพภายในห้อง หรือวางผลผลิตอื่นของตนไว้ ณ ที่ครูจัดให้วาง เช่น ผลงานประดิษฐ์ด้วยเศษวัสดุ หรือผลงานปั้น เป็นต้น เสร็จแล้วไปเลือกหาที่เล่นใหม่ที่ยังว่างให้เล่นได้อีก (ธรรมชาติของเด็กวัยนี้จะสนใจต่อเครื่องเล่นไม่นานเกิน 5-10 นาที แล้วจะไปแสวงหาเครื่องเล่นในศูนย์กิจกรรมอื่นต่อไป)

3.3 ไม่อนุญาตให้เด็ก ๆ นำของเล่น หรือเก้าอี้ออกไปจากที่เดิมที่จัดวางไว้แล้ว ยกเว้นเครื่องเล่นประเภทแต่งกายที่เด็ก ๆ สวมใส่เล่นแสดงบทบาทสมมุติการเล่นเลียนแบบ แต่เมื่อเลิกเล่นแล้วต้องนำกลับไปไว้ที่เดิม

เมื่อเด็ก ๆ ทราบและเข้าใจระเบียบวิธีเล่นแล้ว ก็จะถือปฏิบัติเช่นนี้เรื่อยไป หากมีกิจกรรมใดเปลี่ยนเข้ามาแทนใหม่ หากสมควรสาธิตวิธีเล่นก็ควรสาธิตให้เท่าที่จำเป็นโดยสังเขป ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้ประสบการณ์ใหม่ ๆ ได้ทดลอง สร้างสรรค์ และเรียนรู้ด้วยตนเอง

ข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมเสรี

1. การจัดกิจกรรมเสรี อาจจัดได้หลายลักษณะ เช่น

- จัดกิจกรรมเสรี โดยเปิดโอกาสให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์ และเล่นตามมุมในเวลาเดียวกันอย่างอิสระ
- จัดกิจกรรมเสรี โดยเน้นให้เด็กเลือกทำกิจกรรมสร้างสรรค์ อย่างน้อย 1-2 อย่าง หรือตามข้อตกลงในแต่ละวัน

• **จัดกิจกรรมเสรี** โดยจัดมุมศิลปะ ให้เป็นส่วนหนึ่งของมุมเล่น หรือมุม
 ประสพการณ์ ฯลฯ

2. ขณะเด็กเล่น ครูต้องคอยสังเกตความสนใจในการเล่นของเด็ก หากพบว่ามุม
 ใดที่เด็กส่วนใหญ่ไม่สนใจที่จะเล่นแล้ว ควรปรับเปลี่ยนจัดมุมเล่นใหม่ เช่น มุมบ้านอาจดัดแปลง
 เพิ่มเติม เปลี่ยนเป็นมุมร้านค้า มุมเสริมสวย มุมเกษตร มุมหมอ ฯลฯ

3. หากมุมใดมีจำนวนเด็กในมุมมากเกินไป ครูควรให้เด็กมีโอกาสคิดแก้ปัญหา
 หรือครูชักชวนให้แก้ปัญหาในการเลือกเล่นมุมใหม่

4. การเลือกเล่นมุม การเล่นมุมเดียวเป็นระยะเวลาาน อาจทำให้เด็กขาด
 ประสบการณ์การเรียนรู้ด้านอื่น ครูควรชักชวนให้เด็กเลือกมุมอื่น ๆ ด้วย

5. สื่อ-เครื่องเล่น ในแต่ละมุม ควรมีการปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มเติมเป็นระยะ เพื่อไม่
 ให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย เช่น เก็บหนังสือนิทานบางเล่มที่เด็กหมดความสนใจ และนำหนังสือ
 นิทานใหม่มาวางแทน ฯลฯ (กรมวิชาการ, 2540)

2.5 รูปแบบการจัดกิจกรรมเสรีในห้องเรียน

การจัดมุมเล่น มุมประสพการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ ครูสามารถจัดได้ตามความ
 เหมาะสม ขึ้นอยู่กับขนาด สภาพของห้องเรียน และเนื้อหาตามแผนการจัดประสบการณ์ เช่น
 อาจเพิ่มหรือปรับเปลี่ยนสื่อ อุปกรณ์ในมุมเล่น เพื่อสร้างบรรยากาศ แรงจูงใจ หรืออาจจะขยาย
 ลด ขนาดของพื้นที่แต่ละมุมเล่น ได้ตามความเหมาะสม (กรมวิชาการ, 2539)

ตัวอย่าง มุมเล่น มุมประสพการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้

มุมบล็อก

มุมเป็นมุมเล่นที่จัดในห้องเรียน ประกอบด้วยแท่งไม้ที่มีขนาดและรูปทรงต่าง ๆ
 เช่น สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม เครื่องวงกลม ฯลฯ เด็กสามารถนำมาเล่น ต่อ ประกอบเป็นสื่อต่าง ๆ
 ตามจินตนาการ

จุดประสงค์

ส่งเสริมพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสาน
 สัมพันธ์ระหว่างมือกับตา

วัสดุอุปกรณ์

1. แท่งไม้ขนาดและรูปทรงต่าง ๆ ประมาณ 60 ชิ้นขึ้นไป
2. ของเล่นจำลอง เช่น รถยนต์ เครื่องบิน รถไฟ คน สัตว์ ต้นไม้ ฯลฯ
3. ที่จัดเก็บแท่งไม้

วิธีเล่น

1. เลือกแท่งไม้มาเล่นต่อกันอย่างอิสระตามจินตนาการ
2. นำของเล่นจำลอง มาเล่นประกอบกับสิ่งที่เด็กสร้างขึ้นได้
3. เมื่อเล่นแล้วให้เก็บของเข้าที่ทุกครั้ง

ข้อเสนอแนะ

1. มุมบล็อกควรจะอยู่ห่างจากมุมหนังสือ ซึ่งเป็นมุมที่ต้องการความสงบและไม่ควรอยู่ใกล้ทางเดิน
2. บล็อกไม้ที่จัดทำขึ้นใช้เอง ควรใช้สีตามธรรมชาติ ขัดพื้นผิวให้เรียบ และลบสัน เพื่อไม่ให้เกิดอันตรายกับเด็ก
3. ในกรณีที่ไม่มีแท่งไม้ อาจใช้วัสดุอื่นทดแทน เช่น กล้องกระดาษ ฟองน้ำ ยาง ฯลฯ

มุมหนังสือ

มุมหนังสือเป็นมุมที่จัดในห้องเรียน มีหนังสือที่เหมาะสมกับเด็ก เช่น หนังสือภาพ หนังสือนิทานประเภทต่าง ๆ ฯลฯ เพื่อจูงใจให้เด็กอยากจับต้องเปิดดูหนังสือ เป็นการปูพื้นฐานนิสัยรักการอ่านให้กับเด็ก

จุดประสงค์

1. ส่งเสริมให้เด็กมีนิสัยรักการอ่าน
2. ส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาและช่วยให้เด็กคุ้นเคยกับตัวหนังสือ
3. เรียนรู้การหยิบ จับ การเปิดหนังสือ และการดูแลรักษาหนังสือ

วัสดุอุปกรณ์

1. หนังสือภาพ หนังสือนิทาน สมุดภาพ หนังสือภาพที่มีคำ และประโยคสั้น ๆ
2. ชั้นหรือที่วางหนังสือ
3. อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการสร้างบรรยากาศการอ่าน เช่น เสื่อ พรม หมอน

วิธีใช้

1. ให้เด็กเลือกหนังสือตามความสนใจ

2. ไม่ส่งเสียงรบกวนผู้อื่นขณะใช้มุมหนังสือ
3. มุมหนังสือควรจัดให้มีบรรยากาศจูงใจให้เด็กเข้าไปใช้

มุมบทบาทสมมติ

มุมบทบาทสมมติเป็นมุมเล่นที่จัดขึ้นเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสแสดงบทบาทสมมติเลียนแบบบุคคลต่าง ๆ ตามจินตนาการของตน เช่น เป็นพ่อแม่ในมุมบ้าน เป็นหมอในมุมหมอ เป็นพ่อค้า แม่ค้าในมุมร้านค้า ฯลฯ มุมบทบาทสมมตินี้ จึงสามารถปรับเปลี่ยนหรือเพิ่มให้เป็นมุมต่าง ๆ ได้ตามความสนใจ ความต้องการของเด็ก และเนื้อหาตามแผน การจัดประสบการณ์ การเล่นบทบาทสมมติของเด็กควรเกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติในมุมเล่นต่าง ๆ เช่น มุมบ้าน มุมร้านค้า มุมหมอ โดยเด็กแสดงบทบาทสมมติต่าง ๆ ด้วยตนเอง ครูไม่จำเป็นต้องไปกำหนดบทบาทให้เด็กเล่น

มุมบ้าน

เป็นมุมเล่นที่จัดให้มีสภาพคล้ายบ้าน ประกอบด้วย เครื่องใช้ภายในบ้าน อาจเป็นของจริงหรือของจำลอง เพื่อให้เด็กเกิดความอบอุ่นและได้เลียนแบบชีวิตในครอบครัว

จุดประสงค์

1. ให้เด็กเรียนรู้บทบาท หน้าที่ของบุคคลต่าง ๆ ในบ้าน
2. เด็กสามารถเล่นเลียนแบบผู้ใหญ่ตามความต้องการของตน
3. ส่งเสริมการใช้ภาษาในการพูดสื่อความหมาย

วัสดุอุปกรณ์

1. เครื่องใช้ภายในบ้าน อาจเป็นของจริงหรือของจำลองก็ได้
2. เครื่องแต่งกายและเครื่องประดับของผู้ใหญ่ที่ใช้แล้ว

วิธีเล่น

1. ให้เด็กเล่นอิสระในมุมบ้านตามความคิดและจินตนาการของเด็ก
2. เมื่อเล่นแล้วให้เก็บของเข้าที่ทุกครั้ง

ข้อเสนอแนะ

1. ของที่นำมาให้เด็กเล่นต้องไม่เป็นอันตราย
2. วัสดุอุปกรณ์ที่จัดให้เด็กเล่นควรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

มุมหมอบ

มุมหมอบ เป็นมุมที่จัดให้มีเครื่องเล่นจำลองเลียนแบบเครื่องมือหมอบ ให้เด็กได้เล่นบทบาทสมมุติเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของหมอบและผู้ป่วย

จุดประสงค์

1. ให้เด็กเล่นเลียนแบบบทบาทของหมอบและผู้ป่วย
2. ส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์
3. ส่งเสริมการใช้ภาษาในการพูดสื่อความหมาย

วัสดุอุปกรณ์

1. เครื่องเล่นจำลองเลียนแบบเครื่องมือแพทย์และอุปกรณ์การรักษาผู้ป่วย เช่น กระบอกฉีดยาพลาสติก ขวดน้ำเกลือพลาสติก หนูฟัง ด้วดยา ขวดยา ที่นอนผู้ป่วย เสื้อคลุมหมอบ ฯลฯ

2. อุปกรณ์สำหรับเลียนแบบการบันทึกข้อมูลผู้ป่วย เช่น กระดาษ ดินสอ ฯลฯ

วิธีเล่น

1. เด็กเล่นเลียนแบบและเลือกเล่นสิ่งของต่าง ๆ ภายในมุมหมอบได้ตามที่สนใจ

2. เมื่อเล่นแล้ว ให้เก็บของเข้าที่ทุกครั้ง

ข้อเสนอแนะ

ถ้าเราจะนำของจริงที่ใช้แล้วมาให้เด็กเล่นควรทำความสะอาดด้วยการนึ่งหรือต้ม เพื่อฆ่าเชื้อโรค และไม่ควรมนำสิ่งที่เป็นอันตรายต่อเด็กมาให้เล่น เช่น เข็มฉีดยา กรรไกรปลายแหลม ฯลฯ

มุมร้านค้า

มุมร้านค้า เป็นมุมเล่นมุมหนึ่งที่จำลองร้านค้าให้เด็กได้เล่นซื้อขายสิ่งของต่าง ๆ

จุดประสงค์

1. ให้เด็กเล่นเลียนแบบการซื้อของและขายของ
2. ให้เด็กเรียนรู้คณิตศาสตร์ง่าย ๆ ในชีวิตจริง
3. ส่งเสริมการใช้ภาษาในการพูดสื่อความหมาย

วัสดุอุปกรณ์

1. กล้อง ขวดผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ที่ไม่ใช่แล้ว

2. อุปกรณ์ประกอบการเล่น เช่น เครื่องคิดเลข ลูกคิด ธนบัตร ฯลฯ

วิธีเล่น

1. เด็กเล่นเลียนแบบเป็นผู้ซื้อ ผู้ขาย
2. เมื่อเล่นแล้ว ให้เก็บของเข้าที่ทุกครั้ง

ข้อเสนอแนะ

ครูและเด็กอาจร่วมกันตกแต่ง ตั้งชื่อร้านค้า กำหนดราคา ติดป้ายสินค้า และหาผลิตภัณฑ์มาเพิ่มเติมตามความต้องการและความสนใจ

มุมวิทยาศาสตร์ หรือมุมธรรมชาติศึกษา

มุมวิทยาศาสตร์ เป็นมุมประสบการณ์ที่ครูจัดรวบรวมสิ่งของต่าง ๆ ทั้งที่มีในธรรมชาติ หรือสิ่งที่ครูจัดเตรียมไว้มาให้เด็กสำรวจ สังเกต ทดลอง จนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

จุดประสงค์

1. ให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเองจากการสำรวจ สังเกต ลองผิด ลองถูก
2. ส่งเสริมการคิดแก้ปัญหา การคิดอย่างมีเหตุผล

วัสดุอุปกรณ์

1. วัสดุในธรรมชาติ เช่น พืช สัตว์ ดิน หิน แร่
2. เครื่องมือ เครื่องใช้ ในการสำรวจ สังเกต ทดลอง เช่น แว่นขยาย แม่เหล็ก ตาชั่ง กระจกเงา เลนส์นูน เลนส์เว้า ฯลฯ

วิธีเล่น

1. ให้เด็กสำรวจ สังเกต ทดลอง และเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ตามความสนใจ
2. เมื่อเล่นแล้ว ให้เก็บของเข้าที่ทุกครั้ง

ข้อเสนอแนะ

1. ครูควรจัดวางวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้ในที่ที่เด็กสามารถหยิบได้สะดวก
2. ควรดูแลรักษาสิ่งของต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดี
3. ไม่ควรนำวัสดุ สิ่งของที่เป็นอันตรายมาให้เด็กทดลองเล่นด้วยตนเอง

มุมเล่นน้ำ หรือมุมเล่นทราย

มุมเล่นน้ำหรือมุมเล่นทราย เป็นมุมเล่นมุมหนึ่งที่เด็กวัย 3-6 ปี ชอบเล่น มุมนี้ช่วยให้เด็กมีโอกาสพัฒนาทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ จินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างดียิ่ง จึงควรจัดให้มีไว้ในห้องเรียน หรือนอกห้องเรียน

จุดประสงค์

1. พัฒนาการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา
2. ส่งเสริมทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
3. ส่งเสริมจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์และผ่อนคลายความตึงเครียด

วัสดุอุปกรณ์

1. กระดาษทราย ภาชนะใส่น้ำ
2. อุปกรณ์ประกอบการเล่น เช่น สายยาง ขวดขนาดต่าง ๆ ด้วยดวง กรวยกรอกน้ำ ตุ๊กตา หรือหุ่น ฯลฯ
3. เสื้อคลุมหรือผ้ากันเปื้อนพลาสติก

วิธีเล่น

1. ให้เด็กเล่นน้ำเล่นทราย โดยใช้อุปกรณ์การเล่นที่จัดไว้อย่างอิสระ
2. ทำความสะอาดอุปกรณ์การเล่นก่อนเก็บ แล้วเก็บเข้าที่

ข้อเสนอแนะ

1. ควรให้เด็กสวมผ้ากันเปื้อนพลาสติกก่อนเล่นน้ำทุกครั้ง
2. ครูอาจจะใส่สีผสมอาหาร หรือเกร็ดสบูลงไปในน้ำ
3. ต้องล้างมือให้สะอาดทุกครั้งหลังการเล่น

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (2532) ได้เสนอตัวอย่างของศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กอนุบาลที่จัดกันโดยทั่วไป ดังนี้

1. ศูนย์วิทยาศาสตร์
2. ศูนย์คณิตศาสตร์
3. ศูนย์บลิ๊อค
4. ศูนย์สังคมศึกษา
5. ศูนย์งานไม้
6. ศูนย์ศิลปะภาษา การสื่อสาร
7. ศูนย์ดนตรี
8. ศูนย์บทบาทสมมุติ
9. ศูนย์การเล่นทรายและน้ำ
10. ศูนย์การเคลื่อนไหว
11. ศูนย์กลางแจ้ง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530) ได้เสนอแนะการจัด
มุมเล่นสำหรับเด็กอนุบาลไว้ดังนี้

1. มุมบ้าน มุมร้านค้า มุมหมอ มุมเกษตร ฯลฯ
2. มุมหนังสือ
3. มุมธรรมชาติศึกษา หรือมุมวิทยาศาสตร์
4. มุมบล็อก
5. กระบะทราย
6. ที่เล่นน้ำ
7. มุมช่างไม้
8. เครื่องเล่นสนาม
9. บ้านตุ๊กตา

ฯลฯ

นอกจากนี้ นิตยา ประพฤติกิจ (2539) ได้เสนอแนะศูนย์การเรียนรู้ที่มักจัดใน
สถานศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ดังนี้คือ

1. ศูนย์บ้าน
2. ศูนย์บล็อก
3. ศูนย์เกมและภาพตัดต่อ
4. ศูนย์หนังสือ
5. ศูนย์คณิตศาสตร์
6. ศูนย์วิทยาศาสตร์
7. ศูนย์ทรายและน้ำ
8. ศูนย์ศิลปะ
9. ศูนย์ดนตรี
10. ศูนย์ฟัง
11. ศูนย์ช่างไม้
12. ศูนย์หุ่น
13. ศูนย์พลศึกษา

14. ศูนย์ของเล่น
15. ศูนย์หน่วย

กล่าวโดยสรุป การจัดมุมเล่นหรือศูนย์การเรียนรู้อาจมีชื่อเรียกและลักษณะการจัดที่แตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงาน แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กทั้งเป็นรายบุคคล และรายกลุ่มย่อย ประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากมุมเล่น หรือศูนย์การเรียนรู้จะช่วยสร้างให้เด็กมีความเข้าใจตัวเอง คนใกล้ชิด สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมให้เด็กมีความเจริญงอกงามทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา

2.6 เทคนิคการจัดศูนย์การเรียนรู้และกิจกรรมเล่นตามมุม

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (2532) ได้เสนอแนะเทคนิคการจัดศูนย์การเรียนรู้ใน ห้องเรียนไว้ ดังนี้

1. ศูนย์วิทยาศาสตร์

ศูนย์วิทยาศาสตร์เป็นศูนย์ที่น่าสนใจมากที่สุดศูนย์หนึ่งของเด็ก ๆ เป็นศูนย์ที่ต้องการความสงบ ต้องการพื้นที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มาก จึงควรมีโต๊ะ เก้าอี้ สำหรับการทดลองหรือวางแผนการจัดทำโครงการ มีชั้นสำหรับวางวัสดุ อุปกรณ์ทางวิทยาศาสตร์ที่จำเป็น และที่สำหรับเก็บสะสมสิ่งของต่าง ๆ ของเด็ก อาจมีที่สำหรับจัดสวนจำลอง ตู้เลี้ยงปลา กรงเลี้ยงนก หนูถีบจักร และที่สำหรับวางสิ่งที่เด็กทดลอง เช่น วางต้นไม้ที่เด็กเพาะไว้

เด็ก ๆ ควรได้รับการกระตุ้นให้มีความรู้สึกกระตือรือร้นที่จะศึกษา ค้นคว้าหาคำตอบจากสิ่งต่าง ๆ ที่ครูจัดเตรียมไว้ให้ภายในศูนย์ รวมทั้งรู้จักใช้เครื่องมือต่าง ๆ ประกอบการค้นคว้าหาความรู้ เด็ก ๆ ควรเรียนรู้การฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง จากวิธีการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ครูมีหน้าที่รับผิดชอบและจัดเตรียมไว้ให้

2. ศูนย์คณิตศาสตร์

ศูนย์คณิตศาสตร์ เป็นศูนย์ที่เด็ก ๆ ให้ความสนใจมากที่สุดศูนย์หนึ่ง เพราะคณิตศาสตร์เป็นวิชาที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันของเด็ก เด็กจึงคุ้นเคยกับตัวเลขและสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ เช่น รูปทรง ความสูง ต่ำ ความกว้าง ยาว ความจุ การเรียงลำดับ การจับคู่ และอื่น ๆ โดยที่เด็กก็ยังไม่รู้เลยว่าสิ่งนั้นคือ คณิตศาสตร์ เมื่อมาพบในกิจกรรมในศูนย์คณิตศาสตร์จึงทำให้รู้สึกพอใจเหมือนพบเพื่อนเก่า กิจกรรมในศูนย์นี้จะเป็นกิจกรรมที่เด็กต้อง

เรียนรู้จากการกระทำของจริง จึงใช้พื้นที่มาก ควรมีโต๊ะสำหรับทำกิจกรรม หรือเล่นเกมคณิตศาสตร์ ควร มีชั้นสำหรับวางสื่ออุปกรณ์ และวางผลงานของเด็ก

ศูนย์คณิตศาสตร์ควรจัดไว้ใกล้ ๆ กับศูนย์วิทยาศาสตร์ เพราะเป็นวิชาที่มี ลักษณะใกล้เคียงกัน สื่อ อุปกรณ์บางอย่างอาจใช้ด้วยกันได้

3. ศูนย์บล็อก

บล็อก เป็นอุปกรณ์พื้นฐานสำหรับการเล่นของเด็กอนุบาล เพราะสามารถเล่นได้ทั้งคนเดียวและหลายคน เป็นการส่งเสริมให้เด็กได้ใช้จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ จากการ เล่นบล็อกทำให้เด็กรู้สึกว่าการประสบความสำเร็จในการทำงาน ทำให้เด็กได้มีโอกาสทำงานร่วมกับผู้อื่น

ในการจัดศูนย์บล็อก ควรดำเนินการดังนี้

1. ควรจัดให้ห่างจากทางเดินของเด็ก ๆ เพราะอยู่ห่างจากศูนย์อื่น ๆ เป็นอิสระโดยมีชั้นวางของกัน

2. จัดไม้บล็อกตามลักษณะรูปร่างและขนาด และควรวางไว้บนชั้นที่เด็กมองเห็นได้สะดวก และง่ายต่อการเลือกขนาดรูปร่างที่ต้องการ รวมทั้งการเก็บไว้ที่เดิม หลังจากเล่นเสร็จแล้ว

3. ให้มีเครื่องมือและอุปกรณ์เพียงพอ เพื่อให้เด็กได้ขยายความคิดให้กว้างขวางขึ้น สิ่งใดที่ไม่ต้องการให้เคลื่อนย้ายออก นอกจากนี้ควรมีวัสดุอุปกรณ์ของเล่นอย่างอื่นที่สามารถนำมาเล่นประกอบ เช่น ตุ๊กตารูปคน รูปสัตว์ที่ทำด้วยไม้ รถจำลองชนิดต่าง ๆ รูปภาพที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความคิดในการสร้าง ก็ควรนำมาติดไว้ในระดับสายตาเด็ก

4. ศูนย์ศิลปะ

ศิลปะเป็นแนวทางที่จะช่วยให้เด็กได้แสดงความสามารถ และความรู้สึกนึกคิดของตนออกมาในรูปของภาพ หรือสิ่งของที่เด็กสามารถจะแลเห็นได้ เด็กจะใช้ศิลปะเพื่อแสดงสิ่งที่เขาทำ เห็น รู้สึก คิดออกมาเป็นผลงาน การจัดประสบการณ์ทางศิลปะให้แก่เด็กจะช่วยให้เด็กมีโอกาสค้นคว้าทดลอง และสื่อสารความคิด ความรู้สึกของตนให้ผู้อื่น และโลกที่อยู่รอบตัวเขา เข้าใจได้

ศูนย์ศิลปะควรตั้งอยู่บนพื้นที่ที่สามารถล้างได้ใกล้ ๆ กับอ่างล้างมือ มีพื้นที่ว่างกว้าง ๆ และอยู่ห่างจากทางเดินไปมาของเด็ก การสร้างสรรค์สะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์เน้นความสำคัญของกระบวนการมากกว่าผลที่ได้รับ ประสบการณ์ทางศิลปะช่วยให้เด็กผ่อนคลายทำให้เกิดความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ได้ เด็กมักแสดงความรู้สึกและความคิดออกมาทางศิลปะที่เด็กทำ

5. ศูนย์งานไม้

ไม้เป็นวัสดุที่เด็กสนใจเป็นพิเศษ ทั้งเด็กชาย และเด็กหญิง จะชอบทาบ ขอบ ตอก การให้เด็กทำงานไม้เป็นวิธีหนึ่งของการปลดปล่อยอารมณ์รุนแรงด้วยวิธีการที่ไม่เป็นอันตราย

ศูนย์งานไม้เป็นศูนย์ที่ต้องใช้เสียงดัง และใช้พื้นที่มาก ดังนั้นจึงควรจัดให้ห่างจากศูนย์การเรียนอื่น ๆ โดยเฉพาะศูนย์ที่ต้องการความสงบ ในศูนย์งานไม้ควรมีโต๊ะ ม้านั่งให้เด็กทำงานได้ ถ้าหาไม่ได้ก็อาจใช้ลำต้นของต้นไม้มาแทนสำหรับรองขณะทำงาน เครื่องมืองานไม้ที่จะให้เด็กใช้นั้น สามารถใช้ของผู้ใหญ่ได้เพราะมีความคงทน และใช้งานได้ดีกว่าของเล่นสำหรับเด็ก แต่ผู้ใหญ่ควรดูแลอย่างใกล้ชิด ผู้ใหญ่จะประหลาดใจที่มีมือกับตาของเด็กประสานสัมพันธ์กัน เมื่อเด็กสามารถตอกตะปูได้ ควรมีกล่องใส่อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เรียบร้อย และจัดเก็บบนชั้นให้เป็นระเบียบ

6. ศูนย์ภาษา

การส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาให้กับเด็กเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพราะภาษาเป็นเครื่องมือที่จะให้ผู้อื่นเข้าใจได้ ภาษาเป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์ ซึ่งต้องอาศัยทักษะทั้ง 4 ด้าน คือ การฟัง พูด อ่าน และเขียน ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการรับและส่งข้อมูล ซึ่งทักษะทั้ง 4 ต้องพึ่งพาอาศัยกัน และควรได้รับการพิจารณาไปพร้อม ๆ กัน

ศูนย์ภาษาเป็นศูนย์ที่ต้องการความเงียบ ดังนั้น ควรจัดไว้ในมุมที่สงบที่สุด เป็นศูนย์ที่ต้องมีแสงสว่างเพียงพอ มีชั้นวางของ มีโต๊ะซึ่งจัดสำหรับกลุ่ม และรายบุคคล อาจจะมีโต๊ะใหญ่ไว้ข้าง ๆ ฝาผนังที่กันห้อง เพื่อให้เด็กมีที่ว่างมากขึ้นสำหรับกิจกรรมที่ไม่ต้องการรบกวนหรือแข่งขันกับเด็กในโต๊ะอื่น ๆ ในบางส่วนของศูนย์อาจจะหาพรมหรือเสื่อน้ำมัน มีหมอนนุ่ม ๆ ที่มีรูปร่างแปลก ๆ (เป็นรูปผลไม้ หรือรูปสัตว์ต่าง ๆ) วางไว้เพื่อเชิญชวนให้เด็กสนใจที่จะมาอ่านหนังสือหรือทำกิจกรรมในศูนย์ภาษา

7. ศูนย์ดนตรี

การจัดกิจกรรมทางดนตรีและเพลงนั้น มีความสำคัญและจำเป็นต่อเด็กอนุบาลมาก นอกจากจะช่วยให้เด็กเกิดความสนุกสนาน เล่นและร้องเพลงแสดงท่าทางประกอบด้วยกัน เป็นการพัฒนาด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ และยังช่วยพัฒนาจิตใจให้เป็นคนละเอียดอ่อน ช่างสังเกตและช่วยพัฒนาสติปัญญาในด้านความคิดสร้างสรรค์ ที่ได้แสดงท่าทางประกอบ การฟังเสียงจังหวะดนตรี และประกอบตามเนื้อเรื่อง ทำนองเพลงด้วย

ศูนย์ดนตรีเป็นศูนย์ที่มีการจัดวางไว้อย่างถาวรในบริเวณที่ห่างไกลจากศูนย์อื่น ๆ เพราะเสียงจากดนตรีและการร้องเพลงจะรบกวนผู้อื่น ในศูนย์ดนตรีควรมหาเครื่องดนตรีง่าย ๆ มาวางไว้ เช่น เครื่องเล่นแผ่นเสียงชนิดถูก ๆ เครื่องเคาะจังหวะ เด็กควรได้รับคำแนะนำใน

การใช้ และดูแลรักษาเครื่องดนตรีแต่ละชนิด เครื่องเล่นเทป หรือเครื่องเล่นแผ่นเสียง ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ฝึกให้เด็กฟังเท่านั้น ควรควรให้เด็กได้คิดดนตรีของตนเอง เช่น ฮัมเพลง ผีปาก เล่น ฮา โนเนท และ กลอง เป็นต้น

8. ศูนย์บทบาทสมมติ

เด็ก ๆ อยู่โลกของการสมมติ ที่เด็กพยายามเข้าใจสิ่งแวดล้อม โดยการติดต่อพบปะกับคนและสถานการณ์รอบตัว ซึ่งบางครั้งทำให้เด็กสับสน เพื่อส่งเสริมเด็กในการเล่นสมมติ ควรควรจัดห้องเรียนที่ส่งเสริมให้เด็กได้ใช้จินตนาการ ซึ่งอาจจะตั้งชื่อว่า มุมบ้าน มุมตุ๊กตา มุมแต่งตัว หรือมุมครอบครัว

วัสดุอุปกรณ์ที่ควรจัดหาไว้ในศูนย์ ได้แก่ ของเล่นประเภทเตา ตู้เย็น อย่างล้างชาม ตู้กับข้าว โต๊ะ กระจกเงา เตียงนอน ลิ่นชัก และเตียงสำหรับตุ๊กตา

เสื้อผ้าที่จัดเตรียมไว้ให้เด็กเล่นแต่งตัว ควรแขวนไว้กับที่แขวนข้างฝา ไม่ควรเก็บไว้ในกล่อง หรือในลิ้นชัก ทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกให้เด็กตัดสินใจ การที่เด็กได้สวมบทบาท พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย พี่ น้อง ช่วยให้เกิดเข้าใจบทบาทของแต่ละคน เข้าใจความคิดของผู้อื่น และช่วยให้เด็กรู้วิธีกำจัดความกลัว หรือความคับข้องใจ เด็ก ๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองมากขึ้นจากการเล่นบทบาทสมมติ เขาได้เรียนรู้การแข่งขัน การอดทน การรับ การให้ ควรควรจัดกระจกเงาไว้ในศูนย์นี้เพื่อให้เด็กได้ดูตัวเองด้วย

9. ศูนย์น้ำและศูนย์ทราย

เด็ก ๆ กับน้ำเป็นของที่แยกกันไม่ออก ลองสังเกตขณะที่เด็กล้างมือหรือดื่ม น้ำ เด็กจะทดลองเล่นน้ำด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปโดยธรรมชาติ คุณสมบัติของน้ำเป็นสิ่งท้าทายชวนให้ศึกษาทดลอง แม้แต่เด็กที่มีช่วงระยะเวลาสนใจสั้น ยังสามารถเล่นน้ำได้เป็นระยะเวลานาน ๆ

การจัดบริเวณให้เด็กเล่นน้ำขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของครูว่า ต้องการให้เด็กเล่นด้วยตนเอง หรือมีครูคอยควบคุม ถ้าหากมีโต๊ะสำหรับเล่นน้ำโดยเฉพาะ ครูอาจจะเทน้ำให้สูงประมาณ 1-2 นิ้ว เด็กก็สามารถจะเล่นได้โดยไม่ให้พื้นห้องเปียก ตัวอย่างวัสดุอุปกรณ์ที่ควรเตรียมมาให้เด็กเล่น เช่น ขวดพลาสติก ถังพลาสติก สายยาง เรือยาง เป็นต้น ฝ้ายางกันเปียกควรเตรียมไว้ใกล้ ๆ ควรควรวางกฎ กติกาในการเล่นไว้ด้วยเพื่อเป็นการฝึกเด็ก

ในกรณีที่ไม่มีโต๊ะสำหรับเล่นน้ำโดยเฉพาะ อาจใช้ถังพลาสติก หรือกาละมังพลาสติกวางไว้บนโต๊ะธรรมดา อย่างล้างหน้าในศูนย์บ้าน ก็อาจใช้เป็นที่ให้เด็กเล่นชักผ้าตุ๊กตา หรือล้างจานได้ บางครั้งอาจหยดสี หรือผงซักฟอกเล็กน้อยลงในน้ำให้เด็กเล่น ส่วนการเล่นทรายก็จัดและปฏิบัติเช่นเดียวกับการเล่นน้ำ

10. ศูนย์กิจกรรมการเคลื่อนไหว

ศูนย์กิจกรรมการเคลื่อนไหว เป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ออกกำลังกายในร่ม เป็นการพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ ซึ่งควรทำทุกวัน

อุปกรณ์ที่ควรจัดไว้ภายในห้องเรียน หรือภายในอาคารเรียนควรเป็นอุปกรณ์ที่ใช้ฝึกกล้ามเนื้อ เช่น เสื่อสำหรับเด็กหกคะเมน กระสอบสำหรับรอก บันไดสำหรับห้อยโหน ม้าโยก หรือโยกเขก มีการวางแผนที่จะฝึกกล้ามเนื้อและกิจกรรมเข้าจังหวะและวางแผนสำหรับเกมที่ใช้เครื่องมือต่าง ๆ เช่น ลูกบอล เกมโยนลูกบอล เกมเป่าลูกโป่ง ขนนกสำหรับเป่าให้ลอยในอากาศ หรือเป่าฟองสบู่ เป็นต้น

11. ศูนย์การเล่นกลางแจ้ง

นอกจากการวางแผนการจัดกิจกรรมในห้องเรียนแล้ว ครูจะต้องมีการวางแผนให้เด็กทำกิจกรรมกลางแจ้งด้วย ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญและมีความหมายมากสำหรับเด็ก การเลือกบริเวณที่จะใช้เป็นสนามเด็กเล่นนั้น สิ่งแรกที่ครูจะต้องคิดถึงก็คือประเภทกรรมหรือชนิดของเล่นที่จะให้เด็กเล่น เช่น การปีน การวิ่ง การลอด การไกว การปา การกระโดด การสไลด์ การเล่นเกมกลางแจ้ง สนาม เป็นต้น

นิตยา ประพฤติกิจ (2539) กล่าวถึง สิ่งสำคัญในการจัดศูนย์การเรียนรู้ก็คือ ต้องมีกิจกรรมให้เด็กปฏิบัติอย่างไม่เบื่อหน่าย ไม่กำหนดกฎเกณฑ์จนเกินไป หรือบังคับเด็กจนเกินไป ดังนั้น ครูจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการวางแผนและตรวจตราศูนย์ให้มีลักษณะที่พึงปรารถนา การวางแผนและการจัดศูนย์ครูควรยึดหลักต่อไปนี้ (นิตยา ประพฤติกิจ, 2539)

1. เลือกศูนย์ให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการและความสนใจของเด็กและเปลี่ยนแปลงเป็นครั้งคราว ศูนย์จะต้องมีลักษณะดึงดูดใจให้เด็กอยากเข้ามาเล่น หรือทำกิจกรรมควรมีเครื่องมือหรืออุปกรณ์อย่างเพียงพอ ครูอาจเปลี่ยนแปลงศูนย์โดยจัดหาวัสดุแปลก ๆ ใหม่ ๆ มาเพิ่มเติมในบางครั้ง

2. จัดให้มีศูนย์รอบห้อง เพื่อใช้เนื้อที่ให้คุ้มค่าและลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ศูนย์ที่เกี่ยวข้องกันควรอยู่ใกล้ ๆ กัน ศูนย์ที่ต้องใช้เสียงกับที่ไม่ต้องใช้เสียงจัดให้มืออย่างสมดุลกัน และศูนย์ที่จัดเพื่อให้เด็กทำงานเป็นกลุ่มกับที่ให้เด็กทำเป็นรายบุคคลควรมีอย่างพอ ๆ กัน

3. พยายามจัดบรรยากาศในห้องเรียนให้มีความสบาย เชิญชวนอยากให้เด็กเข้าไปเล่นตามศูนย์ต่าง ๆ ดังนั้น จึงควรจัดให้มีที่ว่างพอที่เด็กจะมีอิสระพอที่จะเคลื่อนที่จากศูนย์หนึ่งไปยังอีกศูนย์หนึ่งได้ ควรจัดเวลาให้เพียงพอสำหรับเด็กที่ทำกิจกรรม. และไม่ทำให้เด็กรีบร้อนในการเปลี่ยนจากศูนย์หนึ่งไปยังอีกศูนย์หนึ่ง

4. แนะนำแนวทางการทำกิจกรรมให้เด็กทราบ เพื่อว่าเด็กจะได้รับประสบการณ์ที่เด็กชอบและมีคุณค่า ตั้งคำถามเพื่อให้เด็กคลายสงสัย ช่วยเหลือเมื่อเด็กอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องแก้ปัญหา และสาธิตการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์

5. สังเกตพฤติกรรมการทำกิจกรรมของเด็ก เพื่อจะได้ทราบถึงกิจกรรมที่จะจัดต่อไป

6. จัดศูนย์หลาย ๆ ศูนย์ และต้องเตรียมให้พร้อมก่อนที่เด็กจะมาถึงโรงเรียน ตามที่ทราบกันอยู่แล้วว่า เด็กจะมีความสนใจช่วงสั้น ๆ จึงมักจะเข้าเล่นศูนย์ใดศูนย์หนึ่งได้ไม่นาน

7. ครูควรอธิบายให้เด็กได้ทราบว่า ศูนย์ต่าง ๆ เหล่านี้ มีวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง และแต่ละอย่างใช้ทำอะไร จะใช้อย่างไรให้ถูกต้อง ควรบอกวิธีการป้องกันหรือระมัดระวังอย่างไรบ้าง เมื่อใช้วัสดุนั้น ๆ และการเก็บของเข้าที่อย่างไร

8. ขณะที่เด็กกำลังทำกิจกรรมที่ศูนย์การเรียน ครูและผู้ช่วยควรสังเกตให้ คำปรึกษา และอธิบายให้เด็กฟังเมื่อเด็กต้องการ ครูบางคนอาจจะแนะนำเด็กให้รู้จักทีละศูนย์ เพื่อว่าเด็กจะได้รู้และปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

9. การใช้ศูนย์ควรกำหนดเวลาให้เหมาะสมกับวิธีการของครูเอง ในช่วงเช้าควรกำหนดเวลาใช้ศูนย์อย่างน้อย 1 ชั่วโมง แต่อาจเพิ่มเวลาได้ ถ้าหากครูแบ่งเด็กเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งทำกิจกรรมกับครูสัก 10 คน ส่วนที่เหลืออาจให้ทำกิจกรรมตามศูนย์ได้

10. ครูปฐมวัยควรช่วยเหลือและแบ่งปันกัน เช่น เมื่อทำอาหาร เด็กกลุ่มหนึ่งทำหมดทุกคนแล้ว เด็กอีกห้องหนึ่งอาจมาทำและใช้อุปกรณ์ต่อ เพื่อประหยัดแรงงานในการเตรียมและก่อสร้างทำความสะอาด

นอกจากนี้ พัฒนา ชัชพงศ์ (2530) ได้เสนอเทคนิคการจัดกิจกรรมเล่นตามมุมแบบ Child Centered ว่า สิ่งสำคัญคือ ต้องให้อิสระเด็ก เลือกเข้าเล่นมุมใดก็ได้ตามความสนใจ โดยพยายามให้เด็กเข้าใจเลือกเล่นตามมุมอย่างสงบ ในกรณีที่มุมใดมุมหนึ่งได้รับความสนใจจากเด็กหลายคนจนแน่นครูอาจจะเสนอมุมอื่น ๆ โดยการเล่าถึงอุปกรณ์ใหม่ ๆ ในมุมอื่น ๆ ให้เด็กรู้ และอาจจะต้องให้สัญญากับเด็กว่า ถ้าหากในมุมนั้นว่างหรือเด็กเคลื่อนย้ายไปมุมอื่น ครูจะเป็นคนคอยบอก ให้เด็กเข้ามาเล่นตามมุมที่เด็กสนใจและตั้งใจไว้

เมื่อเด็กเข้าไปเล่นในมุม ถ้าหากมีสื่ออุปกรณ์ใหม่ ครูจะต้องแนะนำวิธีใช้สื่อชิ้นนั้นอย่างถูกวิธี และหลังจากนั้นก็ปล่อยให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระ ทั้งนี้ ต้องไม่ผิดกฎ ระเบียบ ของห้องที่ได้ตกลงและปฏิบัติกันมา เช่น ไม่ขว้างปา หรือแย่งของจากมือเพื่อน หรือนำอุปกรณ์จากมุม

นี้ไปเล่นในมุมอื่น เป็นต้น ในระหว่างที่เด็กเล่นอยู่ครูอาจจะอยู่ห่าง ๆ คอยดูแล และให้ความช่วยเหลือเมื่อเด็กต้องการ นอกจากนี้ ครูอาจจะช่วยสะท้อนในสิ่งที่ครูเห็น โดยใช้คำพูด เช่น “ครูเห็นเด็ก ๆ กำลังใช้แว่นขยายส่องดูเปลือกไม้” “เด็ก ๆ กำลังวางไม้บล็อกตอสูงขึ้นไปเป็นชั้น ๆ” โดยที่ครูไม่แสดงความรู้สึกรู้สึกของตนเองว่าชอบหรือไม่ชอบ ยอมรับหรือไม่ยอมรับในสิ่งที่เด็กกระทำ ทั้งนี้ เพราะต้องการให้เด็กมีอิสระ เป็นไปตามความต้องการของเด็ก ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางให้มากที่สุด

การใช้คำถามกระตุ้น สามารถทำให้ความคิดของเด็กขยาย และเกิดการเล่นที่ ซับซ้อนขึ้นได้ คำถามที่เปิดกว้างช่วยให้เด็กคิดได้หลากหลาย และนำมาผสมกับการเล่นของกลุ่มตนเองต่อไป เช่น เมื่อเห็นเด็กตอไม้บล็อกเป็นชั้นสูงหลาย ๆ ชั้น ครูอาจจะใช้คำถามว่า “ครูเห็นหนูก่อสร้างคอนโดมิเนียมสูงหลายชั้น เอ คนที่อาศัยในคอนโดมิเนียมจะจอดรถที่ไหนดีนะ” เป็นต้น

บทบาทของครูในกิจกรรมเสรี แบบ Child Centered นั้นนอกจากจะคอยเปิดโอกาสให้เด็กมีความเป็นอิสระได้เล่น ได้ทำกิจกรรมที่เด็กสนใจแล้ว ยังเป็นผู้คอยกระตุ้น ดูแลให้เกิดความเรียบร้อย เป็นไปตามกฎ ระเบียบของห้อง เพื่อไม่ให้เกิดอันตราย และเมื่อเด็กต้องการความช่วยเหลือ ข้อคิดเห็น หรือผู้ร่วมเล่นด้วยกัน ครูก็ควรจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวไปด้วย

2.7 แนวการประเมินกิจกรรมเสรี

กรมวิชาการ (2540) เสนอแนวการประเมินกิจกรรมเสรี ดังนี้

1. สังเกตพฤติกรรมการเล่น
2. สังเกตการปรับตัวขณะเล่นร่วมกับเพื่อน
3. สังเกตความสนใจในการเล่น
4. สังเกตการใช้ภาษาสื่อสารกับเพื่อนและครู
5. สังเกตความรับผิดชอบในการจัดเก็บของเล่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) กล่าวถึง การประเมินผลในชั้นอนุบาล ว่าเป็นการวัดพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อสนองจุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้ วิธีการประเมินผลที่ควรใช้มีดังนี้

1. การสังเกต ครูควรสังเกตในขณะที่เด็กทำกิจกรรม หรือเล่นทั้งเป็นกลุ่มและรายบุคคล เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็ก ครูควรจดบันทึกสิ่งที่ได้สังเกตเห็นทั้งที่เป็นข้อดี และข้อบกพร่อง อันจะเป็นข้อมูลในการเลือกจัดกิจกรรมเสริมแก่เด็กต่อไป

2. การสนทนา การสนทนากับเด็กเป็นรายบุคคลจะช่วยให้ครูทราบถึงพัฒนาการด้านภาษา การพูด การฟัง การสื่อสารของเด็ก นอกจากนี้ ยังช่วยให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมที่บ้าน ซึ่งอาจจะเป็นข้อมูลที่ช่วยให้ครูเข้าใจดียิ่งขึ้น นอกจากนั้นยังช่วยให้ครูทราบถึงสภาพอารมณ์จิตใจ ของเด็กอีกด้วย

3. การสัมภาษณ์ หรือ การทดสอบปากเปล่า ข้อมูลที่ได้ช่วยให้ครูทราบถึงพัฒนาการทางภาษา การพูดที่บกพร่อง เช่น คำควบกล้ำ การพูดชัด ไม่ชัด นอกจากนี้ยังช่วยให้ทราบถึงพัฒนาการทางสติปัญญา ความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า และการคิดของเด็กได้

4. การเก็บรวบรวมผลงาน ข้อมูลที่ได้ช่วยให้ครูทราบถึงความก้าวหน้าของพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กแต่ละคน เช่น งานศิลปะ ภาพวาด จะช่วยให้ทราบถึงพัฒนาการของกล้ามเนื้อนิ้วมือ ความสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อตาและมือ เป็นต้น

อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร (2532) กล่าวถึง วิธีการประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การประเมินด้วยตัวเด็กเอง

การประเมินชนิดนี้มีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง ถ้ากิจกรรมมีคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว เด็กจะสามารถตรวจสอบได้ทันที ถ้าทำผิดเด็กก็จะหาวิธีใหม่ในการทำกิจกรรม เพื่อให้ได้คำตอบที่ถูกต้อง ครูอาจใช้เทคนิคในการสร้างกิจกรรมเพื่อให้เด็กตรวจสอบได้ด้วยตนเอง ดังนี้

ก. การใช้สัญลักษณ์ด้วยสี ภาพ ตัวอักษร หรือตัวเลข

การใช้สัญลักษณ์จะมีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งเพราะเด็กสามารถตรวจสอบภาพที่เป็นหมวดหมู่ได้ทันทีด้วยสัญลักษณ์หลังภาพ เช่น การใช้วงกลมสีต่าง ๆ เป็นการแยกประเภทภาพตามกลุ่มของสัตว์เลี้ยง สัตว์ปีก สัตว์ป่า เป็นต้น นอกจากนี้การใช้สัญลักษณ์ที่เป็นภาพยังเหมาะสำหรับเด็กที่เล็กมาก เนื่องจากจะยังสับสนกับสัญลักษณ์ประเภทตัวเลขหรือตัวอักษรได้

ข. การใช้รูปภาพตัดต่อ

รูปภาพตัดต่อเหมาะสำหรับกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับการจับคู่และการเรียงลำดับเมื่อชิ้นส่วนของภาพที่ต้องการนำมาจับคู่หรือเรียงลำดับ สามารถนำมาต่อกันได้อย่างสมบูรณ์ เด็กก็สามารถตรวจสอบได้โดยทันทีว่าตนเองทำกิจกรรมได้ถูกต้องแล้ว

ค. การปกปิดคำตอบ

คำตอบอาจจะเฉลยไว้แล้วในกิจกรรมนั้น ๆ เช่น คำตอบที่ถูกต้องของเกม การศึกษาประเภทการจับคู่หนึ่งต่อหนึ่ง ครูอาจเปิดคำตอบไว้ด้วยกระดาษหรือภาพ เมื่อเด็กต้องการตรวจสอบคำตอบก็สามารถเปิดดูได้เอง

2. การประเมินผลโดยครู

ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมในศูนย์การเรียนรู้และมีโอกาสตรวจสอบคำตอบด้วยตนเองดังตัวอย่างข้างต้น บทบาทของครูก็จะมีมากขึ้นในการสอนและสังเกตเด็กเป็นรายบุคคล ในขณะเดียวกัน การสอบถาม ตรวจสอบผลงาน ก็จะช่วยให้ครูได้ข้อมูลในการประเมินผลได้ชัดเจนขึ้น เพื่อการสอนซ้ำ หรือช่วยเหลือแนะนำเด็กเป็นรายบุคคล

ลัดดา นิละมณี (2531) กล่าวถึง การประเมินผลและวัดผลพัฒนาการความ พร้อมว่า ได้แก่

1. การสังเกตขณะเด็กเล่น เรียน และประกอบกิจกรรมต่าง ๆ
2. การสนทนาเรื่องราวเกี่ยวกับตัวเด็ก
3. การประเมินผลพัฒนาการของผลงาน
4. การใช้ข้อทดสอบปากเปล่า
5. การใช้ข้อทดสอบ
6. การประเมินผลการสำรวจแนวโน้มแห่งความสนใจเป็นพิเศษต่อกิจกรรมการ

ศึกษา

การประเมินผลพัฒนาการของผลงานเด็ก ได้แก่

1. ผลงานของเด็กในศูนย์การเรียนรู้ กิจกรรมเสรี บางอย่างไม่สามารถเก็บไว้ได้ก็มี เช่น การเล่นของเด็กที่ศูนย์ไม้บล็อก ศูนย์ดนตรี ศูนย์บ้าน ศูนย์หนังสือ ศูนย์เล่นกับทราย ศูนย์เล่นกับน้ำ ศูนย์เครื่องเล่นสัมผัส ศูนย์เครื่องเล่นพัฒนา ศูนย์เลี้ยงนกในอากาศ เป็นต้น กิจกรรมดังกล่าวเหล่านี้ ครูสามารถประเมินผลพัฒนาการของเด็กได้จากการสังเกต บันทึกความเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าของเด็กแต่ละคนได้ อย่างไรก็ตาม ครูก็ได้ให้เด็กได้ประเมินผลงานของตนเอง โดยได้เล่าเรื่องของการเล่นของเขาให้เพื่อน ๆ ฟัง สุดท้ายผลงานนั้นจะเล่นเป็นกลุ่ม หรือเดี่ยว แล้วแต่กรณี โดยใช้เวลาหลังจากรับประทานอาหารว่างตอนปลายเป็นการฝึกเด็กให้พูดเล่าเรื่องได้ดีอีกวิธีหนึ่ง

2. ผลงานของเด็กในศูนย์การเรียนรู้ กิจกรรมเสรีที่สามารถเก็บไว้ได้ในแต่ละวัน เช่น ผลงานจากศูนย์วาดเขียนสีเทียน ศูนย์งานกระดาษ ศูนย์งานปั้น ศูนย์วาดรูปสีน้ำ-พู่กัน ศูนย์ทักษะ ศูนย์กิจกรรมพิเศษ ครูประเมินผลพัฒนาการของเด็กด้วยวิธีให้เด็กเล่าเรื่องราวของผลงาน

ของตนให้เพื่อน ๆ ฟัง โดยใช้เวลาหลังจากรับประทานอาหารว่างตอนบ่าย เป็นการฝึกเด็กให้พูดเล่าเรื่องได้ด้วย ครูจะเก็บผลงานกระดาษของเด็ก ตั้งแต่เริ่มต้นทำงาน และสังเกตพัฒนาการของผลงานใหม่ได้ทุกครั้ง ส่วนผลงานที่เด็กทำซ้ำ ๆ กัน ครูจะจัดให้เด็กนำไปอวด ผู้ปกครองที่บ้าน ครูเก็บผลงานเฉพาะที่เด็กมีพัฒนาการสูงขึ้นตามลำดับทุกระยะ ขั้นตอนของ แต่ละคนไว้ในแฟ้มประจำตัวเด็ก เมื่อสิ้นปีการศึกษา จะมอบให้เด็กนำกลับไปอวดผู้ปกครองที่บ้าน และให้เก็บผลงานของตนได้

กล่าวโดยสรุป แนวการประเมินกิจกรรมเสรี สามารถทำได้หลายวิธี เช่น ใช้วิธีการสังเกตเด็กขณะทำกิจกรรมเสรี หรือเล่นตามมุมเล่น ศูนย์การเรียนรู้ โดยครูอาจจดบันทึก พฤติกรรมการเล่น การทำงาน หรือจากการบอกเล่าของเด็กขณะทำกิจกรรม นอกจากนี้ครูอาจประเมินเด็กโดยดูจากผลงานในกิจกรรมเสรีที่สามารถเก็บไว้ได้ เช่น งานกระดาษ ศิลปะ สีเทียน ฯลฯ จากการประเมินหลาย ๆ วิธีดังกล่าว จะช่วยให้ครูทราบถึงพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ตลอดจนปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับเด็ก และสามารถหาวิธีการส่งเสริมและแก้ไขให้ถูกต้องได้

2.8 บทบาทครูในการจัดสภาพแวดล้อม

การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนระดับก่อนประถมศึกษา มีความสำคัญต่อเด็ก เนื่องจากธรรมชาติของเด็กในวัยนี้สนใจที่จะเรียนรู้ ค้นคว้า ทดลอง และต้องการสัมผัสกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ดังนั้น การจัดเตรียมสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสมตามความต้องการของเด็ก จึงมีความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและการเรียนรู้ของเด็กมาก เด็กสามารถเรียนรู้จากการเล่นที่เป็นประสบการณ์ตรงที่เกิดจากการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 จึงจำเป็นต้องจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของหลักสูตร เพื่อส่งผลให้บรรลุจุดมุ่งหมายในการพัฒนาเด็ก (กรมวิชาการ, 2540)

การจัดสภาพแวดล้อมจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ความสะอาด ความปลอดภัย
2. ความมีอิสระอย่างมีขอบเขตในการเล่น
3. ความสะดวกในการทำกิจกรรม
4. ความพร้อมของอาคารสถานที่ เช่น ห้องเรียน ห้องน้ำ ห้องส้วม สนาม

เด็กเล่น ฯลฯ

5. ความเพียงพอเหมาะสมในเรื่องขนาด น้ำหนัก จำนวน สีของสื่อและเครื่องเล่น
6. บรรยากาศในการเรียนรู้ การจัดที่เล่นและมุมประสบการณ์ต่าง ๆ

อัมพิกา ภูเดช (2542) กล่าวถึงการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ

ดังนี้

สิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ จะกระตุ้นเด็กได้

- สำรวจอย่างกระฉับกระเฉง ด้วยประสาททั้งหมด
- ค้นพบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ผ่านประสบการณ์ตรง
- จับต้อง เปลี่ยนรูป และประกอบวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ
- เดิน วิ่ง และปีน ขณะที่กำลังพัฒนาและการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ต่าง ๆ
- ระวังเอาใจใส่ความต้องการต่าง ๆ ของตนเอง
- เลือกวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ กิจกรรมต่าง ๆ จุดมุ่งหมายต่าง ๆ
- เกิดทักษะต่าง ๆ ด้วยการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ

การจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งได้แก่

- จัดที่ว่างเพื่อทำงานอย่างเพียงพอ สามารถเข้าไปใช้ได้ง่าย และปลอดภัย
- ความแตกต่างระหว่างพื้นที่ทำงานต่าง ๆ
- จัดวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างหลากหลาย
- จัดพื้นที่ทำงานต่าง ๆ และวัสดุอุปกรณ์ที่ดึงดูดใจ
- พิจารณาดำแหน่งของพื้นที่ทำงานต่าง ๆ
- จัดที่เก็บของอย่างเพียงพอ และเด็กสามารถเข้าไปเก็บได้ง่าย
- จัดที่ว่างนอกห้องเรียนอย่างเพียงพอ สามารถไปใช้ได้ง่ายและปลอดภัย

สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน

หลักสำคัญในการจัดต้องคำนึงถึงความปลอดภัย ความสะอาด เป้าหมาย การพัฒนาเด็ก ความเป็นระเบียบ ความเป็นตัวของเด็กเอง ให้เด็กเกิดความรู้สึกอบอุ่น มั่นใจ และมีความสุขซึ่งอาจจัดแบ่งพื้นที่ให้เหมาะสมกับการประกอบกิจกรรมตามหลักสูตร ดังนี้

1. พื้นที่อำนวยความสะดวกสำหรับเด็กและครู
  - 1.1 ที่แสดงผลงานของเด็ก อาจจัดเป็นแผ่นป้าย หรือที่แขวนผลงาน
  - 1.2 ที่เก็บแฟ้มผลงานของเด็ก อาจจัดทำเป็นกล่อง หรือจัดใส่แฟ้ม
  - 1.3 ที่เก็บเครื่องใช้ส่วนตัวของเด็ก อาจทำเป็นช่องตามจำนวนเด็ก

รายบุคคล

- 1.4 ที่เก็บเครื่องใช้ของครู เช่น อุปกรณ์การสอน ของส่วนตัวครู ฯลฯ
- 1.5 ป้ายนิเทศตามหน่วยการสอนหรือสิ่งที่เด็กสนใจ
2. พื้นที่ปฏิบัติกิจกรรมและการเคลื่อนไหว ต้องกำหนดให้ชัดเจน ควรมีพื้นที่ที่เด็กสามารถจะทำงานได้ด้วยตนเอง และทำกิจกรรมด้วยกันในกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ เด็กสามารถเคลื่อนไหวได้อย่างอิสระจากกิจกรรมหนึ่งไปยังกิจกรรมหนึ่งโดยไม่รบกวนผู้อื่น
3. พื้นที่จัดมุมประสบการณ์หรือมุมเล่น สามารถจัดได้ตามความเหมาะสม ขึ้นอยู่กับสภาพของห้องเรียน จัดแยกส่วนที่ใช้เสียงดังและเงียบออกจากกัน เช่น มุมบลิ๊กอยู่ห่างจากมุมหนังสือ มุมบทบาทสมมติอยู่ติดกับมุมบลิ๊ก มุมวิทยาศาสตร์อยู่ใกล้มุมศิลปะ ฯลฯ ที่สำคัญจะต้องมีของเล่น วัสดุอุปกรณ์ในมุมอย่างเพียงพอต่อการเรียนรู้ของเด็ก การเล่นในมุมประสบการณ์อย่างเสรีมักถูกกำหนดไว้ในตารางกิจกรรมประจำวัน เพื่อให้โอกาสเด็กได้เล่นอย่างเสรีประมาณวันละ 60 นาที การจัดมุมประสบการณ์ต่าง ๆ ครูควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้
  - 3.1 ในห้องเรียนควรมีมุมประสบการณ์อย่างน้อย 3-5 มุม
  - 3.2 ควรได้มีการผลัดเปลี่ยนสื่อของเล่นตามมุมบ้าง ตามความสนใจของเด็ก
  - 3.3 ควรจัดให้มีประสบการณ์ที่เด็กได้เรียนรู้ไปแล้วปรากฏอยู่ในมุมประสบการณ์ เช่น เด็กเรียนรู้เรื่องผีเสื้อ ครูอาจจัดให้มีการเลี้ยงตัวหนอน หรือมีผีเสื้อตัวฟ้าใส่กล่องไว้ให้เด็กดูในมุมธรรมชาติศึกษาหรือมุมวิทยาศาสตร์ ฯลฯ
  - 3.4 ควรเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการจัดมุมประสบการณ์ ทั้งนี้เพื่อจูงใจให้เด็กรู้สึกเป็นเจ้าของ อยากเรียนรู้ อยากเข้าเล่น
  - 3.5 ควรเสริมสร้างวินัยให้กับเด็ก โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่าเมื่อเล่นเสร็จแล้วจะต้องจัดเก็บอุปกรณ์ทุกอย่างเข้าที่ให้เรียบร้อย

หลักการจัดห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ

1. จัดอย่างมีความหมาย ทุกอย่างการจัดวางไว้ในห้องต้องมีเหตุผล สามารถอธิบายได้ว่าจัดเพื่ออะไร และเพราะเหตุใด เช่น มุมน้ำและมุมศิลปะต้องอยู่ใกล้ห้องน้ำ (เพราะเป็นมุมที่เลอะเทอะ ต้องอยู่ในที่ทำความสะอาดได้ง่าย) มีพื้นที่ที่เห็นได้ชัดว่าเพื่อการเรียนรู้อะไร (เช่น พื้นที่สำหรับงานกลุ่มเล็ก พื้นที่เล่นกลางแจ้ง)
2. คำนึงถึงการใช้ของเด็ก ซึ่งต้องเหมาะสมกับพัฒนาการและความสนใจของเด็ก เช่น รูปภาพ หรือตัวหนังสือต้องอยู่ในระดับสายตาของเด็ก เพื่อเด็กจะได้ดูและสัมผัสอย่างใกล้ชิด ไม่ต้องฝืนต่อสภาพสรีระของร่างกาย ให้มีของที่จำเป็นเพื่อพัฒนาทุกด้าน และของที่เด็กต้องสนใจจะเล่น

3. มีการเคลื่อนไหว และปรับเปลี่ยนตลอดเวลา การจัดห้องเรียนต้องให้สอดคล้องกับวัย ความต้องการของเด็ก และวัตถุประสงค์ของรายวิชาในขณะที่สอน จึงต้องมีการปรับเปลี่ยนตลอดเพื่อกระตุ้นเด็ก เด็กควรมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนห้อง เช่น การเปลี่ยนเฟอร์นิเจอร์ การตกแต่งฝาผนัง ฯลฯ ควรให้เด็กอภิปรายร่วมกันว่าจะปรับเปลี่ยนอย่างไร

4. จัดให้สวयงามดึงดูดสายตาให้เด็กอยากเรียน อยากใช้ อยากชม การจัดข้าวของเครื่องใช้ต้องคำนึงถึงความสะดวกที่เด็กจะหยิบใช้ ทำความสะอาด และเก็บเข้าที่ (อัมพิกา ภูเดช, 2542)

การจัดห้องเรียนให้ใช้งานได้ดี ก็คือ ให้เด็กมีอิสระในการเคลื่อนไหวไปมาสะดวก และเปิดโอกาสให้เด็กได้รับผิดชอบต่อห้องเรียนของตน อีกทั้งครูเองก็สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงการจัดได้ นับว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันดับแรกที่ครูจะต้องคำนึงถึง นอกจากนี้ครูควรยึดแนวการจัดดังต่อไปนี้ (นิตยา ประพุดติกิจ, 2539)

1. จัดวางวัสดุและเครื่องมือที่ต้องใช้บ่อย ๆ ไว้ด้วยกัน เพื่อส่งเสริมให้เด็กได้ทำกิจกรรมแบบสร้างสรรค์
2. จัดสถานที่ที่ทำกิจกรรมเรียบ ๆ ไร้ใกล้ ๆ กัน ให้ห่างจากทางเดินไปมา ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมสมาธิ ความคิดสร้างสรรค์ การทดลอง และการสืบค้นของเด็ก
3. จัดให้มีเครื่องเล่น และศูนย์การเรียนรู้ เพื่อให้เด็กได้เปลี่ยนจากกิจกรรมหนึ่งไปสู่อีกกิจกรรมหนึ่งได้ เป็นการช่วยลดโอกาสที่จะทำให้เด็กประพุดติไม่ได้ อีกทั้งช่วยให้เกิด ความสมดุลระหว่างการเล่นหรือการทำงานที่ต้องการความเงียบสงบกับที่ต้องใช้ พละกำลังหรือความคล่องแคล่ว
4. ห้ามมลงบไว้ให้เด็กที่ต้องการอยู่ตามลำพัง
5. จงจำไว้อย่าเอาวัสดุอุปกรณ์หรือเครื่องเล่นออกมาทั้งหมดในคราวเดียวกัน
6. จัดทำศูนย์การเรียนรู้หลัก ๆ ไว้ ให้เอาอุปกรณ์ของเล่นมาเพิ่มบ้าง หรือเอาออกไปบ้างตามความต้องการของเด็กและครูพิจารณาจากสามัญสำนึกของตน

แนวทางการจัดห้องเรียน

1. การจัดห้องสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เพื่อกระตุ้นเด็ก
2. มุมที่จัดต้องเปิดโอกาสให้เด็กสามารถเล่นคนเดียวอย่างอิสระ เล่นเป็นคู่ และเล่นเป็นกลุ่มเล็กได้

3. แต่ละมมมีจุดประสงค์ต่างกัน เช่น มุมคณิตศาสตร์ มุมวิทยาศาสตร์ตามเนื้อหาในหลักสูตรบ้าง หมุนเวียนตามความสนใจของเด็กบ้าง
4. วัสดุอุปกรณ์ที่วางได้รับการคัดเลือกแล้วว่าสามารถกระตุ้นให้เด็กสัมผัสจริง เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนและวัสดุอุปกรณ์
5. มีชื่อและวัสดุอุปกรณ์เฉพาะแต่ละมุม
6. ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่เด็ก กระตุ้นเด็กด้วยคำถามอย่างเหมาะสมในการขยายและต่อความคิดของเด็ก

แนวทางการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

- การจัดพื้นที่
- การเลือกวัสดุอุปกรณ์
- การเก็บวัสดุอุปกรณ์

1. การจัดพื้นที่

แนวทางที่ 1 แบ่งพื้นที่ให้เป็นมุมต่าง ๆ ที่ต้องการ ให้ชัดเจน มีรูปภาพ หรือสัญลักษณ์ระบุไว้ โดยนึกถึงวัตถุประสงค์และประโยชน์ของการใช้ ตลอดจนการวางเฟอร์นิเจอร์ และวัสดุอุปกรณ์ได้เหมาะสม ไม่มีของเล่นอย่างอื่นมาปน เช่น ไม้บล็อก สี ถ้ามีต้องเก็บไว้ให้ถูกที่

- * มุมคอมพิวเตอร์ ต้องแยกออกมา
- * มุมอ่านและเขียน มีที่นั่ง ที่นอน มีอุปกรณ์ทำหนังสือ เช่น กระดาษแข็ง กระดาษบาง กรรไกร กาว ที่เย็บกระดาษ
- * มุมดนตรีและเคลื่อนไหว มีอุปกรณ์ที่กระตุ้นเด็ก เช่น เครื่องอัดเทป ม้วนเทป ฯลฯ อุปกรณ์ที่เด็กสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เครื่องดนตรีที่ซื้อและทำเอง ของที่มีเสียงแปลก ๆ ของที่ครูและนักเรียนร่วมกันทำ ของเครื่องเคาะ ตี บัตรงานที่ให้เด็กเรียนได้ด้วยตนเอง เช่น ให้ทดลองทำเสียงด้วยวิธีต่าง ๆ ลองเคาะในที่ต่าง ๆ มีเสียงอย่างไร ลองทำคนเดียว และทำเป็นกลุ่ม

มุมที่อาจจะจัดอยู่นอกห้องเรียน หรืออาคารเรียน เช่น มุมศิลปะ มุม ก่อสร้าง เพราะต้องใช้เนื้อที่มาก แต่เด็กไทยไม่ควรอยู่กลางแจ้ง เพราะแสงแดดมีอันตราย

แนวทางที่ 2 เลือกตั้งชื่อมุมที่เด็กสามารถเข้าใจได้ เพื่อให้เด็กสามารถบอกชื่อมุมที่เด็กตัดสินใจเลือกได้ เมื่อครูถามว่าอยากจะทำมุมไหน คำตอบที่มุมต้องง่ายไม่ซับซ้อน

แนวทางที่ 3 สร้างเขตแดนให้เห็นชัดเจน เพื่อให้เด็กทราบอย่างชัดเจนว่าพื้นที่ไหนทำอะไร ครูสามารถควบคุมเด็กได้ ไม่ต้องเสียเวลาบอกเด็ก โดยใช้วัสดุอุปกรณ์และเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ กัน ดังนี้

- * ในห้องเรียน เช่น ชั้น ตู้ สือที่ปู เทปสี ม่าน
- * นอกห้องเรียน เช่น ป่อทราย เป็นเขตของเครื่องเล่นสนาม ถนนคอนกรีต เป็นที่ถีบรถจักรยาน

เครื่องกันเขตแดน ต้องไม่บังสายตาของครู เช่น ชั้นสูงเกินไป ชั้นมีฝามันงทึบ

แนวทางที่ 4 ในการพัฒนาแผนการใช้พื้นที่ พิจารณาการวางสิ่งของที่ใช้ประจำ และการเคลื่อนไหวภายในมุมและระหว่างมุมต่าง ๆ

มุมแต่ละมุมจะมีการทำกิจกรรมต่างกัน ดังนั้น จึงใช้พื้นที่ไม่เท่ากันและไม่ให้กระทบกระทั่งกัน ให้เคลื่อนไหวได้หรือไม่

- * มุมเคลื่อนไหว และมุมบล็อกใช้พื้นที่มาก เพื่อให้สามารถเคลื่อนไหวได้
- * มุมบ้านจะอยู่ใกล้มุมบล็อก
- * มุมเขียนและอ่าน และมุมเกม ใช้พื้นที่น้อย
- * สถานที่เด็กนั่งรวมกันทั้งหมดอย่างสบายวันละ 1-2 ครั้ง
- * มุมศิลปะจะสกปรก ควรอยู่ใกล้อ่างน้ำ และพื้นเช็ดง่าย นั่นคือมุมศิลปะจะอยู่ใกล้กับมุมน้ำ มุมบ้าน มุมสรรค์สร้าง เพราะใช้ของร่วมกันได้ และรกเหมือนกัน

การจัดมุมครูต้องมองเห็นเด็กทุกคนในห้องทุกมุมเพื่อสังเกตเด็กและรักษาความปลอดภัยของเด็ก ดังนั้น จะเอาตู้สูง ๆ หรือเอาม่านมาบังสายตาครูไม่ได้

แนวทางที่ 5 วางแผนพื้นที่ที่สามารถจัดกิจกรรมได้หลายอย่าง ให้มีพื้นที่ว่างที่ใช้ทำกิจกรรมต่าง ๆ อย่างอิสระ และพื้นที่ที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะ

แนวทางที่ 6 มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ตลอดทั้งปี เพื่อเป็นการกระตุ้นและท้าทายให้นักเรียนรู้มากขึ้นกว่าเดิม มีมุมวางของใช้แล้ว ที่แยกเป็นชิ้นส่วน และประกอบเข้าด้วยกันได้ หรือ JUNK YARD เด็กทุกระดับสามารถใช้ได้ โดยเด็กตั้งสมมติฐานแล้วพิสูจน์จากสิ่งของนั้นว่าเป็นจริงหรือไม่ วาดรูปเป็น DIAGRAM ไว้เมื่อชื่อของ

2. แนวทางการเลือกวัสดุอุปกรณ์

แนวทางที่ 1 เลือกวัสดุอุปกรณ์ที่สะท้อนความสนใจของเด็ก

แนวทางที่ 2 เลือกวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็ก

ครูต้องรู้พัฒนาการของเด็กก่อนจึงจะสามารถเลือกวัสดุอุปกรณ์ให้แก่เด็กได้ วัสดุที่เลือกควรเป็น

วัสดุเหลือใช้ที่เปิดกว้างให้เด็กเล่นได้มากกว่า 1 อย่าง ซึ่งส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก และเล่นได้อย่างต่อเนื่อง เช่น บล็อก ภาว กระดาษ เชือก กล้อง กระดาษเทป เหมาะสมกับระดับพัฒนาการเด็ก เช่น เด็กอายุต่ำกว่า 9 ปี ต้องใช้ของจริง ถึงแม้เด็กจะใช้กระดาษ ดินสอได้แล้ว เช่น การเรียนเศษส่วน

แนวทางที่ 3 หาวัสดุอุปกรณ์ที่สามารถนำมาใช้ได้หลาย ๆ วิธี

แนวทางที่ 4 เลือกวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการเล่นประเภทต่าง ๆ ที่แตกต่างกันอย่างเหมาะสมกับเด็กเล็ก เพื่อให้เด็กคิดล่วงหน้าว่าจะใช้วิธีอะไรบ้าง เช่น การเล่นก่อสร้าง การเล่นละครเกี่ยวกับสังคมของระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งอ่านหนังสือได้แล้ว ต้องใช้คู่มือ บัตรงาน หนังสือรูปภาพแล้วแต่เนื้อหา

แนวทางที่ 5 เลือกวัสดุอุปกรณ์ที่สะท้อนประสบการณ์และวัฒนธรรมของเด็กในโปรแกรม

แนวทางที่ 6 เลือกวัสดุอุปกรณ์ที่สะท้อนความหลากหลายของมนุษย์โดยไม่มีอคติ

แนวทางที่ 7 แนใจว่าวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ปลอดภัย สะอาดและอยู่ในสภาพดี

3. แนวทางการเก็บวัสดุอุปกรณ์

แนวทางที่ 1 เก็บวัสดุอุปกรณ์ในที่ที่เด็กหยิบถึง ภาพที่มีตัวหนังสือต้องหุ้มพลาสติกให้แข็งแรง และติดอยู่ในระดับสายตาเด็ก ไม่ให้ติดสูง

แนวทางที่ 2 ใช้ภาชนะใสหรือภาชนะที่เปิดฝาใส่วัสดุอุปกรณ์ เพื่อให้เด็กสะดุดตาสะดุดใจ มองเห็นอุปกรณ์ เลือกหยิบง่าย เก็บของเองได้สะดวกและทำความสะอาดง่าย ไม่ใช่เก็บไว้ในตู้ ถ้าไม่มีภาชนะใส ต้องติดเครื่องหมายรูปภาพ หรือเขียนชื่อไว้ รวมทั้งจัดให้สวยงามเป็นระเบียบไม่วางเรียงซ้อนกัน

แนวทางที่ 3 แนใจว่าวัสดุอุปกรณ์ถูกเก็บไว้เป็นอย่างดีในสถานที่เดิมมีการคัดแยกแบ่งประเภท

แนวทางที่ 4 ติดป้ายที่ชั้น และภาชนะเพื่อให้เด็กสามารถหาและเก็บวัสดุอุปกรณ์ได้ถูกต้อง (ฮัมพิกา ภูเดช, 2542)

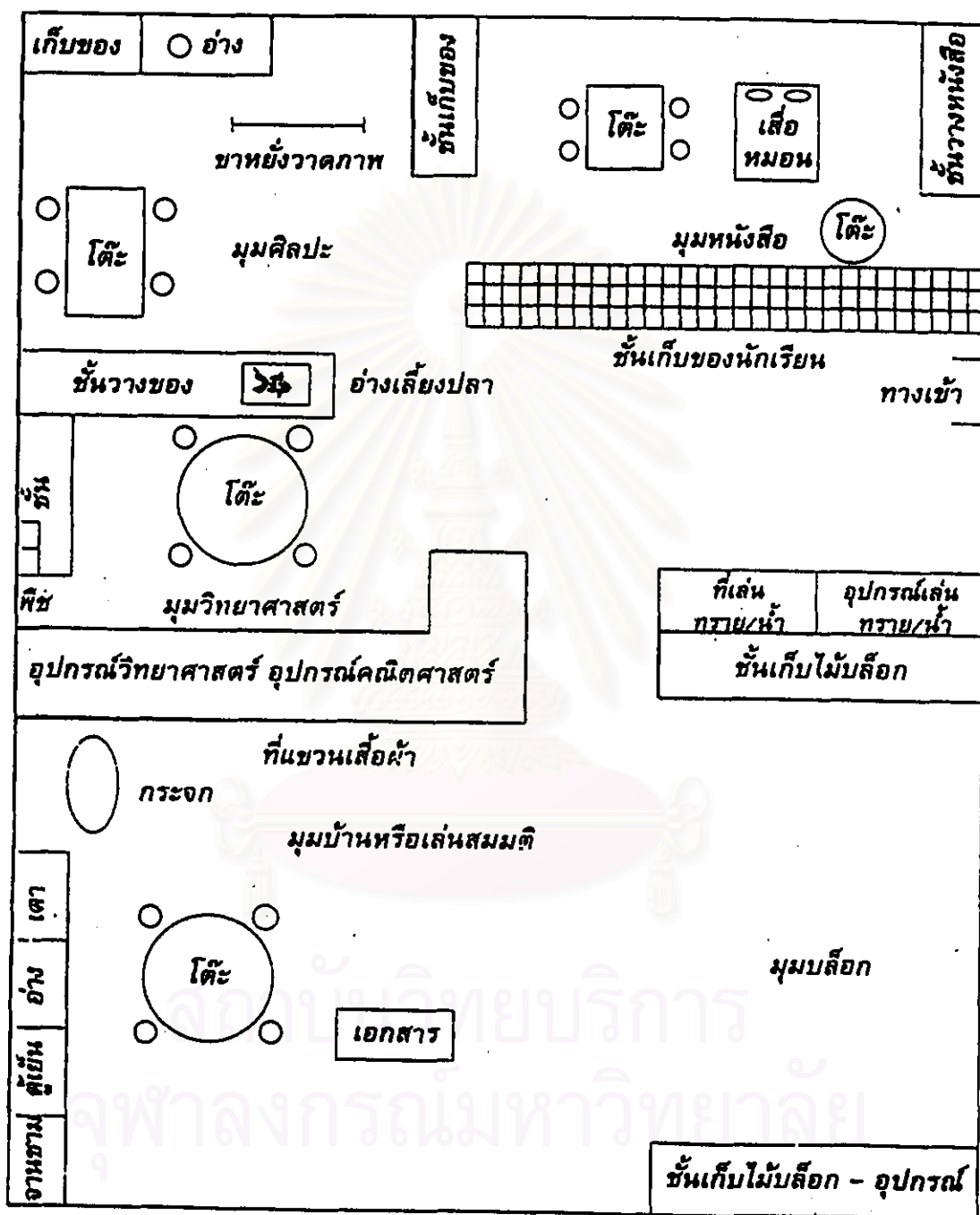
จะเห็นได้ว่า การจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน เป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งความคิด สร้างสรรค์ของเด็ก ดังนั้น การที่ครูจัดสภาพการณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีบรรยากาศที่อบอุ่น ปลอดภัย ให้

โอกาสเด็กได้เลือกเล่นและประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อหาประสบการณ์ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมอย่างอิสระโดยสมัครใจ ตามความสนใจ พอใจ และตามความต้องการของเด็กแล้ว จะช่วยส่งเสริมเด็กให้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ขึ้นทีละน้อย แต่มั่นคง และเกิดความรู้ภาคภูมิใจในผลงานที่ประสบความสำเร็จด้วยตัวของเขาเอง นอกจากนี้ ยังเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้ทำงานร่วมกัน ได้แสวงหาความรู้ และแสดงออกอย่างเต็มความสามารถ ที่จะช่วยให้เด็กได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

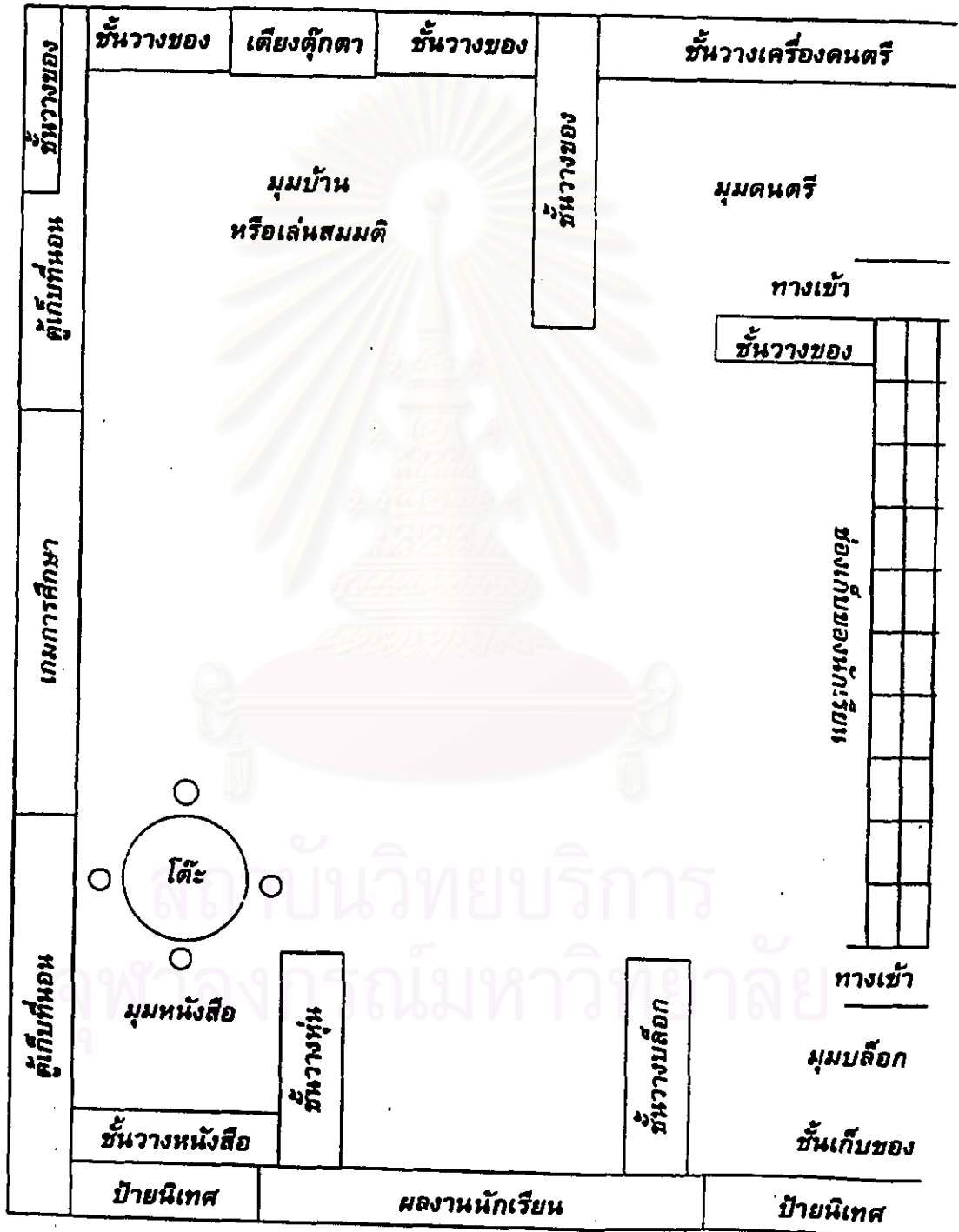
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่าง แผนผังห้องเรียนระดับก่อนประถมศึกษา
(รูปแบบที่ 1)

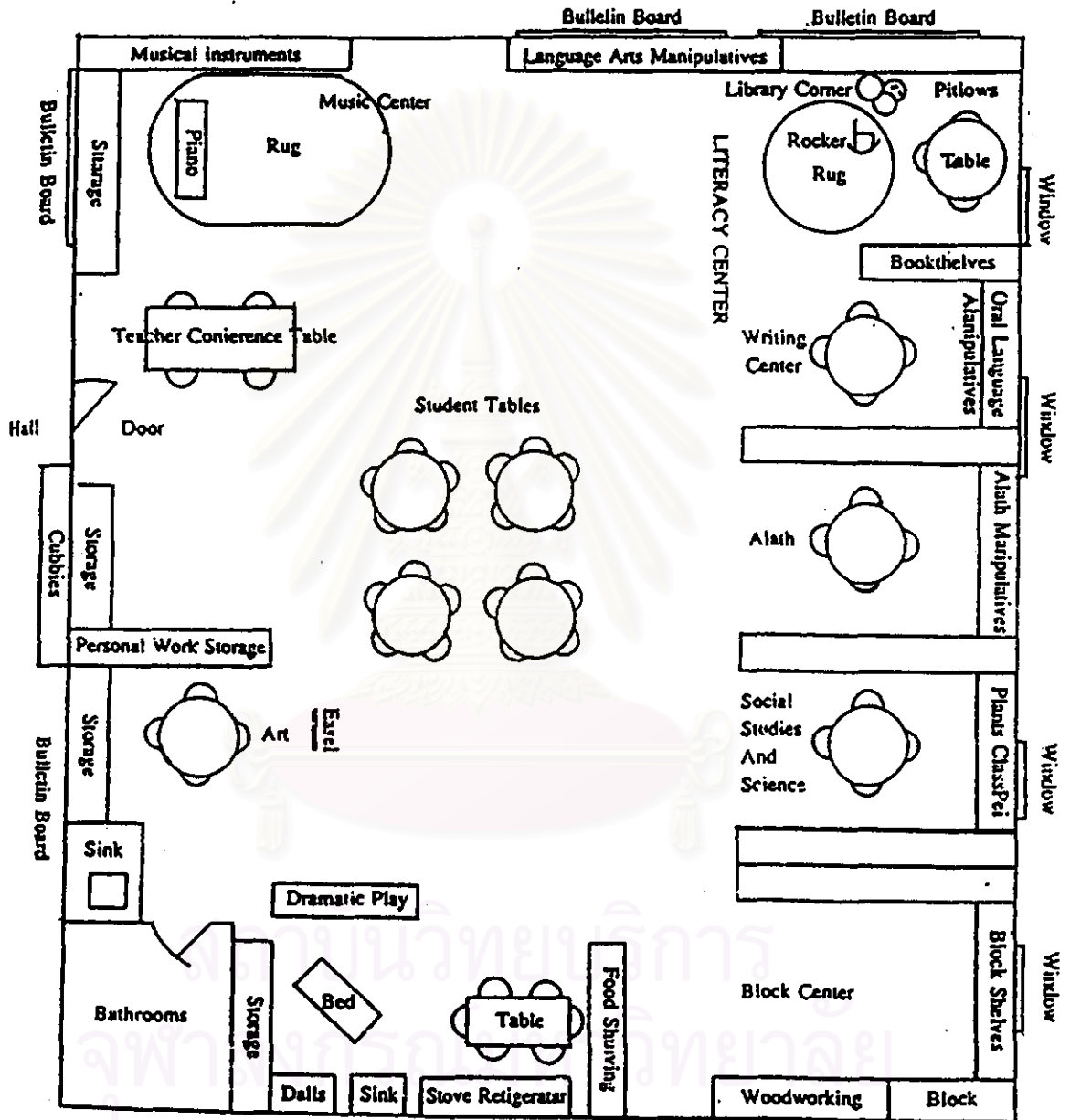

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรื, โครงการพัฒนาคุณภาพการ
เรียนการสอน: การเรียนอย่างมีความสุข, เอกสารจัดสำเนา หน้า 139-140 (อ้างถึงใน ชัมพิกา ภูเดช,
2542)

ตัวอย่าง แผนผังห้องเรียนระดับก่อนประถมศึกษา
(รูปแบบที่ 2)

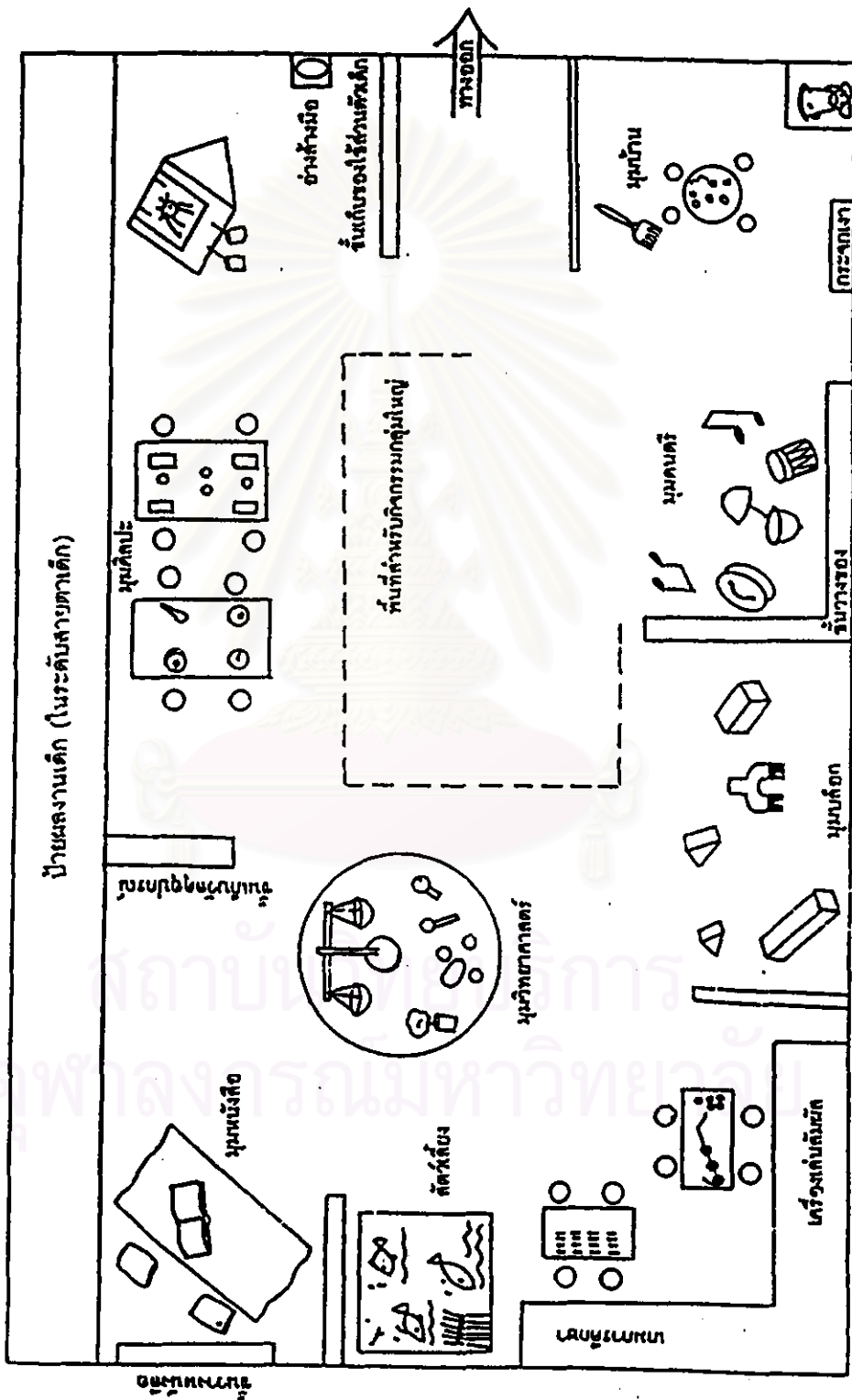
ตัวอย่าง แผนผังห้องเรียนระดับก่อนประถมศึกษา
(รูปแบบที่ 3)

ปรับจากแผนผังห้องเรียนเด็กปฐมวัยในหนังสือ Strategies for teaching young children ของ Schickedanz et al., 1983 (อ้างถึงใน กรมวิชาการ, 2540)

ตัวอย่าง แผนผังห้องเรียนระดับก่อนประถมศึกษา
(รูปแบบที่ 4)

2.9 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย

งานวิจัยต่างประเทศ

ปี พ.ศ. 1977 ไบรอันท์ และฮังเกอร์ฟอร์ด (Bryant and Hungerford, 1977 อ้างถึงใน เนื่อน้อง สนับบุญ, 2541) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์กลวิธีสอนความคิดรวบยอด และค่านิยมทางสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนอนุบาล โดยทดลองสอนเรื่องสิ่งแวดล้อมและปัญหามลภาวะ ใช้เวลาทดลองสอน 1 เดือน ผลปรากฏว่า นักเรียนอนุบาลสามารถสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับผลสืบเนื่องของสิ่งแวดล้อม และสำนึกในหน้าที่ของพลเมืองที่มีต่อสิ่งแวดล้อม และได้อภิปรายผลเพิ่มเติมว่า ข้อค้นพบนี้มีความสำคัญมาก เนื่องจากว่าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสอนเช่นนี้ในระดับอนุบาลมีน้อยมาก และการสอนเช่นนี้ก็มีประโยชน์ที่กระทำโดยง่าย ความสำเร็จในการสร้างความคิดรวบยอดและค่านิยมขึ้นอยู่กับการพัฒนาแบบการสอนด้วย ผู้สอนจะต้องให้ความรู้อย่างพอเพียง และต้องกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักคิดเกี่ยวกับหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น สิ่งที่สำคัญที่ควรพิจารณาคือ ต้องสอนให้เด็กเข้าใจสิ่งแวดล้อมก่อนที่จะสอนถึงผลสืบเนื่องของปัญหาสิ่งแวดล้อม

งานวิจัยในประเทศ

ภรณ์ คุรุรัตน์ (2537) ได้ศึกษาความมีวินัยในตนเองด้านสิ่งแวดล้อมของเด็กระดับก่อนประถมศึกษา ในสังกัดกรุงเทพมหานคร ที่ได้รับการจัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม และปัญญา ช่วยให้เด็กระดับก่อนประถมศึกษามีวินัยในตนเองด้านสิ่งแวดล้อมสูงกว่าเด็กระดับก่อนประถมศึกษาที่ได้รับการสอนตามแผนการจัดกิจกรรมชั้นเด็กเล็กของกรุงเทพมหานคร

ฐิติ ชวยเชื้อ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้แนวการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลศึกษาในโรงเรียนอนุบาล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ" วัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้แนวการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลศึกษาใน โรงเรียนอนุบาล ตัวอย่างประชากร ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนที่ปฏิบัติงานด้านอนุบาลและครูผู้สอนชั้นอนุบาล ผลการวิจัยพบว่า ด้านการจัดประสบการณ์และกิจกรรมชั้นอนุบาลศึกษา ส่วนใหญ่จัดตามกิจกรรมที่กำหนดในแผนการจัดประสบการณ์ ของสำนักงานคณะกรรมการการ

ประถมศึกษาแห่งชาติ ด้านปัญหาเกี่ยวกับการใช้แนวทางจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลศึกษาของครูผู้สอน พบว่า ส่วนใหญ่ครูผู้สอนมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ครูผู้สอนชั้นอนุบาลมีพื้นฐานความรู้ด้านอนุบาลศึกษาแตกต่างกัน โรงเรียนไม่มีแนวทางการวัดผลและประเมินผลที่ชัดเจน มีจำนวนเด็กในชั้นเรียนมากเกินไป ทำให้การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ไม่คล่องตัว ครูขาดแหล่งความรู้ที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและไม่ได้รับการส่งเสริมให้เข้าร่วมประชุม อบรม หรือสัมมนา ศึกษานิเทศก์ก็ไม่สามารถให้คำแนะนำช่วยเหลือครูอนุบาลได้

จงใจ ขจรศิลป์ (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาลักษณะการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ และการเล่นตามมุมที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ และความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัย" วัดดูประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ และความเชื่อมั่นในตนเองของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ และการเล่นตามมุมแบบริเริ่มอย่างอิสระ กับแบบครูชี้แนะ กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนอนุบาลลพบุรี จำนวน 60 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทดลองได้รับการจัดกิจกรรมแบบริเริ่มอย่างอิสระ กลุ่มควบคุมได้รับการจัดกิจกรรมแบบครูชี้แนะ ตามแผนการจัดประสบการณ์ การจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ ของสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยใช้แบบทดสอบความคิดสร้างสรรค์ของทอแรนซ์ ผลการวิจัยพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ และการเล่นตามมุมแบบริเริ่มอย่างอิสระ กับเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์และการเล่นตามมุมแบบครูชี้แนะ มีความคิดสร้างสรรค์และความเชื่อมั่นในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดประสบการณ์และกิจกรรมสำหรับเด็กอนุบาล จะเห็นว่า การจัดประสบการณ์และกิจกรรมที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก จะช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และสามารถนำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้ในอนาคต

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเสรี (ศูนย์การเรียนรู้และเล่นตามมุม) งานวิจัยต่างประเทศ

คาร์ท (Cart, 1974) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์จากการเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ และการเรียนแบบปกติ ในวิชาคณิตศาสตร์ ภาษาและทักษะการอ่าน กลุ่มตัวอย่างเป็น นักศึกษาผู้ใหญ่ในรัฐหลุยเซียน่า ผลการวิจัยปรากฏว่า การเรียนรู้จากการเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ ให้ความก้าวหน้าในการเรียนรู้สูงกว่าการเรียนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ไฟเทลสัน และรอส (Fietelson and Ross, 1973 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541) ได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการเล่นของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการแนะนำกับไม่ได้รับการแนะนำ พบว่า กลุ่มเด็กที่เล่นอยู่ในบริเวณที่เล่นซึ่งมีผู้แนะนำการเล่น มีความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาการตามลำดับขั้นของการเล่นมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ที่ไม่มีผู้แนะนำ

กิลส์ (Giles, 1975 อ้างถึงใน สัตดา อ่อนลมุล, 2539) ได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศูนย์การเรียนรู้ที่สร้างขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบคุณค่าของศูนย์การเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์การเรียนรู้เปิดโอกาสให้ครูได้สังเกตพฤติกรรม และสนองความต้องการของนักเรียนมากขึ้น ทำให้นักเรียนมีความคิดสร้างสรรค์ และมีความกระตือรือร้นในการเรียนมากขึ้น

เฮอร์สโตน และ เบรนต์เลย์ (Hurstone and Brantley, 1973 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541) ได้ลำดับขั้นพัฒนาการทางการเล่นของเด็ก พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหา มีความสัมพันธ์ในทางบวก นั่นคือ การทดลองให้เด็กเล่นแบบจินตนาการในชั้นเรียน ถ้าเด็กได้เล่นมาก ๆ จะมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้

งานวิจัยในประเทศ

ชมพู่ โปษกะบุตร (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษามโนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียนอนุบาลที่เรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ กลุ่มตัวอย่างประชากร เป็นนักเรียนอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนอนุบาลชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนอนุบาลที่เรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ มีมโนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนที่ระดับความมีนัยสำคัญ .01

พัชรี วงจรังสี (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยแผ่นดินของเรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยฝ่ายประถม ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการสอนในห้องเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ เรื่อง อาณาเขต ขนาด ภูมิอากาศ และ ภูมิประเทศสูงกว่านักเรียนที่เรียนในห้องเรียนปกติ แต่ไม่แตกต่างกันในการเรียนด้วยชุดการสอนเรื่องการเมืองและการปกครอง จากการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ มีความเห็นว่า การเรียนแบบศูนย์การเรียนรู้ ทำให้นักเรียนเรียนด้วยความสนุกสนานในระดับที่มากที่สุด

อุทัยวรรณ พิทักษ์สิน (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความสามารถด้านการฟังของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์ การเล่นมุมบ้านแบบครูปฏิสัมพันธ์และแบบครูไม่มีปฏิสัมพันธ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลปีที่ 1 โรงเรียนบ้านโป่งกระทิงบน จังหวัดราชบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนอนุบาลที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมบ้านแบบครูปฏิสัมพันธ์ มีความสามารถด้านการฟังสูงกว่าเด็กอนุบาลที่ได้รับการจัดประสบการณ์การเล่นมุมบ้านแบบครูไม่มีปฏิสัมพันธ์

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมเสรี แบบศูนย์การเรียนรู้และเล่นตามมุม จะเห็นว่า การจัดกิจกรรมเสรีแบบศูนย์การเรียนรู้และเล่นตามมุม มีความเหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กวัยอนุบาลในทุกด้าน สามารถสนองต่อความต้องการของเด็กวัยอนุบาลเป็นอย่างดี นอกจากนี้ กิจกรรมศูนย์การเรียนรู้และเล่นตามมุม ยังช่วยให้เด็กอนุบาลมีความสุขและสนุกกับการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมมากขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการจัดกิจกรรมเสรีสำหรับเด็กวัยอนุบาล ควรมีแนวทางในการ เพื่อจัดให้เหมาะสม สอดคล้องกับพัฒนาการและความต้องการของเด็กให้มากที่สุด ซึ่งจะส่งผลให้เด็กได้รับการพัฒนาและเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ